III. évfolyam — 1. szám 1924. junius

F 105/1924

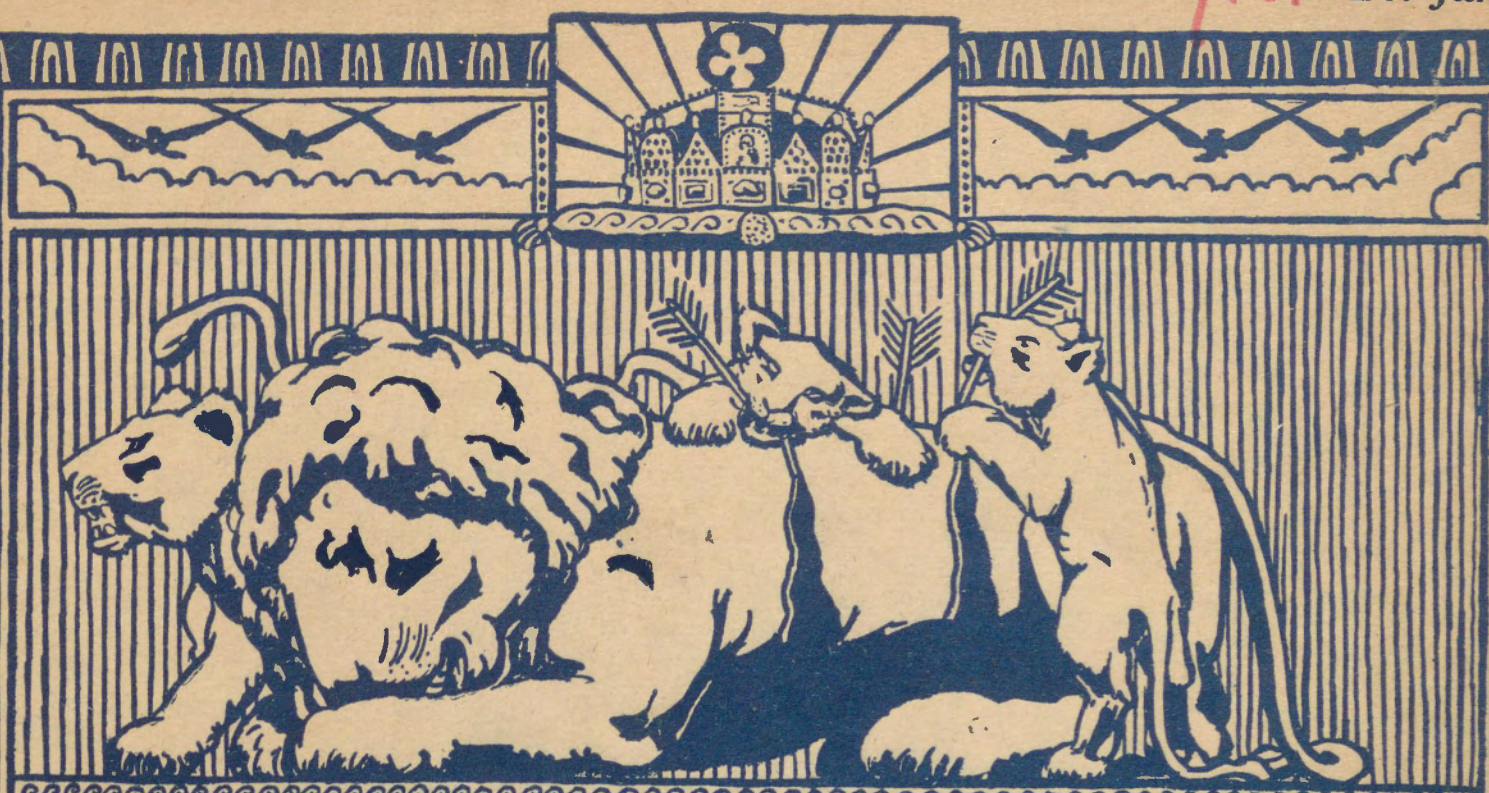

LUDOVIKÁS LEVENTE

A·M·KIR·HONV·LUDOVIKA·AKADÉMIA·LEVENTE-KÖRÉNEK·FOLYÓIRATA

MEGJELENIK IDŐSZAKONKÉNT

TARTALOM:

Dombovári *Révy Kálmán* tábornok: **Ünnepélyeink** 3
Vitéz *Szinay Béla* ezredes: **Rohamtámadás** 4
Stirling László altanácsnok: **Militarizmusról** 16
Pro Patria 20
Böhm Julián: **Az 1848/49. szabadságharc honvédtüzérsége** 21
Memento (Állandó rovat) 26
Erdélyi Tibor: **Hajrá kurucok!** 29
Toronyi Béla: **Bálint gazda** 38
Vutskits Viktor: **Bujtogatás, Éjfél, Történet** 15, 27 és 39
Panyigay Sándor: **Új magyar fájdalom, Furcsa ország** 28 és 37
Wallentinyi László: **Emlék, Egy szál fehér orgona, Téli alkonyaton** 27, 39 és 42
Szentpétery Kálmán: **Döngetem a néma kapukat** 37
Vutskits V. — Szabó Károly: **Ébresztőtől takarodóig** 39
Akadémiai élet (Állandó rovat) 42
Testedzés (Állandó rovat) 45

Ludovikás Levente

A m. kir. honvéd Ludovika Akadémia Levente-körének tudományos és szépirodalmi folyóirata

Budapest, 1924. junius. III. évfolyam. 1. szám.

HONVÉDELMI MINISZTÉRIUM KÖNYVTÁR 152 Lelt. sz.
HADTÖRTÉNETI KÖNYVTÁR
R

Ünnepélyeink

Irta: DOMBOVÁRI RÉVY KÁLMÁN tábornok, a Ludovika Akadémia parancsnoka

A Ludovika Akadémia 1920 óta minden tanítási évét nagyobb szabású ünnepéllyel fejezi be, mely junius 24-ére, a Ludovika Akadémia ellenforradalmi évfordulójának napjára esik. Az a rokonszenv, melyet különösen a középosztály a Ludovika Akadémia iránt érez és amelynek megnyilvánulását oly gyakran van alkalmunk tapasztalni, már a legelső ünnepélyünkön soha nem látott tömeget vonzott falaink közé s számuk akkor az ötezret is felülmulta.

Azóta ez az érdeklődés évről-évre nő s az 1923. évben már 8000 embert üdvözölhettünk falaink között. Valóban őszinte megelégedéssel állapithatjuk meg, hogy az érdeklődés oly nagy, hogy a hely korlátozottsága miatt nem tudjuk azt kielégíteni.

Felmerül azonban a kérdés, hogy tulajdonképen mi a célja ezeknek az ünnepélyeknek és mi az, ami a közönséget oly nagy tömegben vonzza és úgylátszik, várakozását ki is elégíti.

Ünnepélyek voltak azelőtt is az akadémiában, ha nem is évenként és rendszeresen; ezek azonban nem voltak olyan méretüek és inkább csak arra szorítkoztak, hogy aránylag szűkebb környezetben bemutassák az akadémikusok sokoldalú ügyességét és az e téren elért szép eredményeket.

A mostani ünnepélyek messze felülmulják a régieket, úgy céljuk, mint méreteik tekintetében. Ezen nem igen lehet csodálkozni, mert az akadémiának felszabadulása a volt közös hadsereg befolyása alól szabadabb nemzeti irányú megnyilatkozást enged, a magyar honvédség egyedüli katonai főiskolájává való kifejlesztése több eszközt biztosít és több irányú ügyességek bemutatását teszi lehetővé. A magyar katona hősiessége az ország hazafias érzelmű középosztálya szemében babérral veszi körül azt az intézetet, amely arra van hivatva, hogy ennek a dicsőségnek immár csak parázsban szunnyadó tüzét ébren tartsa. Az akadémiának a kommunizmus alatt tanusított korrekt magatartása annak nimbuszát emelte, tehát nagyobb a rokonszenv és érdeklődés megnyilvánulása is.

Ezek a körülmények nagyobb és messzebbmenő célok kitüzését is lehetővé teszik.

A világháború szerencsétlen befejezésével összedőlt a mi egész világunk. A természet leggyönyörűbben és legtökéletesebben alkotott országának testéből alaktalan csonk lett; a magyar igazságot gyilkos fondorlattal megcsúfolták, az ezer éven át dicsőséggel övezett büszke magyart százszorosan megalázták, történelmét meghamisították; a legendás hősiességű magyar katonát a belső ellenségnek sikerült a forradalmak piszkos eszközeivel kipellengérezni és a nép nagy rétege előtt ellenszenvessé tenni; a világboldogító eszmék előharcosai a nemzet hadseregét, mint olyan molochot állítják a hiszékeny, befolyásolható és jelszavak után szaladó félműveltek és léleknélküliek elé, mely az országra csak terhet ró a legcsekélyebb „termelőképesség“ nélkül. Az eszmények nélküli „világnézetek“ kezdenek olyan rétegekbe is utat törni, amelyek előtt eddig azok el voltak zárva, felejteni kezdenek mindent, ami szent: az ezeréves tradiciót, a magyar történelem fényes lapjait, büszkeséget, reménységet; az eszményi célok szolgálatában álló hivatásokat nem keresik; a tiszt hivatásának magasztosságát tagadják, mert sokkal több anyagiakat remélnek másutt, amit joggal mondanak „kenyérkereső pályá“-nak, mert csakis az, nem pedig „hivatás“.

Ma, az eszméknek, jelszavaknak és fondorlatoknak ebben a szövevényes küzdelmében és a magyar gyász korszakában kötelessége mindenkinek, akinek módjában van és arra hivatást érez, hogy felvilágosítólag hasson, hogy bizonyítsa az eszményi célokért való élés és küzdés jogosultságát, hogy nevelje a régi magyar dicsőségek szellemében az ő környezetét, hogy mutassa az erőt és akaratot a csüggedők között, emelje a nemzeti önérzetet és

öntse a lelkekbe a bizodalmat és reménységet a magyar igazság feltámadása iránt. Tanítson, buzdítson, meggyőzzön az erő bemutatásával és a történelem dicső lapjainak feltárásával.

Ez a mi célunk!

Azt akarjuk: lássák sokan, mentől többen, hogy az erő ott van, ahol a fegyelmezettség azt összefogja; érezzék, hogy magyarok vagyunk, akiket megraboltak legszentebb javaiktól; fogják fel, hogy bűnt követ el minden magyar, akinek ez nem jut mindennap eszébe; lássák és érezzék, hogy volt idő, amikor a magyart dicsőség és tisztelet övezte, amikor nem mások kényére-kedvére volt kiszolgáltatva, hanem beleszólt az európai, a világtörténelem csinálásába!

Igen! Bele akarunk markolni a szivekbe és hatni akarunk az értelemre. Csak a szív és az értelem együttes munkája fog eszményit alkotni; csak azok együtt tudják a magyar lelkiismeretet ébrentartani s azok együtt fogják a magyar igazságot diadalra vezetni.

Azt akarjuk, hogy a sok ezer ember, aki végignézi a mi ünnepélyeinket, ha rövid időre is, abba az eszményi világba jusson, amelyben mi állandóan élünk és amelyért megfeszített munkával dolgozunk; azt akarjuk, hogy hagyják el ünnepélyünk szinterét felemelő érzéssel és felpezsdült, büszke magyar öntudattal; távozzanak harcos elszántsággal és szemükben a meghatottság, az izgalom és az öröm rejtett könnyeivel és avval a meggyőződéssel, hogy mindent el lehet pusztítani és mindent meg lehet alázni, egy megmaradt csorbítatlan szentségében: *a magyar becsület, melyért küzdeni, dolgozni, imádkozni kell!*

Rohamtámadás

Irta: vitéz SZINAY BÉLA ezredes, a Ludovika Akadémia zászlóaljparancsnoka[1]

Előmunkálatok

1918-ban a juniusi piavei nagy támadás alkalmával a m. kir. 64. honvéd gyaloghadosztály rohamzászlóaljának parancsnoka voltam. A támadás kezdetének napját a legnagyobb titokban tartották, de úgy számítottam magamban, hogy körülbelül junius 20-ika körül lesz. A támadó főcsoport parancsnokával együtt tájékozódtam a terepen, résztvettem a velem együtt működő csapatparancsnokok megbeszélésein. A rendelkezésemre álló rövid idő alatt éjjel-nappal azon voltam, hogy a helyzet felől tökéletes képet szerezzek s terveimet megalkothassam.

Junius 13-ig befejeztem az előmunkálatokat, a támadási tervet előkészítettem és megbeszéltem a századparnacsnokokkal.

(Lásd az áttekintő vázlatot.)

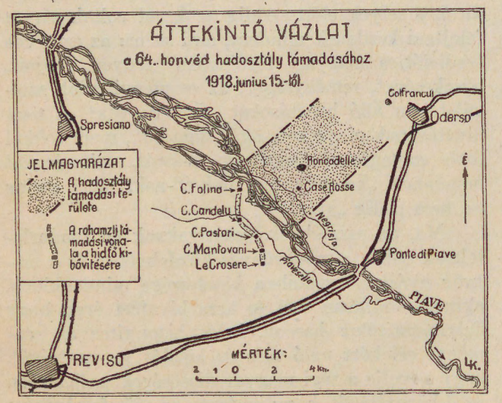

[1] A vázlatokat *Lendvay Károly* altanácsnok, a Ludovika Akadémia tereptan tanára rajzolta.

Junius 14-én délelőtt Colfrancuiban az 1. népf. gy. ezr. által készített terepasztalon az összes alparancsnokokkal feladatukat megbeszéltem. Parancsot adtam ezenkivül egyik tisztemnek, hogy a colfrancui lóversenytéren az elfoglalandó állásrész három vonalát fél természetes nagyságban téglából rakja ki, melyen aznap délután a támadás keresztülvitelét a rohamjárőrökkel megpróbáljuk.

Az állásrész kitüzése elkészült. A támadás végrehajtásába belefogtunk. Közben jön a segédtiszt és jelenti: „A 3. népf. gy. ezredtől parancs, hogy a kiindulási helyzetet elfoglaljuk". Meglepődtem. Erre nem gondoltam. Még reméltem, hogy legalább 3 napom rendelkezésre áll s dolgozhatom a járőrökkel. Nincs mit tünődni. A begyakorlásnak vége. Alea jacta est! Menjünk!

Felszerelés

A támadáshoz a rohamzászlóalj felszerelése a következőkép volt megállapítva:

1. Minden rohamosnál karabély 40 tölténnyel és 20 töltény a zsebben, acélsisak, gázálarc. A kenyértarisznyában 2 konzerv, 2 napi kenyéradag, dohány, 2 tábori kulacs, 2 kézigránátzsák átvetve, mindenik 5 kézigránáttal és 4 üres homokzsákkal, a tőr a jobb lábszárvédőben.

2. Rohamjárőrönkint 2 világító pisztoly, minden embernél kis vagy közép drótvágó olló, minden második embernél rövidnyelű ásó vagy kézibalta, 1 fehér és egy sárga zászló. Altisztnél óra és villanylámpa.

3. Rohamszázadonkint 2 lőszerkocsi, mindeniken 8 rakasz á 25=200 kézigránát, 3 rakasz gy. töltény á 1350=4050 drb. és 100 drb. különféle színű világító rakéta. Ez volt felsőbb intézkedés folytán előírva.

Készültségi állás megszállása

A hadosztály támadási terepe az *1. számú vázlatból* kivehető. A hadosztály feladata volt a Piavén átkelve Trevisó irányába előnyomulni. Mint később értesültem, ebben az előnyomulási irányban a támadás fősúlya a hadosztályra hárult.

Mi az? Repülőgép búg! Egy saját repülőgép jelenik meg jó magasan fejünk fölött és az ellenséges állások felé egy csomagot dob ki, mely szertehull a levegőbe. A ferde napsugarak vöröses fényben világítják meg a nagy tömegben lehulló s lassankint szétszéledő röpcédulák százait. Bizarr lát-

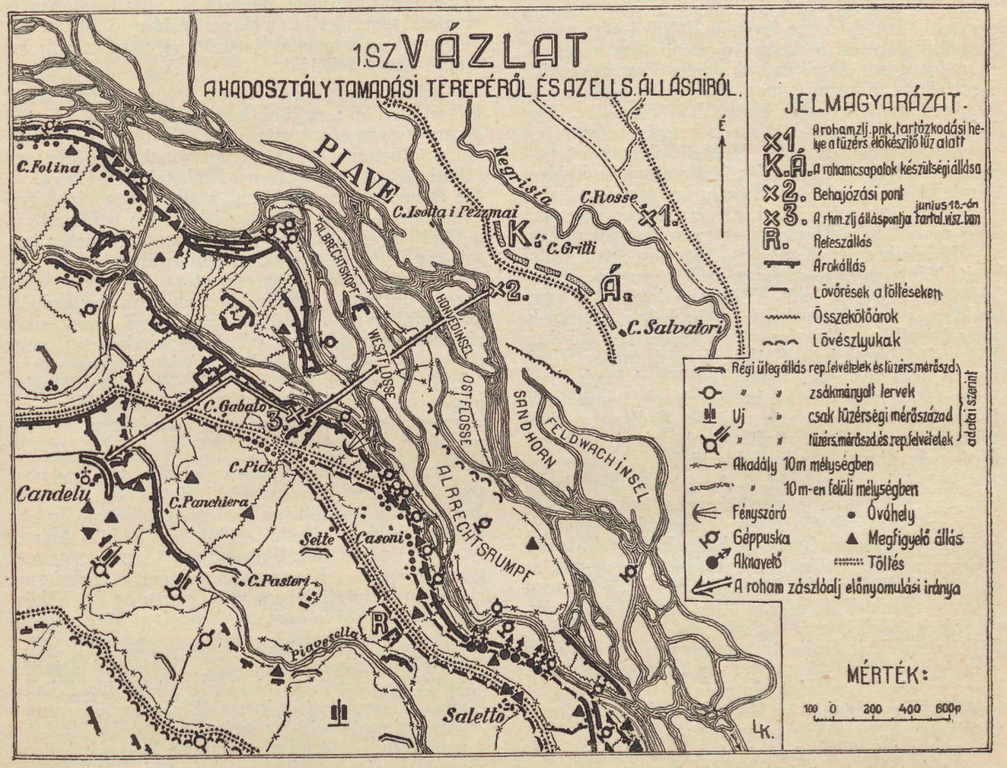

Junius 14-én d. u. 5 óra körül a zászlóalj felszerelt. A századokat megnéztem és kitartásra buzdítva azokat, elindultunk, hogy az alparancsnokaim előtt is ismert és szemrevételezett kiindulási helyzetet (készültségi állás) elfoglaljuk.

Gyönyörű juniusi délután volt. A megelőző napi esőzéseket látszólag tartósnak igérkező jó idő váltotta fel. Kedvező előjel. A legénység Oderzó utcáin vigan dalolva haladt át, melybe magam is közbekurjongattam. Lassan közeledtünk az állások felé. A hangulat a legénység között kezd nyomottabb lenni. A bennünket körülövező félelmetes harcicsend talán rossz sejtéseket súg? Nincs egy puskalövés, nem hallszik géppuskakattogás, nem hasítja a fület robbanó akna csattanása, nem reszkettetí meg a levegőt ágyúdurranás. Egy falevél sem mozdul. Sajátságos nyugalom.

vány. Gyönyörködjünk benne! — Állj! Rövid pihenő! — Megengedi az olasz művelés. Hadd zárkózzanak fel a lemaradozó kézipuskások és lángszórók. Mindjobban közelednek a röpcédulák. Egy felső légáram és felénk is sodródik egynéhány. Nosza utána egypár rohamos. Hoznak is vagy négy darabot nagy örömmel és nevetéssel. A papiron olasz politikusok és katonák gúnyrajzai voltak. Hamar köröztetem az összes legénység között. Általános kacaj! Milyen jó volt megállani. E kis epizódtól egészen felvillanyozódott a hangulat. Vigan megyünk tovább és elfoglaljuk kijelölt helyeinket.

Én az 1. népf. gyalogezred parancsnokával együtt Case Rosseban beépített beton géppuskás fedezékben húzódtam meg. Vajjon mit hoz a holnap?

Előkészítő tüzérségi tűz — Áthajózás

Junius 15-én az én órám szerint d. e. 12 óra 58 perckor tábori ágyú dörrenése hasítja át a levegőt és fütyül a lövedék. Utána egy csapásra a többi ágyú, fiatalja és öregje veszi át a bombolést. Megkezdődik a tánc. Mindent elsöprő szándékkal fekszik rá tüzérségi pergőtüzünk az ellenséges állásokra. A zaj folyton növekszik. Nehéz füstpára vágható sűrűvé teszi a levegőt. Betódul géppuskásfészkünk lőrésén a füst. Nehezebb lesz a légzés, ki a levegőre. A villanások tömege egybeolvadva úgy tetszik, mintha égne a túlső part. Ördögi mulatság van itt. Minden idegszál megfeszülve. Egy közelemben lecsapódó ellenséges gránát észretérít és visszabúvok odúmba. Közben tűzszünetet tart a tüzérségünk, de csak azért, hogy annál erősebben újrakezdje. Ha ez reggel 6 óráig így tart és a hatás is akkora lesz, mint a zaj, akkor nekünk már nem igen marad mit elfoglalni, — gondolom magamban.

Kezdetben az ellenséges tüzérség nem válaszolt. Távbeszélőnk gyakran szólt a partra, érdeklődve a viszonyok felől. Válasz: A legénység nyugodt, a veszteség csekély. Örültünk a hireknek. Úgy látszik az ellenséges tüzérség le van küzdve. Könnyű dolgunk lesz. Ha-hó! Micsoda zaj ez? Csak nem a saját tüzéreink lőnek ide? Nem! Ezek ellenséges ágyúlövedékek. A becsapódások fokozódnak. Összekavarodik most már minden. Csattan, pattan, robban, durran, búg, süvít, ugat, jajgat a levegő. Csak már itt volna a támadás ideje.

Del. 4 óra. Telefonhívó. Az átkelési pont körül levő egyik támadó csoport parancsnoka jelenti, hogy az ellenséges tüzérségi és aknatűz feléledt és erősbödik. A veszteségek növekednek. A part mentét nehéz aknákkal verik. Ezt a játékot nem vártuk az ellenségtől. Ha ez 1 óra hosszáig így tart, mi marad a pontonjainkból és a csónakjainkból. Hogyan kerülünk át? Rohamosaim közül csak a robbantó járőrök szenvedtek érzékeny veszteséget. Ez egyelőre nem igen aggasztott, mert meg voltam győződve, hogy a pokoli tüzérségi tűz elsöpörte a drótakadályokat. Végre lankad a tűz, elnémul, majd lassú zárótűzbe, tűzhengerbe megy át.

Del 6 óra. Felszabadulunk a nyomás alól. Kiugrunk szűk ketrecünkből és sietünk előre. Srapnellel lövi az olasz a Piave főmedrét. Ej de hamar észrevette az átkelést! Közben rövid irásbeli jelentést kap az ezredparancsnok az árkász századostól: „20 ponton közül 15 szét van lőve, áthajózás lehetetlen."

Az ezredparancsnok nem helyez rá súlyt. Mintha mi sem történt volna, megyünk tovább. A pontonok mozognak, az átszállítás folyik. Az ellenség kegyetlenül szórja srapnellel az átkelési pontot és veri gránáttal az elől levő tüzérségi állásainkat.

Kiérünk a partra. A „cselák" árkász százados elment, mint aki jól végezte a dolgát és kitünően megtette a kötelességét. Tényleg csak egy negyed része maradt meg a pontonoknak és a 20 csónak mind eltünt. Igy már aligha lesz bürünk a mellékágakon. A csónakokon ugyanis az ehhez való anyagot szállította volna áthidalás végett egy műszaki század. Nehezedett a Piave medrének áthatolási lehetősége.

Szól a kézigránát a Piave meder szigeterődítménye körül. Futnak felénk az ott talált olasz katonák. Megnyugszom, a két ellenfél megtalálta a ránknézve kedvező irányt. Végigfutom tekintetemmel a partot, körülnézek. Jajgatás, utolsó vonaglás, sűrű sebesült hátraszállítás. Sok halott hever a parton a legkülönbözőbb helyzetben. Amott látom egy robbantójárőröm emberét, ki még halálában is magánál szorongatja az ekrazit robbantó töltést. Elvetetem tőle a tartalék járőröm egy emberével; mi még hasznát vehetjük.

Eddig nem került ránk a sor a behajózásra. Kissé hátrább megyünk egy fasor szélére. No, ezt ugyan szerencsésen eltaláltuk. Gyilkos pontossággal és hihetetlen gyorsasággal vonalozza végig egy tábori ágyus üteg a fasort. Embereim szétugrottak. Én épen hogy be tudtam vetődni egy vízzel teli gránáttölcsérbe, hol nyakig lehuzódva bevárhattam a fölöttem elvonuló vihart. Néhány pillanatig tartott csak. Sajgó fájdalmat érzek lábamban. Kikúszom a tölcsérből. Megtapogatom zsibbadó végtagom. Jobb alsó lábszáramon valószinüleg gránátszilánktól eredő könnyü seb. Erőpróbát teszek, sikerül. Nincsen baj. Gyerünk előre mindenáron, mert itt már tarthatatlan a helyzet. A közelemben szertefeküdt törzsemet és 2 rohamjárőrt a beszállóhelyhez intem. Teljes futás. Néhány pillanat alatt ott vagyunk és beleugrálunk épen egy kikötni készülő pontonba.

A Piave sodra nagyon erős. El-el kapja a pontont féloldalra. A srapnelek pattognak felettünk kegyetlenül. Az előttünk levő szigetzátonyon ég egy lelőtt repülőnk. Festői csatakép! A kihajózástól vagy 20 lépésre megáll a ponton és kezdi az ár magával ragadni. Kiugrom, a folyam sodra elcsap, elvesztem a talajt lábam alól és visz az ár. Kiküzdöm magam kutyaúszással. A pontont közbe kivontatják és a legénység kiugrál.

Úgy látszik, csak épen mireánk vártak a talián ágyúk, mert szabdalnak kérlelhetetlenül. Kisded csapatom szétfutott. Nincs mit várnom. Veszem a rohamosaim előtt is ismeretes irányt és két futárommal egy iramban gázolom át a bokrokkal, drótakadályokkal, szétszórt szerelvényekkel, sebesültekkel és halottakkal telített 1 kilométeres, több folyamágú Piave medret.

Végre beérem rohamjárőreimet. Ropog a kézigránát, tervszerint folyik a harc.

Junius 15-iki rohamtámadás

A rohamzászlóalj 1., 4. és gp. százada az *1. számú melléklet*ként csatolt intézkedés szerint indult támadásra az 1. népf. gyalogezred kötelékében. E mellékletbez csatolva van *1 támadási vázlat (2. szám) és 1 repülőfelvétel* az elfoglalandó első ellenséges állásról.

A 2. század a 3. népf. gyalogezred kötelékében harcolt. Támadásának kersztülvitelére vonatkozó parancsot a *2. számú melléklet* tünteti fel. Ehhez szintén csatolva van egy *támadási vázlat (3. szám)* és egy *repülő felvétel* az elfoglalandó első ellenséges állásról.

1. számú melléklet.

Részletes intézkedés

a „Hegedüs"-zászlóalj rohamcsoportja támadásához.

I. Hadrend.

1. A 64. R. zlj. 7 járőre.
2. Az 1./I. zlj. az előírt támadási alakzat szerint.
3. 1/2 lángszóró szakasz a 64. roh. zlj.-tól.

II. Vázlat.

A rohamcsoport támadási vázlatát 1 : 10.000 arányban az 64./1. roh. századparancsnoknak kiadom és az 1./I. zlj. parancsnokságnak megküldöm.

A roham szd. parancsnok által az 1—7. rohamjárőr támadási útja a járőrparancsnokok számára 1 : 2500 arányban megszerkesztendő és részükre kiadandó.

III. Kiképzés.

A rohamjárőrök útja természetes nagyságban kitűzendő s azon a járőrök támadása begyakorolandó. — E mellett még gyakorlandó a teljes futás 100—150× távolságig.

IV. Előkészületek.

1. Minden előkészületet a kiképzéssel kapcsolatosan akképen kell folytatni. hogy a felszerelés, felfegyverzés és lőszerrel való ellátás, élelmi felszerelés, világító eszközök, zászlókkal való ellátás a már kiadott parancs szerint a támadás kezdetéig tökéletesen be legyen fejezve.
2. A támadás a támadócsapat előtt ne titkoltassék. A legénység azonban nyomatékosan figyelmeztetendő a titoktartásra.

A támadásra vonatkozó bármily kis részletet is telefonon megbeszélni tilos.

A támadás irányának megmutatása és végleges tájékozódás a rohamszázadparancsnok vezetése alatt, Moys hdgy., Fekete e. é. önk. őrm. és a rohamjárőrparancsnokok jelenlétében a helyszinen a támadás kezdete előtt egy nappal virradatkor történjék meg.

V. Rohamtámadás előkészítése.

Tüzérség és aknavetők által külön tervezet szerint.

Repülőfelvétel

a 64. roham zlj. átkelési és támadási terepéről az 1918 juniusi Piave-csatában.

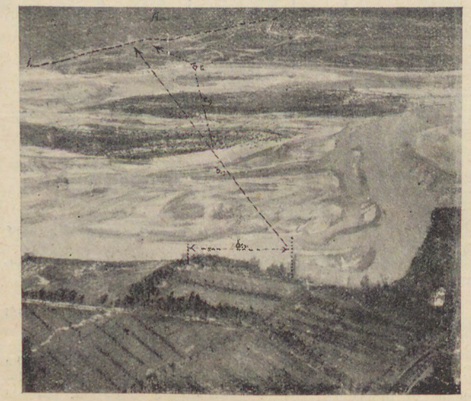

Megjegyzés. *a)* = a két támadó csoport behajózási pontja.
b) = a Hegedüs-csoport rohamjárőreinek előnyomulási iránya.
c) = a Hegedüs-csoportból eltévedt 1, 2. és 3. rhm. járőr útvonala.
--- = az „A" ellenséges állás 1. vonala. Hegedüs-csoport rohamjárőrök működési tere.
⚓ *G* = az eltévedt járőr által leküzdött géppuskás fészek.

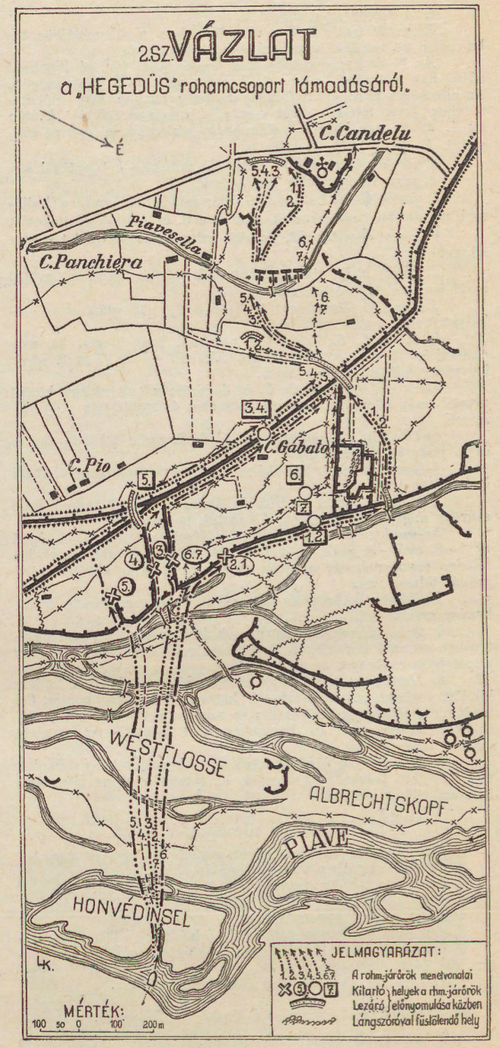

VI. Rohamtámadás végrehajtása.

1. A rohamcsapat összeállítása.

7. 6. 5. 4. 3. 2. 1.

Rohamjárőr.

1/2 lángszóró szakasz.

Támadó hullámok:
Az 1./I. zlj. parancsnok intézkedése szerint.

2. A rohamcsoport készültségi állása; áthajózás, az 1. népf. ezredparság intézkedése szerint.
3. Távbeszélő felszerelés és összeköttetés az 1./I. zlj. parancsnok parancsai szerint.

4. *A roham keresztülvitele.*

Eligazító tiszt: Fekete e. é. önk. őrm. a rohamjárőrök behajózását és kiszállás utáni irányítását végzi.

Az 1—5. járőr működése a pontonokból történt kiszállás után. Egy vonalban, előre; 6., 7. járőr az 1. és 2. járőr mögött. Az ellenséges állás előtti folyóág innenső partján lévő drótakadályhoz érve, minden járőr egy zöld rakétajelzést ad. Azután *a)* 1. és az azt követő 2. (támogató) járőr: Vázlat szerint göngyölít. A ┼, ◯,))-nél kitartás.

3. járőr vázlat szerint göngyölít, munkája befejeztével a

4. járőr támogatólag csatlakozik.

5. járőr ((-nél balkéz felé lezár mindaddig, amíg a hullámok az állásba nem érkeztek, azután a 3. és 4. után csatlakozik.

6. járőr ┼-nél, a 2. járőrtől balra letér és a vázlat szerint göngyölít.

7. járőr a 6. után, ◯-nál ettől jobbra letér, göngyölít, majd ismét a 6. járőrhöz csatlakozik.

Lángszóró félszakasz: 1. járőr a 6. járőr után ..... helyet füstöli.

b) 3., 4., 5., 6., 7. járőr a pataknál lévő üteget, ha még ellentállást fejt ki, vázlat szerint leküzdi. — *Az 1. és 2. járőr* balszárny mögötti támogatására.

Lángvető 1/2 szakasz 2. és 3. járőre a két csoport között netalán még ellenállást kifejtő fészkeket kifüstöli. *Az 1. járőr követi.*

c) Candelu támpontot 1., 2. és 6., 7. járőr leküzdi, 3., 4. és 5. járőr balról támogat.

Lángvető szakasz mindhárom járőre a támponton belül küzdi le az ellenállást.

Ezután az összes járőrök és lángszórók az 1. ezred jobb szárnya mögött gyülekeznek. Feladatuk be van féjezve.

Az esetleg épen maradt drótakadályok szétrobbantása végett az 1—3. és 4—5. járőrökhöz 1—1 robbantó részleget osztok be. Minden részlegnek egy nyujtott ekrazit és 2 drb. köteges kézigránát töltése van.

Hullámok betörése és megszállás az 1. ezr. parság intézkedése szerint.

5. *Állás átépítése.* A hullámok által megszállt vonal átépítéséhez azonnal hozzáfogni. Minél hamarabb kezdődik a munka annál hamarabb van az ember védve.

6. *Hadifoglyok,* hátrafelé szoritandók és csakis a 3. hullám kijelölt emberei által kisérhetők hátra az áthajózási pontig. Ott leadandók. Minden kisérő ember és minden sebesült vivő a kihajózott töltényekből és kézigránátokból annyit visz magával vissza, amennyit bír.

7. *Sebesültvivő járőrök* a súlyos sebesülteket az elfoglalt vonal mögötti fedezékbe helyezzék el. Hátravitelük az ellenséges 3. vonal elhagyása után.

VII. Magatartás ellentámadás esetén.

Ellentámadás következőképen adandó tudtul:
a) minden ember kiált: «Ellentámadás».
b) piros zászló lengetésével,
c) váltóküldöncök továbbításával,
d) távbeszélő bemondásával,
e) három vörös világítópisztoly jelzéssel.

Erre igen élénk tűz. Ha netalán közelebbre jutott az ellentámadás kézigránát pergőtűz.

Visszaverés: három fehér rakéta felbocsátása.

VIII. Rohamzászlóalj járőreinek kivonása.

A ho. parság külön intézkedésére. A rohamzászlóalj összes tisztjei és legénysége a parancsolt helyen gyülekeznek.

IX. Ismertető jelek. Támadás ideje.

Sűrű, be nem tekinthető helyen az osztagok azonosságuk felismerése végett «Rózsi néni» jelszót használják, amire a másik «Pista bácsi»-val válaszoljon. Támadás ideje külön fog elrendeltetni.

X. Órák szabályozása, rohamzászlóalj tisztjeinek tartózkodási helye.

Órák az 1. ezred parság órájával szabályozandók. Szakaszparancsnokok a hullámba történt beosztásukban, századparancsnokok az illető zlj. parancsnokságnál tartózkodnak. Én az 1. ezred parancsnokságánál vagyok.

523. táb. pósta 1918. junius 11-én.

Szinay szds. s. k.,
rohm. zlj. parnok.

2. számú melléklet.

Részletes intézkedés
a „Putnik"-zászlóalj rohamcsoportja támadásához.

I. Hadrend.

1. A 64. R. zlj. 5 járőre.
2. 3./I. zlj., a 3./I. szd. rohamjárőreivel. (Az előirt támadási alakzat szerint).
3. Egy-kgp. raj. (Erkel hdgy.)

II. Vázlat.

A rohamcsoport támadási vázlatát 1:10.000 arányban a 64./2. roh. század parancsnokának, valamint a rohamcsoport parancsnoknak kiadom.

A rohamszázad parancsnok által az 1—5. rohamjárőr támadási útja a járőrparancsnokok számára 1:2500 arányban megszerkesztendő és részükre kiadandó.

III. Kiképzés.

A rohamjárőrök utja természetes nagyságban kitüzendő s azon a rohamcsapat a támadást begyakorolja. E mellett még gyakorlandó a teljes futás 100—150× távolságig.

IV. Előkészületek.

1. Minden előkészület a kiképzéssel kapcsolatosan folytattassék akképen, hogy a felszerelés, felfegyverzés és lőszerrel való ellátás a már kiadott parancs szerint a támadás kezdetéig tökéletesen befejeztessék.

2. A támadás a támadó csapat előtt ne titkoltassék. A legénység azonban nyomatékosan figyelmeztetendő a titoktartásra.

A támadásra vonatkozó bármily kis részletet is telefonon megbeszélni tilos.

A támadás irányának megmutatása és végleges tájékozódás a rohamcsoport parancsnok vezetése alatt (szakasz parnok, roh. járőr parnok, kgp. parnok) a helyszinen a támadás kezdete előtt 1 nappal virradatkor történjék meg.

V, Rohamtámadás előkészitése.

Tüzérség és aknavetők által külön tervezet szerint.

VI. Rohamtámadás végrehajtása.

1. A rohamcsapat összeállitása.

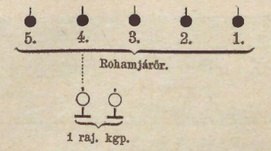

Támadó hullámok:
A rohamcsoportparnok intézkedése szerint.

2. A rohamcsoport készültségi állása, áthajózás, a 3. népf. ezredparság intézkedése szerint.

3. Távbeszélő felszerelés és összeköttetés, a rohamcsoportparancsnok parancsai szerint.

4. *A roham keresztülvitele.*

Eligazító tiszt: Várna zls. a rohamjárőrök behajózasát végzi, azután hullámához csatlakozik.

Az 1—5. járőr működése a pontonból kiszállás után:

1. járőr «T» támpontot fölgöngyölíti, «G» géppuskát ha netalán még működne baloldalba fogja, — s azt leküzdve helyben marad, mindaddig, mig a 2. járőr után csatlakozhat. További működésnél ennek a támogató járőrét képezi.

2. járőr «G» géppuskát jobb oldalba támadja, azután a vázlat szerinti pontig göngyölít, ott lezár. Utána megy támogatás végett az 1. járőr.

3., 4. és 5. járőr vázlat szerint göngyölit és a végcélhoz érve lezár,

Ha a járőrök az ellenséges állás előtti akadályővhöz értek egy zöld jelző rakétát lőnek ki.

Kézigéppuska a 4. járőr után nyomul és kgp. 1. és 2.-nál vesz felállítást.

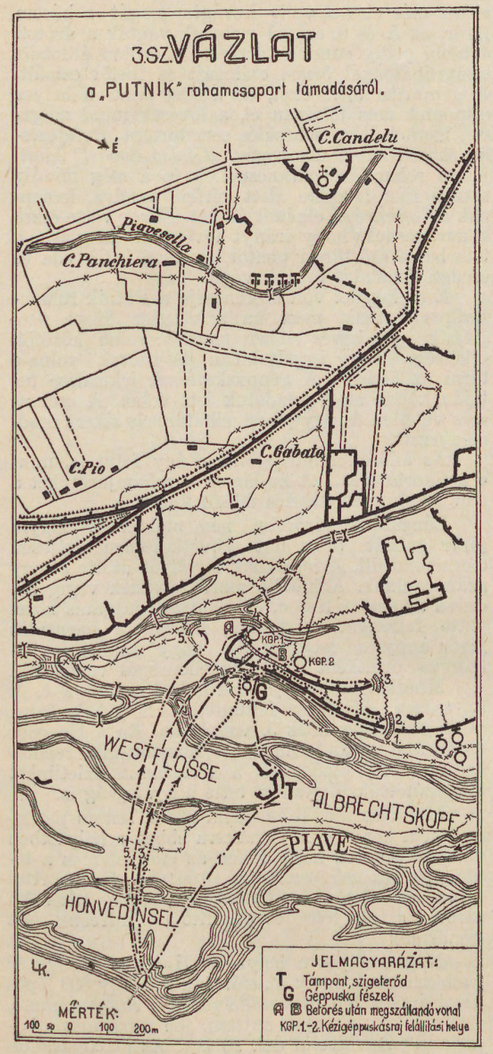

Az esetleg épen maradt drótakadályok szétrobbantása végett az 1., 2. és 3—7. járőrökhöz 1—1 robbantó részleget osztok be. Minden részlegnek egy nyujtott ekrazit és 2 drb. köteges kézigr. töltése van.

Hullámok betörés után az A—B vonalat szállják meg.

5. *Állás átépítése.* A hullámok által megszállt vonal átépítéséhez azonnal hozzáfogni. Minél hamarabb kezdődik a munka, annál hamarabb van az ember védve.

6. *Hadifoglyok.* Hátrafelé szoritandók, s csakis a 3. hullám kijelölt emberei által kisérhetők hátra az átkelési pontig. Ott leadandók. Minden kisérő ember és minden sebesültvivő a kihajózott töltényekből annyit visz magával vissza, amennyit bír.

7. *Sebesültvivő járőrök* a súlyos sebesülteket az elfoglalt vonal mögötti fedezékbe helyezzék el. Hátravitelük a rohamcsoport helyzetének megerősödése után.

VII. Magatartás ellentámadás esetén.

1. Ellentámadás következőkép adandó tudtul:
a) minden ember kiált «Ellentámadás!»;
b) piros zászló lengetésével;
c) váltó küldöncök továbbitásával;
d) távbeszélő bemondásával;
e) három vörös világító pisztoly jelzéssel . . .

Erre igen élénk tűz. — Ha netalán közelre jutott az ellentámadás, kézigránát pergőtűz.

Visszaverés három fehér rakéta felbocsátása.

VIII. Rohamzászlóalj járőreinek kivonása.

A h. o. parság külön intézkedésére. A roham zászlóalj összes tisztjei és legénysége a parancsolt helyen gyülekeznek.

IX. Ismertető jelek. Támadás ideje.

Sűrű, be nem tekinthető helyen az osztagok azonosságuk felismerése végett «Rózsi néni» jelszót használják, mire a másik «Pista bácsi»-val válaszoljon. Támadás ideje külön fog elrendeltetni.

X. Órák szabályozása, a rohamzászlóalj tisztjeinek tartózkodási helye.

Órák a 3. ezred parság órájával szabályozandók. Szakaszparancsnokok a hullámba történt beosztásukban, századparancsnokok az illető zászlóalj parancsnokságnál tartózkodnak. Én az 1. ezred parancsnokságnál vagyok.

XI. Megjegyzés.

Valamennyi rohamjárőr arra törekedjék, hogy a megparancsolt pontot elérje és azt feltétlenül tartsa. A parancsolt pontokon tul előretörni szigoruan tilos.

523. tábori posta 1918. junius 11-én.

Szinay szds s. k.
roham zlj. parnok.

Repülőfelvétel
a 64. roham zlj Putnik-csoportnál működő járőreinek támadási terepéről az 1918 juniusi Piave-csatában.

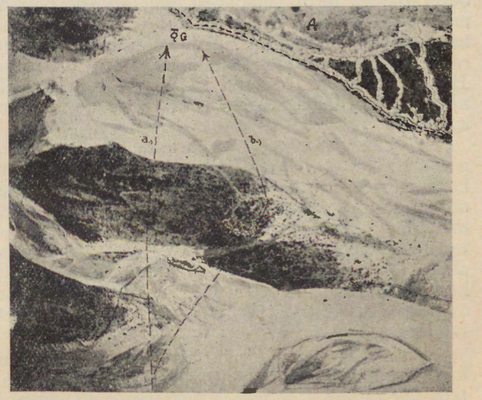

Megjegyzés. *a)* = *b)* = } a rohamjárőrök előnyomulási iránya.
G = géppuskás fészek, melyet a szomszéd csoport rohamjárőrei foglaltak el.
T = támpont, szigeterőd.
A = a rohamjárőrök által elfoglalandó ellenséges állásrész.

Harcjelentésem e napról a következőképen szól:

„Junius 15-én del. 6 óra 30 perckor áthajózás a Piavén. Rohamjárőrök betörése az ellenséges állás első vonalába. Az ellenséges állás előtt huzódó 5 méter szélességen felüli vastag szegesdrótakadály a tüzérségi tűztől teljesen érintetlen volt. A rohamjárőrök részben drótvágással, részben pedig robbantással törtek utat maguknak egy a jobb oldalukat szóró géppuska tüzében.

Del. 7 óra 30 perckor rohamjárőreink az ellenséges állás első vonalába betörnek. A Hegedüs támadó csoporitól jobbra működő 3./I. népf. zlj. Putnik támadó csoport rohamjárőrei 20 perccel később a göngyölítést szintén megkezdik.

A Hegedüs-csoport rohamcsapatának 1. és 2. járőre (Fekete e. é. önkéntes őrmester parancsnoksága alatt) a szomszéd csoport oldalozó géppuskafészkét öntevékenyen megtámadja. A fészek körül levő 4 olasz elesett, míg a géppuskából utolsó pillanatig tüzelő tisztet a rohamjárőr emberei leszúrták. Ezzel az önálló gyors eltározásra való cselekedettel, ami tisztán Fekete e. é. önkéntes őrmesternek tudható be, a Putnik támadó csoport járőrei géppuska tüzétől mentesen juthattak be az első ellenséges vonalba.

Del. 8 órára az ellenséges állás 3. vonaláig a felgöngyölítés a vázlaton feltüntetett módon megtörtént. A tervezett vonalat elértük. Csapataink állásának határa rohamjárőrökkel lezárva. Egész napon át pusztító ellenséges tüzérségi tűz mindhárom vonalra. Csapataink nyilt állásokban. Veszteség nagy."

A vállalkozás részletezése.

A rohamjárőrök támadásában döntő szerepet játszott a Piave meder erődítményeinek leküzdése, mely helyenkinti erődszerű berendezése miatt kemény munkának igérkezett. Meg voltam győződve, hogy ha ezen szerencsésen túl leszünk, az állás első vonalába betörünk és akkor könnyen göngyölítünk tovább.

A Piava meder széles, helyenként sürü bokrokkal fedve. Ellenséges partrész, mindenhol olasz művelés. Az állások vonala, ami a repülőfelvételekből kitünik, a rohamos által a valóságban egyáltalában nem volt látható. Tájékozódás rendkívül nehéz. Igen fontos volt tehát az irány megállapitása. Legjobbnak igérkezett az ellenséges állás majdnem derékszögben törő vonalának találkozási pontja, mely egyszersmind a két támadó csoport szárnyának határa is volt. Mint legkönnyebben feltalálható részt ezt jelöltem meg általános iránynak, mit a Hegedüs csoport 1. számú járőre vezetett. A Putnik-csoport rohamjárőreinek is ehhez kellett igazodniuk.

A rohamjárőr csoport parancsnokainak, különösen az irányt vezető tisztnek szivére kötöttem, hogy mérsékeljék az előnyomulási ütemet. Tartsák meg a Putnik csoport járőreivel a csatlakozást, mert annak a szigeterőd elfoglalásával még dolga lesz. Elfutás esetén ugyanis egy az erődből jövő ellenlökem az egész csoport támadását meghiusíthatta volna. Dacára ennek, a Hegedüs rohamjárőrcsoport elfutott, összeköttetése a szomszéd csoporttal megszakadt.

Putnik rohamjárőreinek az erőd leküzdése könnyen ment. A foglyok fejvesztetten futottak partunk felé. És ez volt a szerencsénk. Ugyanis amíg itt dolgoztak, az elfutott Hegedüs rohamjárőrök eltévesztették az irányt, jobbra húzódtak és szembetalálták magukat a „G" beton géppuskafészekkel. Az ő feladatukban ez nem volt benne, meglepődtek, de azután habozás nélkül nekimentek. Drótakadály volt előttük. Robbantó járőrük akkor már elesett volt. Levágta magát a három járőr, az 5. és 6. számú emberek vágták a drótot, a többi pedig ennek leplezésére a dróton átdobált kézigránátokkal óriási csatazajt és füstöt csinált. A géppuska lőtte őket, de a füst miatt a helyes célpontot nem találván el, a lövések mind magasan mentek. Egy sebesülés sem történt. Befejezéshez közeledett a drótvágás. *„Utolsó dobás!"* kiáltják a rohamjárőrparancsnokok és a még mindig takaró füst fedezete alatt kétfelé oszolva, lecsapnak a fészekre és elnémítják azt. Ekkor vette észre a parancsnok, hogy irányt tévesztett. Meglátja a tőle balra eső törési pontot, gyorsan betör oda és eredeti feladatát tovább végzi.

E cselekedet volt szerencséje a Putnik rohamjárőrcsoportnak, mert ha a véletlen közre nem játszik, igen kevés ember maradt volna közülök s kétséges, hogy egyáltalában be tudtak volna-e törni az állásba. A géppuskafészek leküzdése tulajdonképen az ő feladatuk lett volna. A szerencsés véletlen és egy gyors elhatározás sikert eredményezett.

Az állások felgöngyölítése úgy folyt le, mint a gyakorlótéren. A hullámok a rohamjárőröket a terv szerint fennakadás nélkül követték.

Lángszóró járőreim nem működtek. Egyik járőr gránát telitalálat következtében teljesen megsemmisült. A másiknak tartályát ütötte át egy gránátszilánk. A kiömlő maró folyadék végig zúdulva az ember testén, ez velőtrázó jajgatás közepette fetrengett a földön, miáltal a harmadik járőr annyira megbomiott, hogy mindenét elhagyva, őrültként futott az ellenséges vonal felé.

Mindkét csoport járőrei del. 8 órakor a *2. és 3. számú vázlaton* feltüntetett helyeket érték el az ellenséges állás 3. vonalában. Én a Hegedüs csoportnál tartózkodtam. Itt kitartottunk, rendezkedtünk, tájékozódtunk, a kézigránátkészletünket kiegészítettük. Ugyanezt tette a gyalogság is.

Mulik az idő. Ellenlökem nincs, semmi parancsot nem kapunk. A parancsra ebben a helyzetben várnunk kellett, hogy innen az előnyomulás a tőlünk jogbra eső szomszéd támadó főcsoporttal egyszerre történjék. Óriási ellenséges tüzérségi zárótűz a szigetekre és pusztító tűz mireánk. Mit csináljunk?

Megbeszéljük a helyzetet Hegedüs őrnaggyal s elhatározzuk, hogy az előttünk mintegy 800 lépés távolságra folyó Piavasella patakig előnyomulunk. Amint végre akarjuk hajtani, jön a parancs: „Kitartani!" Körülbelül del. 10 óra. Az ezredparancsnok is a vonalban. Nem mehetünk előre. A hadosztály tőlünk jobbra működő támadó főcsoportja junius 15-én nem tudott átjutni az ellenséges partra. A tőlünk balra érintkezésben levő szomszéd hadosztály nagy veszteséggel dolgozott. Jobbszárnyával az összeköttetés a délelőtt folyamán nem volt megkapható.

Csuromvizesen, éhesen, a kemény harcoktól kimerülten. de bizakodva vártuk az elfoglalt állásban a fejlődő eseményeket. Az összes tisztek az első vonalban együtt a legénységgel a töltés oldalába vájt lyukakban. Vigasztalanul esik az eső. Dagad a Piave. Az elfoglalt állások megtelnek vízzel. Az ár ragad magával mindent. Teljesen el vagyunk vágva a túlsó parttól.

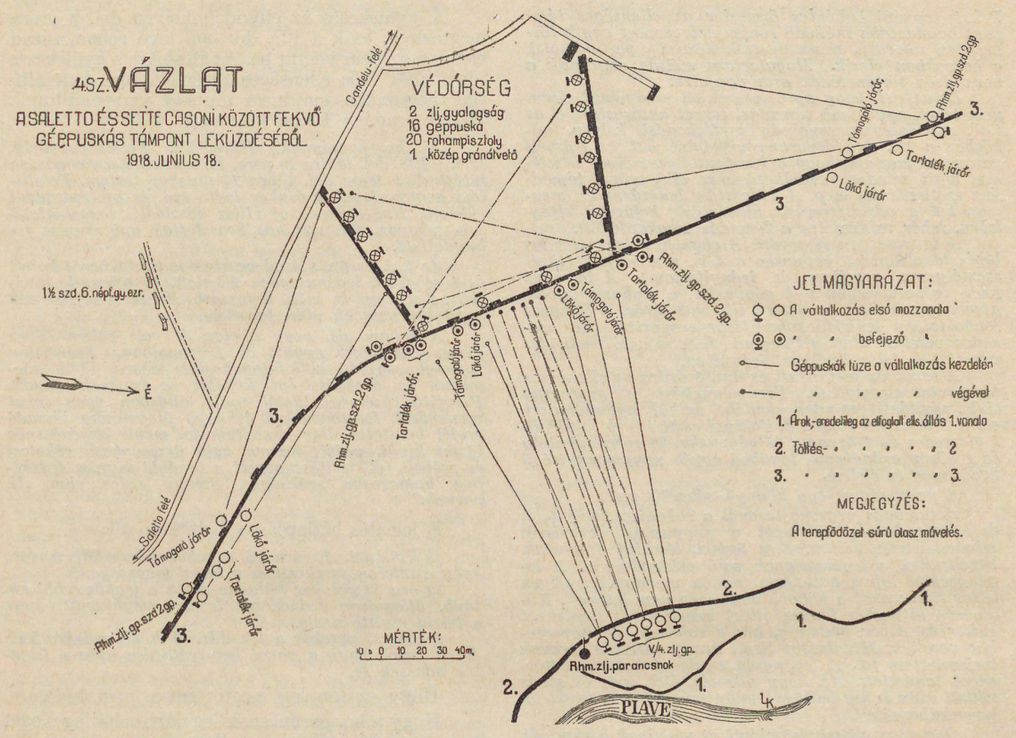

Junius 18-iki rohamvállalkozás

E vállakozást a *4. számú vázlat* szemlélteti egy, a vállalat szinhelyét feltüntető repülő-fényképpel.

Harcjelentésem e napról következőkép szól:

„Legkeményebb napja a támadó csapatoknak. Ennyi küzdelem és megpróbáltatás után újabb csapásra kellett mérni ökleinket. A rohamzászlóaljat e napon éri a legérzékenyebb veszteség, de az eredmény, melyet kivívott, felért vele. Megmutatta lankadatlan támadóerejét, bebizonyította harcmodorának jogosultságát. Harci dicsfény övezte tetteit.

Del. 1 óra 15 perckor rajtaütésszerü ellentámadás. Visszavertük.

Del. 12 órától dut. 1 óra 30 percig romboló és pusztító tüzérségi tűz az ellenségre. Az ő részéről igen erős viszonzás. A rohamzászlóalj ezalatt a hadosztálypárancsnokság által elrendelt helyen az ellenséges tüzérségi tűz központjában, az ellenséges állás 1. vonalában hadosztálytartalék viszonyban van.

Dut. 1 óra 30 perckor saját gyalogságunk támadása megindul és a jobbszárny a Piavasella vonaláig tör előre. A balszárnyon Salettónál egy igen erős, géppuskákkal megrakott ellenséges oldalozó támpont minden előnyomulást meghiúsít. E támpont a két előző nap alatt különben is mindig a legnagyobb kellemetlenséget idézte elő. Oldalozó tüzével igen sok veszteséget okozott.

Dut. 2 óra 40 perckor a rohamzászlóalj a 128. dandárparancsnokságtól parancsot kap, hogy a balszárnyra menjen a Fleckenstein-zászlóalj mögé és kövessen el mindent, a balszárny előrántására. Az egyes zászlóaljaknak rohamjárőrök rendelkezésre bocsáttattak. Próbálkoztak a támpont (reteszállás) megtisztításával tisztek által vezetett járőreim, azonban a támadás eredményre nem vezetett.

Támadásunk súlyos veszteség mellett összeomlott.

Repülőfelvétel

a 64. rhm. zlj által a Piave-csatában 1918 junius 18-án leküzdött gp. támpontról.

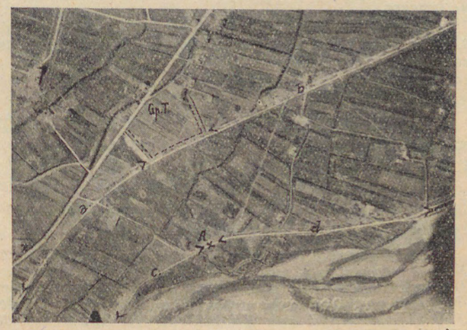

Megjegyzés. ⟨ *a* ⟩ = ⟨ *b* ⟩ = egyik fél által sem volt megszállva.
⟨ *c* ⟩ = ⟨ *d* ⟩ = saját csapataink által megszállva.
Gp. T = a leküzdött gp. támpont (reteszállás).
A_x = állásponton, ahonnan a vállalkozást vezettem.

Fekete egyévi önkéntes őrmester az ellenséges támpont baloldalába működő rohamjárőrcsoport egyik törhetetlen akaratú, oroszlánlelkű, hősletkű parancsnoka, e harcokban elesik. Magatartása méltán sorakozik a honvédség történetének aranylapjaira.

Látva azt, hogy apró lökésekkel eredményt elérni nem lehet, egy újabb támadási tervet határoztam el az 4./V. zászlóaljparancsnokság tartózkodási helyén, miközben a 128. dandárparancsnokságtól azt az írásbeli parancsot kaptam, hogy a támpontot személyes vezetésem alatt minden rendelkezésemre álló erővel támadjam és tisztítsam meg. A hadosztály balszárnyára mentem, hol a vázlatszerinti kiindulási helyzetet elfoglalva, fehér rakétajelre a támadás megkezdődött.

A támadásban résztvett: Arcban az ellenségtől 200 lépés távolságra 6 géppuska a 4./V. zászlóaljtól, (tüzét személyesen vezettem és irányítottam). A támpont jobb- és baloldalába 2—2 géppuska a rohamzászlóalj géppuskaszázadtól, továbbá 4 illetve 3 járőr. A támpont jobboldalába működő rohamjárőr csoporttal Illés százados vezetése alatt a támpont hátába való működés végett 1 és fél század volt irányítva.

A támadás megindult és dut. 8 órára az ellenséges támpontot elfoglaltuk. Eredményeként a gyalogság (4./V. zászlóalj) minden akadály nélkül nyomulhatott elő a Piavasello vonalág. Foglyul esett 425 fő, közöttük 1 alezredes és 1 őrnagy, 16 géppuska, 20 rohampisztoly és 1 közép gránátvető, továbbá egyéb nagymennyiségű hadianyag és élelem.

A veszteségem egy könnyű sebesült volt.

A támadás végrehajtásánál a rohamzászlóalj 1., 2. és 4. századának, valamint a géppuskás századnak minden tisztje kitünt. Egy testtel, lélekkel dolgoztak. Vetélkedtek a legénységnek való példaadásban. A legénységtől lopva hallottam, midőn mondották: „Ilyen bátor tiszturakat a háború alatt még nem láttam". Különösen kitünt és fényes vitézi magatartást tanusított Beker és Alpár hadnagy, kik a rohamjárőr csoportokat vezették. Mindkettőt tiszti arany vitézségi éremre terjesztettem fel. A legénység csodával határos bátorságot tanusított. Az, hogy pihenés, étel, ivás és alvás nélkül után is ily lelkierőt mutattak, minden szemlélőt bámulatba ejtett.

Osztatlan elismerést vivott ki magának a rhm. zlj. e derekas fegyvertényével minden jelenlevő előljáró részéről. Raics ezredes, a 128. ddr. parancsnoka, midőn az eredményt szóbelileg jelentettem, legnagyobb dicséretét fejezte ki és úgy nyilatkozott, hogy a balszárny előrevitele tisztán a rohamzászlóalj érdeme.

Itt kell megemlítenem a kézigránátok utánpótlásának nehézségét. A segédtisztemmel és törzsemből minden emberrel személyesen szedtük fel a csatamezőn szertehullott kézigránátokat és így pótoltuk, mert sem tartalékom, sem kézigránátom már nem állott rendelkezésre.

A támadás végrehajtása után az ellenséges állás 3. vonalában az 1. népf. ezred közepe mögött gyülekezés, töltény, kézigránát kiegészítés."

A vállalkozás részletezése.

Junius 18-át a roham zlj. három százada és gp. százada az ellenséges állás 3. vonalában virrasztotta át.

Del. 7 óra körül az ellenséges állás 1. vonalában levő ddr. parság. távbeszélő útján magához rendelt, hol a hó. következő parancsát kaptam.

„Zugewiesene Teile des Sturmbaons, im Laufe der Nacht herausziehen und im Raume der Dions. Res. zu Unternehmungen vereinigen. Wenn Sturmpatruillen der Kompagnien nicht ausreichen können, bitte des Sturmbaons direkt von Hauptmann Szinay. Meldet 18. VI. Früh, Situation und Stände."

Átolvasva a parancsot, néhány percig még vártam, egyéb parancsot nem kaptam és mint akit eligazítottak, visszamentem a helyemre. Innen távbeszélő útján a kiadott parancs értelmében rendelkeztem.

A gyülekezés az elrendelt helyen del. 9 órára megtörtént, csak a 127. ddr.-nál levő rohamszázad ekkor még nem vonult be. Az állásokra a gyülekezés ideje alatt erős ellenséges tüzérségi tüz. A felállítási helyünkön majdnem derékig vízben álltunk. (Piave áradás.) Innen jelentem:

„64. ho. parságnak. Harcállás. Felállítási hely, 1918. VI/18. del. 10 óra 10 perc. Roham zlj. összevonására intézkedést 18-án del. 7 óra 15 perckor vettem. Felállítási helyemet del. 9 órakor kettő szd. és gp. századdal elértem. Ho. tartalékkal (Illés zászlóalj) összeköttetésem megvan. 127. ddr.-hoz beosztottak gyülekezése folyamatban.

Az 1., 4. és gp. század vesztesége tisztekben 1 halott és 1 sebesült, legénységben 9 halott, 95 sebesült, 31 eltünt. Kettő gp. és kettő lángszóró. Másik ½ zlj. veszteségét beérkezésük után jelentem.

A roham zlj. négy éjjelen át volt velem és az összes tisztjeivel együtt az 1. vonalban. Számtalan sikerrel végződő vállalatot hajtott végre. Több géppuskát és árokpisztolyt küzdött le és zsákmányolt. Pusztító tüzérségi tüztől nyilt állásban igen sokat szenvedett, folytonos eső és nagy idegmunka támadó erejét bénította. Bár a szellem jó, mégis az egésznek tüzön kivül, védett helyen való összevonása erkölcsi és erőbeli felfrissítése végett a további munka érdekében hamarosan szükséges. Szinay szdos. rhm. zlj. parnok."

E jelentés hátlapján a következő áll:

„VI/18. del. 10 óra 45 perckor visszajött a sgt., hogy a telefonösszeköttetés a ho.-al megszakadt.

10 óra 50 perckor küldönc útján a legközelebbi ho. távb. állomáson szándékolt leadás meghiusult, mert a bürüt elvitte a víz.

11 óra 35 perckor a 127. ddr. távb. állomására küldetett azzal, hogy a vonal helyreállítása után e jelentés adassék le.

Hogy ez tényleg megtörtént-e, nem tudom.

Hogy a ho. parancsnak legalább némileg eleget tegyek, rádió útján jelentettem:

„Ho. tartaléknál felállításomat kettő század és gp. századdal elfoglaltam. Összeköttetés ho. tartalékkal rendben. Távbeszélő vonalszakadás miatt csak e rövid jelentés radióval adatik le. VI/18. del. 11 óra 40 perc."

Del. 12 óra körül minden képzeletet felülmuló tüzérségi pergőtüz mindkét részről. Csépel bennünket az ellenséges tüzérségi tüz kegyetlenül. Nagy a nyugtalanság. A veszteségem növekszik. Magam is az árokban térden felül vízben állok. Ez nem rohamosnak való, órák hosszáig egy helyben tétlenül meghuzódni. Helyzetemből és a tüzérségi tüzből kifolyólag bizonyos volt a támadás, de semmi intézkedést nem kaptam. A gyalogsági támadás pedig már folyamatban is lehetett.

A ho. tartaléktól a következőket kérdem irásbelileg:

„Ho. tart. parságnak (6. ezr. Illés zlj.). A tartalékkal való összeköttetés fenntartása végett kérem értesíteni arról, hogy mi a zlj. iránya, mikor megy át a gyalogság támadásba és kitől kapja a ho. tart. a parancsait? Összeköttetést velem állandóan fenntartani kérem. Szinay szds."

Erre rávezetve a válasz:

„Támadó intézkedést én nem ismerem."

Futáraim, melyek a ddr.-nál vannak, nem mozognak. Mi van itt?

Előbbi tudakozódással egyidejüleg a dandárhoz ismét küldök 2 futárt, (az előbbi kettő, mint

később megtudtam, elesett,) honnan ezek útján dut. 2 óra 40 perckor a következő parancsot kapom:

„64. rhm. zlj. A ho. a hidfő kibővítésére a támadást Casa Folina—Piavasello—C. Pastori—C. Mantovani—Le Crosere vonalába előreviszi.

Támadás kezdete dut. 1 óra 30 perckor volt. Tüzérségi tüz délben 12 órakor kezdődött.

A rhm. zlj. vonuljon azonnal az 1. ezred balszárnya, Fleckenstein zlj. (ezr. tart.) mögé és a szükséghez képest a támadást támogassa.

Egyes rohamjárőrök a zljak rendelkezésére bocsátandók. Fontos, hogy a tart. zljak ilyenekkel rendelkezzenek.

Szds. úr vonuljon a legközelebbi telefonállomásra, hogy a ddrral az érintkezés meglegyen. Beérkezett jelentés szerint az ezred balszárnya a szükséges lendülettel nem megy előre. Kövessen el mindent, hogy itt a támadás meg ne akadjon. Ddr. parság régi álláspontjára (bürü közelébe) azonnal 2 küldöncöt küldjön parancsok közvetítésére.

Miért ment el százados ur tőlem ma del., mikor az eligazítást még át sem vette? Egész del. kerestettem! Raics ezredes."

Hogy miért mentem el a ddr. parságtól del., az a fejezet elejéből kivehető.

Ezalatt nálam már nagy lelki depresszió volt. Kétségbeesett állapot vett erőt az egész zászlóaljamon. Sok halott és sok súlyos sebesült, s nem tudtam szegényeket száraz, védett helyre tenni. Szívetfacsaró látványok. Hogy valamennyire én is megnyugodjam, behúzódom egy ugyancsak vizes óvóhely bejáratához és olvasom a kapott parancsot. Tábori gránát telitalálatot kap a fedezék. Repülök ki az ajtóból. Víz, füst csap az arcomba, halálhörgés a fülembe. Élők könyörgése: „Százados úr gyerünk innen!" Nem történt semmi bajom, azonban már a kimerüléshez közeledem. Érzem azonban a reám tapadó tekintetekből, hogy tőlem várják a lehetetlennek látszó megoldást. Összeszedem magam. Eszembe jut ludovikás koromból a vívóterem feliratai közül tanult jelmondat: *„Lélekjelenlét és hidegvér leaszükségesebb két kelléke a katonának!"* Már is rendben vagyok: „Gyerünk, fiuk! Utánam!" Hasig bukdácsolva vízben az állások között rohantunk ez átkozott helyről, mely minden harc nélkül annyi derék rohamosomat nyelt el.

A parancs vétele után azonnal küldöttem futárokat a ho. tartalékhoz is tudtul adni, hogy én megyek. A zászlóalj azonban már nem volt ott. Elment anélkül, hogy engem erről értesített volna.

Menetközben dut. 2 óra 50 perckor személyesen és szóbelileg Szelvényi századosnak a következő szóbeli parancsot adtam:

„1. szd. és gp. szd. a balszárny támogatására a Fleckenstein zljhoz előre. A zlj. parság kérésére annyi rohamjárőr bocsátandó rendelkezésre, amennyi a támadást feltétlenül elősegíti. Fennmaradó résszel követem. Egyelőre a 128. ddr. parságnál leszek."

Két század velem jött. (természetes csak maradékok). A ddr. parságnál tájékozódtam az általános helyzet felől, azután a 2. vonalba mentem. Epedve vártam a 127. ddr.-tól beérkezendő és általam a harcok alatt még nem látott századot.

Mindenfelé nagy kavarodás. Rettenetes lárma, géppuska kattogás, kézigránát durrogás, ellenséges tüzérségi zárótüz. Ez az élethalálharc az ellenséges géppuskás támpontért. Ha itt nem győzünk, vagy beleveszünk a Piavába, vagy fogságba kerülünk.

Dut. 3 óra 20 perckor a 128. ddr. parságtól távbeszélőn a következő parancsot kapom:

„A rhm zlj. valamennyi rendelkezésre álló egységével balszárny visszamaradott támadását Fleckenstein és Gaál zászlóaljnál segítse elő. Ha a támadás lendületet nyert, a zlj. részei ismét kivonandók. Ezután a Gaál zlj. szintén a ddr. tart. viszonyba lép."

Felkeresem Gaál őrnagyot a 2. vonalban. Dut. 4 óra 10 perc. Ismertem a parancsot. Tájékozódom nála a részletek felől. Azt mondja, a gp. támpont bevehetetlen. Neki óriási veszteségei vannak.

Közben az 1. századom járőrei dolgoznak. Elvérzenek. A vállalkozás nem sikerül. Még van 4 rohamjárőröm és 4 géppuskám. Megkisérlem. Összeállitok egy tervet és a kiindulási helyzetbe irányítom őket.

Dut. 5 óra 25 perckor a 128. ddr. parnak a következőket jelentem:

„Szélső balszárnyon vagyok, ellenségtől 200 lépés távolságra. Kézigránát pótlást törzsemmel együtt végzem. Töltés felgöngyölítése a gp. támpont felé jobbról és balról 2—2 járőrrel, 2—2 gp.-val és 1—1 rohampisztolylyal folyamatban. Kérek kitartást. Munkájuk befejezte után jelentek. Újabb 4 járőr 127. ddr.-tól bevonult. Kérek kézigránátot, ami e pillanatban még van."

Rettenetes tüzérségi tűz, ropogás mindenfelé. A maradék gyalogság halálraszántan kuporodik le a töltés mögé és onnan elmozdíthatatlan. Csak a rohamosok dolgoznak. A megváltóként bevonult rohamjárőr körülöttem. Érzem a helyzet kegyetlen voltát és a cselekvésnek és felelősségnek rámnehezedő súlyát. Valóban válságos helyzet. Ez őszített meg időnek előtte annyira. Úgy érzem e pillanatban, hogy ily kivezető út nélkül, kétségbeesett helyzetben a háború alatt még nem voltam.

Nagyon sokáig tart a készülődés. Végre kattog a gp. és az egyik rohamjárőr-csoport a támpont jobb oldalába megindul. Szépen halad, egyszer csak elnémul. Mi lehet az oka? Az ellenségnél semmi feltűnő jelelenséget nem látok.

A másik részről, mely a támpont baloldalában működik, nem hallok csatazajt. Hát ott mi van? Futár hamar oda e rövid parancsal:

„Dut. 7 óra. Fekete e. é. önk. és Moys fehér rakétajelre a göngyölítés feltétlenül megkezdendő. Személyi felelősség."

Válasz reá:

„Fekete hj. göngyölítés alkalmával meghalt. Igen sok veszteség. Úgyszintén géppuskásoknál is veszteség emberben. Dut. 7 óra 15 perc. Moys hdgy."

Közben jön a másik parancsnok. Rángatódzó arccal, elcsukló hanggal jelenti: *„Alig maradt emberem, százados úr! Nem bírunk velök."*

Utána jönnek, bicegnek, vonják magukat a bekötözött sebesültek, jajszó nélkül, összeszorított fogakkal. Némán állok. Nem jön szó ajkamra. Nincs egy gondolatom. Ennyi veszteség!

Egy a dandártól kapott irásbeli parancs térit magamhoz:

„Dut. 6 óra 30 perc. A rohamzászlóalj, amennyiben a balszárnyat egészen a candelu-salettó-i utig előrevitte, C. Pastoritól északra körülbelül 300 lépésre az 1. ezred mögé megy és ott mint ho. tart. további rendelkezésre áll. Raics ezredes."

A dandár bizik a sikerben. Ha látná mi van itt, dehogy remélne!

Számbavetek mindent. Leszámolok magammal és a sorsommal. Ember térj magadhoz:

„Lélekjelenlét és hidegvér legszükségesebb két kelléke a katonának!“

„Százados úr alázatosan jelentem, bevonultam 1 és ½ századdal, várom a parancsokat.“ Felpillantok. Rég nem látott évfolyamtársam áll előttem. Neki megörültem, de a csapatát nem kívántam, arra nem igen volt szükségem. Itt csak rohamosokkal lehet valamit csinálni. Minden tömegtámadás haszontalan vérpazarlás.

Közben jön a géppuskás parancsnokom is. Beszél az elvérzett rohamcsapatot vezető hadnagy: *„Mikor megindultunk, a töltés mentén a reteszállás tetejére felcsapott géppuskákkal arcból söpörtek bennünket végig.“*

Mintha villanyos szikra ért volna hozzám. Visszakaptam önmagamat. Látok már mindent. Most már tudom, hogy fogjuk ez átkozott géppuskás támpontot vér nélkül bevenni.

Elemében vagyok. Kiadom az intézkedéseket. Látják az élénkséget, mindenki remél, *(lásd a 4. számú vázlatot).*

„Segédtiszt! A töltés mentén fekvő 4/V. zljtól az összes géppuskák hozzám!“

Rövid néhány perc alatt megtörténik.

„Jobboldali rohamjárőr csoport, parancsnoka Alpár hdgy., 1 lökő, 1 támogató járőr, innen a 3. szd. járőreiből. A még kint levő járőröket összevonni és 1 tart járőrt alakítani. E csoporthoz a már ott levő 2 géppuska.

Baloldali rohamjárőr csoport, 1 lökő, 1 támogató járőr Beker hadnagy parancsnoksága alatt, innen a 3. szd. rohamjárőreiből. A még kint maradt emberekből 2 gyenge tart. járőr alakítandó. Ehhez a már ott működött 2 géppuskát Farkas főhadnagy parancsnoksága alatt.

Illés zlj. 1 és ½ szda., balra a rohamcsapaton kívül lépcsőben előre, a reteszállással szemben foglal állást.“

A bal oldalunkra fektettem a fősúlyt, mert az lógott.

„Illés zlj., amelynek az útja leghosszabb, ha kiér, fehér rakéta jelet ad. Erre innen egyszere 4 fehér rakétát lövetek ki, mire a következő mozzanat történjék: A lökő és támogató járőrök teljesen fedett helyzetből kézigránátössztüzet zudítanak a töltés tulsó oldalára. Illés-csoport helyből, minden további előnyomulás nélkül igen élénk tüzet ad a reteszállásra. Erre a parancsnokságom alatt levő géppuska innen tüzet zúdít az elfoglalandó támpontra. A kint levő géppuskák ekkor felcsapják géppuskáikat a töltésre és a reteszállásokat veszik tűz alá. Midőn a géppuskák ropognak, a göngyölítés megindul.“

A hadnagyom előbb említett beszédéből biztosra vettem, hogy a markírozott kézigránáttámadásra az olaszok géppuskáikat ismét felcsapják a reteszállásra és abban a pillanatban jövök én a 6 géppuskával, s az oldalukat kapva lesöpröm őket onnan.

A parancsokat röviden ismételtettem. Mindenki tisztában volt feladatával és a cselekvési sorrenddel. Alig hogy elmennek tőlem, kapom a következő írásbeli parancsot:

„Dut. 7 óra 20 perckor. Összes zlj. parságnak. Álláshely.

1. A ho. parancs alapján az elért állásokban végsőkig ki kell tartani.

2. Tartalékokat a ho. már a hadtesttől kért.

3. A rohamzlj. 1. ezred mögött ddr. tartalék.

4. Illés zj. a 3. ezred mögött, a 127. ddr. tartaléka is neki alárendeltetik.

5. Minden puskával ellátott ember (csendőr) — kivéve legszükségesebb küldöncöket — a rajvonal sürítésére fordítandó.

Szétugrasztottak összegyüjtendők.

6. Pontos helyzetjelentés mielőb beküldendő.

7. Az elért állás a terepfödözetek teljes kihasználása mellett olykép választandó, hogy az ellenségnek az erőviszonyok megítélése tekintetében semmiféle támpontot ne nyujtsanak, ellenkezőleg azt megtévesszük. Raics ezredes.“

Mellettem a segédtiszt és 4 küldönc világítópisztollyal, mindenik megtöltve fehér rakétával. Az idegeim ma is megrázkódnak, midőn az eseményeket 1 év után (1919) papirra vetem.

A már kiadott intézkedéseimet vissza kellene vonnom és a magam, valamint az Illés-zászlóaljat parancs szerint elhelyeznem. Megtegyem-e? Idő még volna rá. Mi lesz, ha nem sikerül a vállalkozás. Egy kis ellenlökés a támpontból és az egész hadhadosztály el van söpörve. S ez mind én miattam lenne. Minden erőmet megfeszítem, hogy tudjak uralkodni magamon. Ha a vállalkozást végrehajtom, a hadosztállyal szemben minden felelősség rajtam. Magam elé bámulok és állok mint egy darab fa. Csendes hangú segédtisztem szava üti meg a fülemet: *„Százados úr a fehér rakéta fent van!“*

Nem habozom többé. Gondolkodás nélkül odavágom: *„Válaszadás, különi egyszerre mind a négyet.“*

Sustorogva szeli át a 4 fehér rakéta a levegőt. Odapillantok. Már alláhanyatlóban szállanak lefelé. Vajjon a mi kialvó csillagainkat jelentik-e ezek? Odaugrom a már általam előzőleg beigazított 6 géppuskához. Ropog a kézigránát. Megpillantom, amidőn a reteszállás betorkolásához egy olasz felcsapja a géppuskát. — *„Tűz!“* vezénylem ebben a pillanatban. Tüzérségi tűz nincsen. Észbontóan, agyvelőt rázóan kattog minden géppuska. Pergőtűzként ropog a kézigránát. Olaszt nem látok a reteszálláson. A 6 géppuskám tüze leterítette azt, aki felmerészkedett.

A rohamjárőreim gyönyörűen göngyölítenek. Lövetek és lövetek a géppuskákból szünet nélkül. Tudom, hogy tönkremegy mindenik, de mindegy. Most már létről vagy nem létről van szó. Az utolsó ember is érzi a helyzet kegyetlen súlyát.

Járőreim közelednek a végcélhoz. Az olaszok kézigránátokat dobálnak ki fedett állásukból a töltésen át irányomba. Én 200 lépésre vagyok, a járőrök pedig oldalt, nem árthatnak egyikünknek sem. Megüvegesedik a szemem. Nem látom már csak azt a pontot, ahová lövetnem kell. Megjelenik egy fehér zászló. Tovább lövetek. Minden elesett rohamosom halálhörgése benne van géppuskáim tüzében. Már látom a győzelmet.

Még egy pillanat és végigütöm a *„Tüzetszüntess!*-t.“

Még látom a beugrás előtti utolsó gránátdobást és hallom a rohamjárőrök diadalordítását. Azután elmosódik előttem minden. Összeesem. (Erőállapotomat nagyon megviselte a 14-iki sebesülésem. Az alsó lábszárcsontom élén csontig ható kis gránátrepeszdarabtól eredő súrló sebesülésem volt. A sebet nem volt időm bekötözni. A nyolc napig tartó harc vége felé már két bottal jártam. A lábam beledagadt a csizmámba, a sebem elgennyesedett.) Segédtisztem gondoskodó nógatása térít magamhoz. *„Mi van?“ „Győztünk, százados úr!“*

E pillanatban nem érdekelt a győzelem, apatikus voltam ezzel szemben. A veszteségünk után tudakozódtam és kétség között vártam a választ. *„Egy könnyü sebesült!“* volt rá a felelet.

Ime a rohamvállalkozás.

Eredménye: a ho. balszárnya a Piavasello vonaláig nyomulhatott előre. Meg voltunk mentve.

Most már büszke érzéssel néztem végig a 425 fogoly elvonulását s a 16 gp. és 20 rohampisztoly elvitelét. Volt a legénységnek enni, innivaló, fehérkenyér bőven. Csoportosan hozták és megkináltak, hiszen látták, hogy már 4 napja együtt koplalunk mi tisztek is velök. Nem volt nagy örömem, nem volt étvágyam, búcsuztam a halottaimtól.

Dut. 9 óra felé járt az idő, kezdett sötétedni. Hamar rendezkedjünk és menjünk, — de nem aludni. Az éj folyamán még ellentámadás visszaverésében segédkeztünk és másnap délelőtt ismét volt egy rohamvállalkozás. S így tartott ez június 22-ig.

Tapasztalatok és tanulságok e két rohamvállalkozásból

Miként a leírásból is kitűnik, itt lényegében két egymástól teljesen elütő rohamvállalkozásról van szó.

Az első kiinduló nagy támadás vezetése (áttörés) egy teljesen elzárt, berendezett állás ellen, a másik pedig vállalkozás a térközben egy a támadást feltartóztató erősség ellen.

Míg az elsőhöz szükséges, legapróbb részletekig menő intézkedést, repülő felvételek és egyéb felderítések alapján történt megállapítások folytán állítjuk össze, azt az alparancsnokokkal megbeszéljük, minden járőrnek a maga teendőjét leírva vázlattal egyetemben odaadjuk és a támadást begyakoroljuk, tehát az előkészület hetekig is eltart; addig a másiknál rövid szemrevételezés járőrrel vagy saját szemmel, azonnali megmásíthatlan elhatározás, tervmegállapítás, parancsadás, csoportosítás és végül a végrehajtás egész rövid időn belül követik egymást.

Minden magyarázat nélkül ideiktatom végül a hadosztályparancsnokságnak a támadásból eredőleg jelentett tapasztalataim *kivonatát.*

„1. A rohamcsapatoknak a támadás begyakorlására szánt idő nem volt elegendő. A 128. ddr. parságtól megkapott támadó intézkedés után a járőrparancsnokokkal csak egyszer volt időm a terepasztalon a támadást megbeszélni. Egyszer pedig megmutattam a megteendő útjukat repülőfelvételen. Az ellenséges állásrendszert csak téglával rakathattam ki. Begyakorlásra azonban már nem volt időm, mert tudomásomra jutott másoktól, hogy 14-én este a kiindulási helyzetet el kell foglalni.

2. A rohamzászlóalj a támadás kezdetének parancsát nem kapta meg. Feltétlenül kivánatos volna, hogy a jövőben épügy, mint más csapatnak ennek is tudomásul adassék.

3. Miután ily nagy támadásoknál a rohamzászlóalj az egész ho. területén működik, a támadási tervet a zlj. parancsnoknak már korábban ismernie kell. Mindazon támadásba vágó parancsok és térképek, amelyek az alárendelt ddr., ezred és csoport parságoknak kiadatnak, a zászlóaljnak szintén kiadandók volnának. Csak a tervbe való beleélés, annak tökéletes látása és ismerete biztosíthatja a rohamszempontból való kidolgozást. Ez különösen a harceszközök elosztása és felhasználása végett célirányos.

4. Támadás közben belebotlottunk az 5 méteren felüli teljesen ép ellenséges drótakadályba. Egy tölcsér sem volt benne. Úgy ez, valamint az ellenséges állások és géppuskás fészkek érintetlensége meglepően hatott a támadókra. Bármilyen erős tüzérségi tűz előzze is meg a rohamtámadást, robbantó-részlegeket a járőrökhöz mindig be kell osztani, nemkülönben igen ügyes drótvágókat kell nevelni. Jelszó a jövőben is: „Csak magunkban bizzunk!“

5. A lángszórót, csak igen kivételes esetben, ott alkalmazzuk, ahol mély védő- és óvóhelyek vannak. A támadás alatt itt nem használtuk. Igen kényes harceszköz. Tönkretettték, még mielőtt alkalmazásra került volna. Mozgása nehézkes. Az emberek nagy célt nyujtanak. Így jártunk mind a három lángszóróval, melyek parancsnokságom alatt voltak. Járőrben egyes esetekben csak akkor lehet alkalmazni, ha az egyes rohamjárőrök útjain belül kifüstölendő vagy felpörkölendő árokhelyek vannak, amelyek a fegöngyölítést útjában akadályozzák. Ezt pedig felderítés, repülő felderítés útján előre kell tudni. A lángszóró járőröknek egyes egységekkel vaktában való alkalmazása nem lehetséges. Ez csak tömeg-lángszórótámadásnál volna indokolt. Különösen alkalmasnak tartom jelzőszolgálatra.

6. Hangsúlyozom, hogy a rohamcsapat csak vállalkozásra és ne csatárként a rajvonalban alkalmaztassék. Még ez a tudat nem mindenkiben vert tökéletesen gyökeret.

7. A kimélethez tartozik, hogy a rohamos önmagának védőhelyet tudjon csinálni. Ez nehezen ment, mert tüzérségi tűzben majdnem teljesen nyiltan kellett huzamosabb időn át feküdni. Rohamos szerszámunk nem volt. Csak gyalogsági ásónk. Előbbinek kiutalására szintén igen nagy szükség van. Ha ez rendelkezésünkre áll, helyenként a gyalogságon is tudunk segíteni, mert akkor van nagy ásónk, baltánk és csákánybaltánk, s ezekkel a munka rendkívül szapora lett volna.

8. Vállalatoknak támadás közben való megszervezéséhez idő kell. Rohamjárőröket át kell csoportosítani, egységeket összeállítani. A parancsnokok tehát, ha erre vonatkozó parancsaikat kiadták, ne türelmetlenkedjenek. Ez idegességet, elhamarkodást szül és a vállalat tökéletlen, kudarccal jár. A helyzetet közvetlenül az ismeri, aki látja. Annak a felfogásában és erejében bízni kell. Az ellenség megállítására úgyis történik a gyalogsági alparancsnokok részéről intézkedés. A kiverést, a tulajdonképeni ellentámadást minden rendelkezésre álló harceszközzel szervezni kell, mert annak feltétlenül sikerre kell vezetni. Mindezekhez idő szükséges, tehát kitartás és türelem.“

Bujtogatás

Irta: Vutskits Viktor III. évf. akadémikus.

A fekete ménes kinnt jár a pusztán,
(Csata lesz újból, mondják a Vének);
A fekete ménes kinnt jár a pusztán,
Figyeljetek, a nádasok beszélnek.

A fekete ménes kinnt jár az éjben,
Hallga! hogy dobban a lábuk, ha lépnek,
A fekete ménes kinnt jár az éjben
S Csabáról szólnak a Vének a népnek.

A fekete ménes a rónákat járja,
A fekete ménes újból visszajött,
Figyeljetek a kóbor szél szavára,
Csatadalt suttog a rengeteg fölött,

Militarizmusról

Irta: STIRLING LÁSZLÓ altanácsnok

Az 1923 julius-augusztusi Kat. Közlönyben egy cikk jelent meg fenti cinmel Simay Lajos tolláról.

Régi bölcsészeti mondás szerint: „Minden dolognak végtelen sok jelentősége van; a szem ezekből azt látja, mit berendezése ebből látni enged.“ Igy bátorkodom én is a kérdéshez hozzászólni s azt eltérő nézőpontból megvilágítani. Az én szememmel nézve *a militarizmus élő szerves lény* s mint ilyen, létezése az államra életkérdés, de halálos is lehet: a militarizmus magatartásától függ, hogy élete előnyös vagy káros-e az országra.

Thomas Carlyle, a francia forradalom előtti korszakról elmélkedve, a következőket mondja:[1] „Figyeld meg, hogy az emberek egész földi birtokuk és vívmányaik között kimondhatatlanul a legnemesebbek isteni vagy isteninek látszó jelvényei azok, melyek alatt ők az életharcban menetelnek és küzdenek, melyekben bizakodóan hisznek, melyeket mi megvalósult eszméknek nevezhetnénk . . . A világtörténelem, ha valamit tanít, úgy azt kell neki tanítania, hogy ezen eszmék hogyan valósulnak meg, hogy nőnek ki csudásan a Jelen össze nem férő, örökösen hullámzó chaosából, hogy hajtanak és hosszú, viszontagságos növés után hogy virágoznak — éretten, fenségesen; azután, hogy omlanak gyorsan össze, mert a virágzás csak rövid ideig tart s szomoruan, hangtalanul eltünnek vagy nagy robajjal megszünnek.“

Én még egy lépéssel tovább megyek s az eszmékben többet látok, mint jelvényeket. Én az élő világot úgy hétköznapi részletes megjelenésében, mint nagy vonásokban világtörténelmi szemmel nézve, az eszmék világának látom: minden, ami a világon él, az eszme. Az eszme az élet megszervezője, az anyag eszköz a szervező rendelkezésére.

Ha az egyes embert figyeljük meg, úgy látjuk, hogy ez oly szerves lény, mely több szerves részből van összekötve. Az összefüggés az egész és részei között korántsem öntudatos. Az ember eszik, mert éhes, de ezáltal anyagot juttat a testébe. Az anyag felhasználását nem ő irányítja, ő nem tudja, hogy vére hová mit visz s melyik testrészének mire van szüksége. És mégis egyes szerveinek különféle, egymástól eltérő igényei vannak. A köröm más vegyszereket kíván, mint a hús, meg a csont. A vér az anyagokat viszi, de e vegyületből ki kell valaminek a körömnek, hajnak, bőrnek megfelelőt választani, azt a helyén visszatartani, a többi anyag mehet tovább. De még ez sem elégséges, ha az anyag már rendeltetése helyén van, ott bizonyos szabályok szerint kell csoportosulnia, sejteket képeznie s ezeknek az előírt alakját megadni. Ehhez szervezők kellenek, a köröm, haj, csont szervezői.

Mindezen munkáról a magasabb egység, az ember, nem tud semmit, befolyása nincs rá: az ősembernek, kinek sejtekről halvány fogalma sem volt, ép oly tökéletes szervei voltak, mint a modern embernek, ki már kezdi sejteni, hogy teste rengeteg sok élőlényből van összetéve, hogy ezek külön-külön saját életüket élik, ezenkívül csoportokat alakítanak, melyek megint más életet élnek, mást, mint az ő élete, az emberé, mást, mint az egyes sejteké. Vannak sejtek, melyek nagyon rövid életüek s számtalan nemzedéken át szolgálják a magasabb csoportot, viszont a csoportoknak maguknak is más életerejük van, mint az egységnek, az embernek. A fog, a haj hamarább kihullhat, mint abogy az ember elpusztul, de esetleg pár napig halálát túl is élheti.

És mégis nagyon szoros az összefüggés az egész bonyolult szervezetben, mit embernek nevezünk. Minden egyes sejt saját életét éli: megvan a fiatalsága, érett kora, halála. Minden egyes sejt önző életcélját követi és mégis ezáltal szolgálja a magasabb csoport érdekeit, ezáltal teremti meg a magasabb csoport létét. A magasabb csoport túléli az egyes sejt életkorát, a sejt halálánál annak élettapasztalatait felveszi és az új sejt keletkezésénél értékesíti. A fa nemcsak maga fejlődik, levelei is évről-évre öregednek, bár minden ősszel lehullanak: az öreg fa levelei erősebbek, mint a fiatal fáé. A levél fogalma, a levél „eszméje“ évről-évre a levélnemzedékek élettapasztalatai útján fejlődik: a fiatal fa leveleiből érett fa, majd öreg fa levelei lesznek. Igy van ez az embernél is: a gyermek bőre, haja, gyomra fiatalabb, mint a férfié, aggastyáné, pedig nem ugyanazon sejtek szolgálják a gyermeket meg az aggastyánt. Az anyag folyton változik, kicserélődik; nincs *semmi anyag* a gyermekből az öreg emberben, *ami mindig megmaradt, az a fogalom*, a bőr, a haj, a gyomor, az ember *„eszméje“*. De ez sem marad változatlan, hanem nő, fejlődik, életet él. *Ő éli az életet*, az anyag átfolyik rajta s ezáltal műveli.

Igy van ez a fánál, az embernél, de így van ez minden szerves lénynél, mint amilyenek a család, a nemzet, a faj, az emberiség. Mert ezek is szerves lények épúgy, mint az ember vagy annak részei. Ugyanannyi számú élőseit, mint azt egy emberben találjuk, ugyanoly helyen felhalmozva, nem jelent még embert, hiányzik belőle az ember „eszméje“, az ember megszervezője. Csak ha ez is megvan, akkor áll az egység. De erről az egyes alszerveknek, sejteknek nem kell, hogy tudomásuk legyen, e magasabb szervező az öntudat alatt ösztön formájában működhetik.

Sok ember együtt még nem ad szerves lényt; de ha egy közös „eszme“ által vannak irányítva, úgy életet adnak egy magasabb lénynek, melyet eredete szerint családnak, nemzetnek, fajnak stb. nevezünk. Az élő a nemzetben is, mint mindenben, az „eszme“ s itt sem szükséges, hogy az alszervek, az egyes emberek, felismerjék, hogy ők egy magasabb lény részei. A magasabb szervezetnek irányítania kell. Hogy ez az alsó szervek öntudata alatt történik vagy öntudatosan, az itt is mellékes.

Minden nemzetnek megvan az elmosódott születése, gyermekkora, fiatalsága, férfikora, aggsága és halála. A nemzet korát „eszméjének“ kora jelenti.

[1] Thomas Carlyle: French Revolution. Vol. 1. chapt. II.

A fiatal nemzetben az egyes emberek épúgy gyengék, vagy erősek, mint a nemzet későbbi koraiban. Az összességre, a nemzetre mégis kimondhatjuk, hogy mily életkort él, mert a nemzeti „eszme“ a nemzet fejlődése folyamán különbözően erős s így más fokban tud a többi „eszmék“ fölött uralkodni.

A nemzet gyermekkorában az egyéni „eszme“ teljes fejlettségében nem engedi a nemzet „eszméjét“ érvényre jutni; a nemzet gyenge, tagjai egyéni célokat követnek, széthúznak, az összenergia belső súrlódások leküzdésében felhasználódik.

A nemzeti „eszme“ generációk folyamán folyton erősbödik. Végre elérkezik az idő, midőn uralkodóvá válik: az egyének szivesen, lelkesen vetik alá önérdeküket a közös érdeknek. A nép egyes tagjaiban a nemzeti érzés az egyéni érdek fölött diadalmaskodik s ez a nép felvirágozását hozza magával. A nép értékelésénél, épúgy mint az egyéni értéknél, nem az határoz, hogy pillanatnyilag mi a sorsa, mekkora a tekintélye, hanem, hogy egészséges-e az „eszméje“, *hisz-e valamiben, lelkesedik-e valamiért és miért lelkesedik.* A lelkesedés az uralkodó „eszme“ megnyilvánulása az érzelemvilágban s úgy hat, mint egy mágnes, melyet a vashoz közelítünk s mely a sok össze-visszahúzó kis részecskéket kiigazítja, egy irányba tereli: a hatástalan vasból hatalmas mágnest formál. A közös irány a kölcsönös megértést lehetővé teszi, egyes kiváló emberek gondolatai termékeny talajra találnak, ezáltal messzemenően hatnak s így ők maguk nagyokká lesznek. A nép egészséges korát sok nagy ember felbukkanása jellemzi. *Nem ők teszik naggyá a kort, hanem ők annak a külső szimbolumai, a kor nagyságának felismerhető jelei.* A kor szelleme, „eszméje“, mélyen bevési jellemző vonásait minden egyes egyénbe és ennek minden művébe. A kor szelleme lüktet a nemzet alkotmányában, harci módjában, társadalmi szokásaiban. A nép zöme nagy férfiai megszólalásában, a fennálló rendben azt látja megvalósulni, ami öntudatán alul, benső, titkos kivánsága volt s örömmel, lelkesen engedelmeskedik a fennálló rendszernek. A tekintélynek őszinte tisztelése lelki szüksége, melyet a bálványozásig vihet.

De eljön a kor minden nagy szerves egység életében, — mint nemzet, egyház stb. —, midőn az uralkodó „eszme“ öregedni, gyengülni kezd. Az elerőtlenedett nemzeti „eszme“ felett az egyéni „eszme“ ismét felülkerekedik. A nemzet gazdag férfikorában megtermelt javakat az egyének mindinkább saját céljaikra akarják kiaknázni, eljön az idő, mit Spengler úgy jellemez, hogy a kultura átmegy a civilizációba. Az azelőtt uralkodó „eszme“ az öntudaton alului állapotából kikerül s nem jelenti már az örökösen hajtó rejtélyes erőt, hanem a megfigyelés tárgyává lesz, miáltal szentségét elveszíti s kicsinyessé, hatástalanná válik. A Sphynx mythologiai története minden nemzetben megismétlődik: a rejtély megoldása által elpusztítja önmagát.

Eddigi fejtegetéseimmel példákon akartam bemutatni, hogy az egyes élőlényekben, mint fa, ember, nemzet az, ami él, az a fogalom „eszméje“, más dolog, mint az anyag: az anyag megszervezője élő lénnyé. Igyekeztem szemléltetővé tenni, hogy az, ami a fában, emberben, nemzetben fiatal, nő és öregedik, az nem az anyag. A fiatal fa, a gyermek ugyanazon táplálékot szedik magukba, mint az öregebb példányaik, a fiatal és öreg nemzet ugyanoly egészséges egyénekből áll, — az anyag minősége azonos, — de változik a megszervezés módja, mert nőtt, öregedett a szervező, az illető fogalom „eszméje“. Gondoljuk továbbá meg, mi marad egy élő lényből, ha szervezőjét, „eszméjét“ levonjuk. Egy halmaz sejt, egy halmaz ember, mely a magasabb kapocs hiánya miatt életre képtelen, elpusztul. *Az „eszmék“ az egyedüli élőlények, de ők sem függetlenek. Minden eszme arra szolgál, hogy egy alacsonyabb csoport „eszme“-társaságának szervezőül szolgáljon s továbbá hasonranguakkal társulva, egy magasabb „eszmét“ teremtsen.* Az élet szerves láncait, melynek sem felfelé, sem lefelé vége nincsen, az egyes szemek *okát* az alsóbb fokokban, *célját* a felsőbb szervekben találjuk meg.

Ha fejtegetéseim helyes megfigyelésen alapszanak, úgy szabad belőlük következtetni. Azt állítom, hogy az „eszme“ az élet megszervezője. Az élethez tehát két alkatrész szükséges: a szervező és a megszervezendő anyag. *Minden eszme élethez juthat, ha talál anyagot a megszervezésre;* ez azonban csak akkor lesz lehetséges, ha a szervezés iránya beleillik a végtelen szerves láncolatba, különben az Élet agyonnyomja.

Az emberek különösen alkalmasak arra, hogy eszmei lényeknek anyagul szolgáljanak: gondolkozóképességük folytán eszméket könnyen felvesznek, melyek ezután léptetiket irányítják. Egy ilyen eszme a militarizmus, melynek eredete a nemzetek létével van összefüggésben.

Az emberiség, mint szerves lény, alszervekre, népekre oszlik; ezek az ő életének okai. Az emberiség érdeke tehát azt akarja, hogy erős, egészséges alszervei legyenek, erős, egészséges népeket akar termelni.

Valaki azt kérdezhetné, hogy miért nem *egy* népet, egy egységes nemzetet, mely felöleli az egész emberiséget? Azért nem, mert *a szervezőképességnek határai vannak*, melyek a szervezendő anyag tulajdonságaitól (kultura, civilizáció stb.) és a szervező erejétől függenek. E határok az eddigi tapasztalatok szerint kisebbek, semhogy az egész emberiséget befogadni tudnák. Már a mikrokosmos életében, a baktérium világában látjuk, hogy egy-egy kis sejt folyton nő egy bizonyos határig. Ha ezt túllépte, akkor a központban levő irányító mag megoszlik, a sejtben két sötét központ képződik, melyek egymástól eltávolodnak, a sejt a középen összeszűkül, később már csak egy vékony kanális köti össze a két részt, míg végre az is elszakad s az egy sejtből két sejt alakul. Ugyanily szigorral van a terjedés határa az állami életben is megszabva. A hatalmas, nagy Angliának mellékközpontjai Kanadában, Délafrikában, Indiában, Ausztráliában már élesen mutatkoznak, az összefüggés Londonnal mindinkább lazul s bizonyos idő mulva az elszakadás be fog következni.

De a sejt életében sem a megoszlás az egyedüli szaporodási mód. Generációk lefolyása után a folyton csak megoszlással növekedett sejtállamnak párosulásra van szüksége. A sejtek ismét egyesülnek, kettőből lesz egy, mely ezáltal új erőre kap s ismét szaporodhatik megoszlással.

A folytonos egyesülés és szétszakadás a szerves lények jellemző életfeltétele, mely az egyesek szabadságát és az egész mély összefüggését csodásan összhangba hozza.

E törvényt az állami életben sem lehet mellőzni. Az emberiségnek népekből kell állania, melyek egymást felszívják, így növekednek s azután ismét megoszlanak, hogy új államokat alkossanak. Ez az „emberiség“ élete, mint nagy szerves lényé — alulról nézve —, ehhez még hozzájön az emberiség „eszméjének“ irányitása, mely folytonos népalakulás és népeltünésnél egy általa akart irányban a fejlődést biztosítja.

Előttem világosnak látszik, hogy az emberiség csak alszervek révén, népek által tud élni, egészséges élete tehát a népek egészségétől, erejétől függ.

A történetíró *Ranke* a nép életfeltételéről a következőt mondja:[1]

„Fegyverek nélkül egy közösség működése kifelé, de még szilárd létezése is elképzelhetetlen. Az emberiség élete a népek s államszövetségek természetes ellenségeskedésében folyik le. Minden államnak meg kell tudni saját magát s hozzátartozóit védeni... A háborúk elkerülhetetlenek, ott azonban, ahol egész népek egymásra ütköznek, ott nagyszabásu szervezkedések szükségesek.“

Az ily szervezkedést minden államban katonaságnak nevezzük, a szervező „eszmét“ militarizmusnak.

Az emberiség virágzása erős, egészséges népeken épülhet csak fel, a népélet alapfeltétele a katonaságon nyugszik. Aki nem akar katonát látni, az nem akar államot sem látni; aki államokat nem akar ismerni, az az emberiséget akarja megszüntetni; az tiporja mindazt, ami szent és sérthetetlen előttünk.

Legmélyebb a meggyőződésem, hogy egyéni életünk nem tartalmazza életcélunkat; egyéni boldogulásunk még nem jelent semmit, nem adja tetteink irányí-

[1] Leopold von Ranke: „Weltgeschichte“, Leipzig, Dunker & Humbold, 1910. X. fej.

tóját! *Mi azért vagyunk, hogy felsőbb lényeket szolgáljunk.* Követnünk kell az isteni hangot, mely legmélyebb bensőkben elrejtve megsugja a helyes irányt, követnünk kell még akkor is, ha ezáltal szerencsétlenekké leszünk. Mint a fa levelei azért vannak, hogy a fát tápláljják, úgy az emberek azért élnek, hogy nemzetüket naggyá, erőssé növeljék. Ez az erkölcs alapja. Ha a fa érdeke megkívánja, úgy nem habozunk egyes leveleket letörni, ágakat lefűrészelni, legyenek azok a legszebb levelek vagy ágak, nem fontos, vesszenek el, a fő a fa egészséges fejlődése. Ugyanígy, ha embereket kell feláldoznunk a haza érdekében, ez nem erkölcstelen, ellenkezőleg szent cselekedet. A legnemesebb és legjobb ember halála sem veszteség, ha ez az államot segíti. De még egy következtetést vonhatunk le: két indentikusan egyforma szép és nagy falevél nem bír ugyanazon fontossággal a fára: az egyiket leszakítjuk, egész ágastul letörjük a fa érdekében; a másikat gondosan ápoljuk. Ugyanígy két *egyénileg egyforma értékű* embernek a haza szempontjából egész különböző jelentősége lehet, attól függ, hol működik az állam gépezetében. Míg az egyik haláláról a nemzet élete tudomást sem vesz, addig a másik elhunyása az egész állami gépezetet megrendítheti. „Egyenlőség, testvériesség, szabadság" állami és még magasabb szempontból tekintve káros jelszavak; ezek az alacsony egyéni jólétet szolgálják; megvalósításuk az államot bontaná fel. A nemzeti élet a tekintélyek láncolatán alapszik; a tekintélyek tiszteletét legelsősorban a militarizmus neveli a népbe.

A militarizmus olyan „eszme", mely ha él, szervez s az egyénekben mint hit, vallás jelenik meg, melyért lelkesednek, melynek sugallatait vakon követik. Ez az erő, mely a tehetetlen tömegeknek irányt ad, mely a csőcselékből acélos keménységű, megtörhetetlen hadosztályokat kovácsol. Így minden államnak eminens érdeke, hogy népét egészséges militarizmus hassa át.

A népek életének törvényeit csak a *történelemből* tudjuk felismerni. Igyekezni fogok a militarizmus hatását, vagy hiányának nagy hátrányát néhány történelmi példán bemutatni.

A makedonoknál hajlamot látunk a militarizmus fejlesztése iránt. Szigorú, rendszeres nevelés, erős gyakorlatozás útján Nagy Fülöp megteremti hatalmas hadseregét s egyúttal felébreszti a makedon militarizmust. Nagy Sándor világhódítása ezáltal volt megalapozva. De bár a hadsereg kiváló volt, az elért eredmények tartósak nem lehettek, a militarizmus túl fiatal volt s még hosszú időn át fejlődnie kellett volna, hogy a népet uralkodójának személyiségétől függetlenül összekovácsolja.

A rómaiak a gall betörések idején ébrednek tudatára a nemzetvédelem életbevágó fontosságának. Militarizmusuk ekkor kezd fejlődésnek indulni. Midőn Hannibal Róma ellen vezeti hadseregét, a rómaiaknak már meg van az érett militarizmusuk, a népet a fegyelmezett katonai gondolkodásmód már áthatotta. A nagy hadvezér mégis győz, mert nincs római hadvezér, aki Rómának nagyobb erejét helyesen ki tudná használni. Feláletesnek tartom azonban azt a felfogást, mely a világ fejlődésének egészen más irányt gondol arra az esetre, ha Hannibal Cannae után azonnal Rómának fordul s a várost magát is elfoglalja. Karthagoban nem volt fejlett militarizmus, ereje a nagy hadvezér zsenialitásában összpontosult, az afrikai csapatok, spanyolok, gallokból összetákolt hadseregnek Hannibal volt az egyedüli összekötő kapcsa. Róma ellenben egységes blokkot képezett; a hazaszeretet, fegyelemszeretet, a militarizmus, oly erőt adott néki, mellyel Karthago a versenyt nem vehette fel, ha Rómának is sikerül az embert megtalálni, aki ezt az erőt célszerűen alkalmazni tudja, vagy ha Karthago elveszti Hannibalt. Előbb-utóbb az egyik vagy másik esetnek be kellett szükségszerűen következni s így Hannibal nem volt hivatva a történelemnek más képet adni. Népek harcánál épp úgy, mint az egyének küzdelmében az ügyesebb az erősebbet leteperheti, de csak addig, míg ügyesebb marad. Ha a nép ügyessége nem a felsőbb qualitáson, hanem egy nagy hadvezér zsenialitásán alapszik, úgy ez mulandó s a végső diadal az erősnél kell, hogy maradjon. Így Hannibal fellépése csak epizód lehetett Róma fejlődésében; a militarizmus a harc által csak edződött s annál szebben fejlődött. Legnagyobb sikereit a római militarizmus azonban akkor éri el, midőn egy másik élő lény az imperializmus szolgálatába áll, melynek lényege ép a hatalom kihasználásában keresendő. Az iperializmus első fellépése Marius és Sulla idejében látható s rövidesen rá Caesar alatt már teljes fejlettségben találjuk. Az első császárok alatt az imperializmus minden mást felszív, feltétlen szolgálatába állít. Később az imperializmus hanyatlik, az öreg militarizmus legyőzi s szolgálójává teszi előbbi urát: a császárokat katonák emelik a trónra, vagy kergetik onnan el, úgy, ahogy ezt érdekük megköveteli. Itt a militarizmus már túlnőtte célját s az állam fenntartás helyett ő is sietteti az állam összeomlását.

A középkor kifejleszti Németországban a militarizmust. Mindenütt német zsoldosokat látunk. A német zsoldos forgalmi cikk, melyet bárki megvásárolhat és vele háborút indíthat. Németország államainak a militarizmus ily formájából még haszna nincsen, a militarizmus még nem az állam fenntartó eleme, még nem állt szolgálatába. Hasznossá csak akkor fog válni, ha ezt valaki a haza életével szoros kapcsolatba hozza. Ez az érdem Poroszországban I. Vilmost illeti: ő teszi *porossza* állama militarizmusát; Nagy Frigyes a meglévőt helyesen kihasználja s megalapozza a porosz hatalmat. Erősen szembetünő a két kor hasonlósága Fülöp — Nagy Sándor, Vilmos — Nagy Frigyes; az apa megteremti az eszközt a hadseregben, a fiú ezt győzelmekre felhasználja. A végeredmény azonban mégis nagyon eltérő. Nagy Sándor világbirodalma halála után széjjelesik, a kis Poroszország II. Frigyes után is folyton erősbödik, míg végre a szelleme kiterjeszkedik az egész nagy germán állam komplexumra s megteremti a hatalmas nagy Németországot. Ép ez a különbség, az eredmény szivós életképessége, fejlődésképessége Poroszországnál mutatja, mit tehet a militarizmus. I. Vilmos érett militarizmust talál, melyet a haza szolgálatába állít; Nagy Frigyes halála nem jelentheti az ország összeomlását, mert erős militarizmusa túlsegíti az akadályokon. Napoleon fellépése ismét csak epizódszerű lehet, a militarizmus mélyebb gyökerei Poroszországban s nem Franciaországban találhatók. Hannibal esete megismétlődik itt avval a különbséggel, hogy Jena Auerstädt után Napoleon Berlinbe vonul s tényleg sárba tiporja a poroszt. Napoleon elvesz ellenfelétől — azt hiszi — mindent, előírja a katonaság létszámát, ellenőrzőket ültet nyakukra, de nem tudja a német erő lényegét megbolygatni, a porosz militarizmust. A történelem további fejlődése máskép nem jöhetett. Egy ily népnél előbb-utóbb jelentkezni kell egy Scharnhorstnak, Gneisenaunak, — a többi pedig magától megy.

Háborúk sorsa legtöbbször nem a véletlenen mulik. Az 1866. évi hadjárat az erőkből kifolyólag — porosz militarizmus — az osztrák-magyarral szemben már eleve el volt döntve s nézetem szerint a végeredménye igazán mindegy, hogy Königrätznél jókor érkezik-e be a trónörökös vagy sem. Königrätzet megnyerhettük volna, de a hadjáratot soha. Ugyanez az eset még fényesebben megismétlődik: 1870—71-ben a porosz militarizmus elegáns fölénnyel leteperi a franciát. A világháború ugyancsak igazolja a militarizmus óriási teljesítőképességét. Az egész világ összefogott, hogy a központi hatalmakat legyűrje s az egész világ ámulatára a központi hatalmak mindenütt győznek. Ekkor felismerik igazi ellenfelüket s mint egy új hit jelszava hangzik el soraikban: „Letörni a porosz militarizmust".

Talán nem érdektelen egy franciának, *Dr. Gustav le Bonnak*, nézeteit a német militarizmusról meghallgatni.

A híres psychologus idevonatkozó mondatát *„Az európai háború illektani tanulságai"* című könyvéből[1] az alábbiakban idézem:

16. oldal: „A német kormány egyik erőforrását a jelenlegi küzdelemben azáltal nyerte, hogy már hosszú idő óta népének véleményét tetszése szerint irányítani tudta. Ujságok, tanárok, írók engedelmesen követték akaratát. Nem az uralkodó, nem a katonai kaszt küzdenek ma, de az egész német nép. Hogy a kormánynak oly könnyen sikerült ez a feladat, az azért van, mert a nemzet kollektív katonaszelleme a polgári felfogást háttérbe szorította."

[1] Dr. Gustav le Bon: „Enseignements psychologiques la guerre européenne". Páris, Ernest Flammarion, 1920.

42. oldal: „A német theoriának szükségszerű következménye, hogy az állam tökéletesen felszívja az egyént. És tényleg ez történt először Poroszországban, később az ország többi részében. Az állam mindent előre lát; mindent szabályoz. Bürokratikus rendszerét, melyet másutt elviselhetetlennek tartanának, náluk elfogadták, mert egy igen szigoru katonai regime az összes németeket passiv engedelmességhez szoktatta."

46. oldalon gúnyosan írja le a német viszonyokat: „Az egyéneknek engedelmeskedniök kell, de meg van engedve, hogy azt higyjék, hogy az engedelmesség a saját akaratuknak szabad megnyilvánulása . . . Egy nép sem lenne képes ily szolgai engedelmességre, ha erre kaszárnyák generációkon át nem nevelnék."

60. oldal: „Németország gazdagságának okai között legelső sorban tökéletesebb műszaki képzettségét és a fegyelem megszokását kell említeni; a katonai nevelésük által megteremtett rendszeretetet és módszerességet. A gyár és a kaszárnya erősen hasonlítanak egymáshoz s a németek könnyen mennek az egyikből a másikba."

75. oldal: „Midőn Leibnitz azt írta, hogy a nevelés egy nép gondolkozásmódját egy évszázadnál rövidebb időn belül megváltoztathatja, csak fél igazságot mondott. Hozzá kellett volna fűznie a nevelés hatásához a katonai regime befolyását. És valóban a németek maguk hirdetik, hogy a katonai regime a germán gondolkozási módot lényegében megváltoztatta. Ha egy nép összes egészséges férfiai kényszerítve vannak két évig s később időszakonként kaszárnyákban lakni, hol a legkisebb rendetlenségért, a legcsekélyebb szabálytalanságért korbácsal büntetik, úgy akarva, nem akarva megszokják a rendet, pontosságot, engedelmességet az egész életük tartamára."

85. oldal: Gustav le Bon arról, hogy mi képesítette a németeket arra, hogy a modern ipar fejlődéséhez oly kiválóan tud alkalmazkodni, a következőket sorolja fel: „A modern kor merev technikájával igen pontos munkamegosztást követel meg. Hogy ehhez alkalmazkodjunk, a türelem, rendszeresség, éber figyelem tulajdonságaival kell rendelkeznünk, melyeket túl élénk vagy túl képzelődő fajok csak nagyobb erőmegfeszítés után tudnak elsajátítani. A németek e tulajdonságokat természetükből kifolyólag s az engesztelhetetlen katonai regime következtében könnyen felveszik."

Az itt felsoroltakat és még sok más pontot Gustav le Bon könyvéből összegezve, azt látjuk, hogy az iró *a németek nagy erejét, rendszeretetét, lekiismeretes munkásságát, gazdagságát elsősorban a kifejlett militarizmusnak tulajdonítja.* De ő korántsem az egyedüli. A háború folyamán az ententehatalmak vezérférfiai sokat beszéltek a lefolyó háború céljáról s akkor szinte kómikusan hatott a folyton visszatérő örökös jelszó, hogy ők „a porosz militarizmus" letörését akarják. És ebben egyek voltak ellenségeink, orosz, francia, angol, amerikai, sőt japán és chinai ujságok is csak azt hangoztatták, kifejezvén evvel, hogy ők a nagy német nép erejét nemcsak a jelenben, hanem a jövőben is lehetőleg örökre meg akarják semmisíteni. Ezt talán részben el is érték s így a munka passziv része teljesítve van, de evvel nem elégedtek meg, teljesítik az aktiv részt is. A porosz militarizmust elátkozták, megbéklyózták, ellenben a saját militarizmusukat dédelgetik, növelik, erősítik. *Minden szabad nép gyakorolja a háború tanulságát: sorvasztja ellenfele militarizmusát s hizlalja a sajátját.*

Bevezető soraimban azt állítottam, hogy a militarizmus élő szerves lény s mint ilyen létezése az államra életkérdés, de halálos is lehet: a militarizmus magatartásától függ, hogy élete előnyös vagy káros-e az országra. Eddigi fejtegetéseimmel igyekeztem bemutatni, hogy a militarizmus valóban élő lény s mily nagy fokban tudja az államot támogatni. Most még hátra maradna azt vázolni, hogy mily feltételek mellett lehet káros hatással az országra.

A militarizmus áldásos hatása abban rejlik, hogy az országot naggyá, erőssé teszi azáltal, hogy a népet engedelmességre, fegyelemre, rendre, tekintélytiszteletre neveli. Ha ez a nevelés nem a nemzet szolgálatában történik, úgy mint előkészítő egy későbbi korra, még mindig előnyös lehet, ha azonban *öncéllá* fajul, úgy az ország létét támadja meg. A történelemben erre az esetre kevés példát látunk, a népek letörésének okát rendszerint nem a militarizmus túltengése, hanem annak sorvadása szokta okozni. Továbbá az öncélt követő militarizmus maga alatt vágja a fát, az államot tönkreteszi, de abba önön maga is belepusztul, úgyhogy a rohamos összeomlásban az egyes fázisok csak nehezen figyelhetők meg. Mégis úgy hiszem egész világosan mutatkozik a rómaiak történelmében egy ily példa, midőn a militarizmus az imperializmus fölé kerekedik, a hadseregek önérdeküket követve, választanak császárt, indítanak háborút más népek vagy saját polgártársaik ellen, önhatalmulag kötnek békét. Ily viszonyok a legerősebb államot is megrendítik s Róma összeomlásának egyik okát ebben találhatjuk. *Mommsen* ép erre vonatkozólag írja: „Vigyázzatok, hogy ebben az államban, mely a fegyverek és az intelligencia hatalmát egy időben egyesítette, ne tünjön le az intelligencia s ne maradjon más, mint egy tisztán katonaállam." A militarizmus legyen az állam legodaadóbb szolgája, ne legyen állam az államban, de még kevésbbé legyen maga az állam.

*

Mi hasznunk van mi nekünk, magyaroknak, ha ily kérdésekkel foglalkozunk? Hisz mitölünk elvették a fegyvert, nem szabad még annyi katonát sem tartanunk, amennyi az ország védelmére bárki ellen elegendő lenne, nem szabad a kis hadsereget modernül felszerelnünk. Lehet hogy sok, lehet, hogy semmi. Ha cselekedni akarunk és *tényleg cselekedünk*, akkor sok hasznát vehetjük. Megtanulhatjuk, hogy a militarizmusnál nem a fegyver a fontos, hanem a szellem, amiben a nép nevelkedik, gondolkozik. Azután megtanulhatjuk, hogy a militarizmust nem lehet máról-holnapra megteremteni. A militarizmus élő lény, melynek meg van a gyermekkora, férfikora, aggsága. Bármily tudós orvoskézzel avatkozunk be, ezen változtatni nem fogunk tudni. De, mint orvosok, a kort egészségessé tehetjük és elérhetjük, hogy a virgonc gyermek vagy az életerős aggastyán a szomszéd beteges férfiát leteperi. Ily irányú munka feltétlen eredménynyel kecsegtet, csak nem szabad azt várni, hogy az eredmény azonnal mutatkozzék.

Miben áll azonban ez a munka? Mit kell tennünk, hogy militarizmusunk egységesen fejlődjék?

A feleletet a mult és jelen tanulmányozása révén empirikusan megadhatjuk: Tanulmányozzuk, mit tettek az egyes népek, melyek nagy eredményeket értek el, továbbá figyeljük meg, mit tilt meg az entente a legyőzött államokban és egyidejüleg mit nevel nagyra saját országában. Ily kutatás jelen tanulmány kereteit tulhaladja; itt csak a trianoni megszorítások dacára elérhető végeredményt említhetem fel. *Legyen hadseregünk kicsi, de jó, fegyelmezett, lelkes, magyar militarizmustól áthatott s érassza ki magából a rend, tekintélytisztelet, engedelmesség, lelkiismeretes s pontos munkaszeretetét, tekintse az ország honvédségünket dédelgetett gyermekének, melynek erényes életéből a lankadás pillanatában új erőt nyerhet, melynek fáradalmakat nem ismerő munkakedve csüggedésében újból lelkesedést tud vérébe ontani: fejlődjön az ország és a honvédség ily irányban s akkor a mi népünk is eggyé forr, lesz akkor militarizmusunk majdnem katonaság nélkül, erősek leszünk anélkül, hogy még érvényre jutnánk, de biztatunk, hogy a jobb idők azt is meghozzák.*

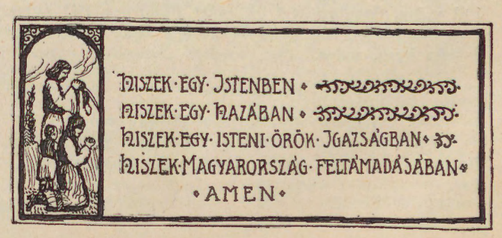

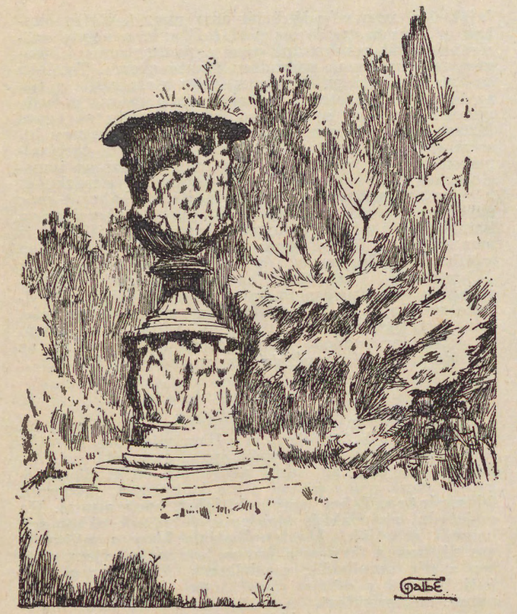

PRO PATRIA

Fenti címen folyóiratunk II. évfolyamának az 50 éves jubileumra készült számában cikket közöltünk a Ludovika Akadémiából kikerült, a háborúban elesett tisztek emlékére, melyhez az akkor rendelkezésünkre állott névjegyzéket is mellékeltük. Azóta több adat jutott birtokunkba, úgyhogy a névjegyzéket bővíteni, illetve helyesbíteni kell.

A névjegyzékbe fel kell venni még a következő neveket:

Régi Akadémia

1887. évfolyam: Bejczi *Németh* Lajos tábornok.

1891. évfolyam: *Mihályik* Árpád szdos.

1892. évfolyam: *Waldberg* Ödön szdos (orosz hadifogságban meghalt).

1897. évfolyam: *Belányi* Leó ny. husz. szdos.

1898. évfolyam: *Brajjer* Gyula szdos, *Kovács* Géza szdos (orosz hadifogságban megölték), *Németh* Ödön népf. hadngy, *Pazár* Zoltán szdos (hadi fáradalmak következtében meghalt).

1899. évfolyam: *Fülöp* Elemér alezredes (hadifogságban meghalt), *Mészl* Miklós szdos, Gosztonyi *Nagy* Pál szdos, Szentmiklósi és óvári *Pongrácz* Pál szdos.

1901. évfolyam: *Maugsch* Jenő szdos, *Majthényi* István husz. szdos.

Új Akadémia

1901. évfolyam: *Gartlgruber* Mihály szdos.

1902. évfolyam: *Jakabffy* Loránt husz. szdos, *Palesco* Jenő husz. szdos, *Szabó* Lajos husz. szdos.

1903. évfolyam: Rozsnyóbányai *Ujházy* Tihamér husz. főhdgy.

1904. évfolyam: *Bossányi* Zoltán husz. főhdngy. *Gartner* Aladár szdos, *Hrelms* Béla főhdngy, *Krick* Sándor szdos, *Rauscher* Jenő husz. főhdngy.

1905. évfolyam: Fajkürthi és koltai *Kürthy* István szdos, *Lehóczky* József főhdngy vkb., *Silberberg* Dezső vezérkari szdos.

1906. évfolyam: *Boross* Ernő szdos, *Segesdy* Miklós főhdngy (vagy szdos?).

1907. évfolyam: *Karner* János főhdngy, *Nagy* Imre fhdngy.

1908. évfolyam: Boronkai *Boronkay* Károly szdos, *Brenner* Ernő főhdngy, *Hartmann* Ervin husz. főhdngy, Enökei *Jánák* László főhdngy.

1909. évfolyam: *Halm* Árpád szdos.[1]

1910. évfolyam: *Hainess* Géza főhdngy, *Vuchetich* István husz. szdos.

1914. VIII/1. évfolyam: *Braun* Ödön hdngy, *Fazekas* Ernő hdngy, *Lechner* Rezső hdngy.

1914. X/15. évfolyam: *Gerecz* István hdngy, *Gotthard* Lajos hdngy, *Huszár* Lajos hdngy, *Vojnich* Tibor husz. főhdngy.

1915. III/15. évfolyam: *Békefy* Jenő hdngy, *Vajkó* Tibor hdngy.

1915. VIII/18. évfolyam: *Fülöp* Géza hdngy.

1916. évfolyam: *Téglás* Győző főhdngy.

1917. akadémiai tanfolyam: *Rajzó* József fhdngy.

Törölni kell a következő neveket:

1887. évfolyam: Siménfalvi *Székely* Kázmér alezredes.

1888. évfolyam: *Pálffy* Imre husz alezredes.

1912. évfolyam: *Varga* Ferenc főhdngy.

1914. X/15. évfolyam: *Fazekas* Ernő hdngy.

1917. akadémiai tanfolyam: *Valkó* Béla hdngy.

Helyesbítendők a következő nevek:

1895. évfolyam: Fertőszentmiklósi *Artner* Sándor (eddig Arthner Károly).

1912. évfolyam: *Wiklein* (eddig Viklein) Nándor szdos.)

1914. X/15. évfolyam: *Stagl* (eddig Stadl) Károly tüzér főhdngy.)

1915. VIII/18. évfolyam: *Gallovich* (eddig Gallovitz) Ambrus hdgy.)

Ezuttal is felkérünk mindenkit, hogy ha valakinek *olyan hősi halált halt volt akadémikusról volna tudomása, kinek neve e névjegyzékekben nem fordulna elő, szíveskedjék annak nevét, rendfokozatát, csapattestét, az elesés helyét (harcteret) és idejét a Ludovika Akadémia parancsnokságával közölni,* hol *Koschovitz* Gyula ny. őrnagy, az intézetnek hosszú időn át volt tanára gyűjti ez adatokat gondos figyelemmel.

Csak így lehetséges, hogy hősi halottainkról végre is *pontos névjegyzékünk* legyen, mert a mai viszonyok között, országunk szétszakítása folytán hivatalos úton nem sikerülhet annak összeállítása.

[1] Édesapja, *Halm Mátyás* fővárosi pénztári aligazgató olvasván az 50 éves jubileumra fenti címen írott cikkünket, 120.00 koronát ajánlott fel folyóiratunk céljaira. Fogadja a nemeslelkű adományozó e helyen is köszönetünket.

Az 1848—49-i szabadságharc honvédtüzérsége

Irta: BÖHM JULIÁN II. évf. akadémikus

I.

Szempontok az 1848—49-i honvédtüzérség történetének tárgyalásánál

A 48-as szabadságharc évszázados szünetelés után az első, magyar tudás és szellem által vezetett magyar katonákból, magyar erőkkel felállított nemzeti hadsereg feltünését és szereplését jelenti. Méltán tarthat ez a nagyszerű, egész Európa által megcsodált küzdelem érdeklődésünkre számot. Annál inkább megérdemli ezt a honvédtüzérség, mely nemcsak hogy a fiatal honvédség legkiválóbb és legmegbízhatóbb csapatai közé tartozott, hanem egész ütközetek jellegét adta meg.

A honvédtüzérség megjelenése, szervezése és haremodora tanulságos tisztán tüzérségi és technikai szempontból is. Az 1840—50-es évek fontos dátumot jelentenek a tüzérség történelmében. A tüzérség 1760—1810. közötti időközben alig fejlődött. Hiszen az osztrák tüzérség anyaga 1815-ben még kevés változtatással ugyan olyan volt, mint azt 1753-ban Liechtenstein herceg átszervezte volt. A belle allience-i csata lezajlásával a kimerült hatalmak katonái méltán elmélkedhettek a lezajlott nagy háború tanulságain, de arra, hogy a már nem egy tekintetben elavult tüzérségi anyagot ujakkal és jobbakkal pótolják, hogy így a tüzérség a gyalogsági lőfegyverek fejlődésével lépést tartson, csak igen kevés hadsereg gondolhatott. A közel harminc évig tartó béke azonban különösen kedvező alkalmat nyujtott arra, hogy gazdag haditapasztalatokra támaszkodva kialakuljanak azok a szempontok, melyek változtatásokat követeltek. Ez a legtöbb állam hadseregénél a harmincas-negyvenes években többé-kevésbbé be is következett. Nyilvánvaló tehát, hogy a negyvennyolcas évek, melyek különösen és főleg Magyarországon bőséges alkalmat nyujtottak a tüzérségnek tapasztalatokra, megmutatták azokat a hibákat, melyeket a tüzérségnek még leküzdenie és azokat az irányokat, melyen tovább fejlődnie kell.

Áttekintés az 1830—40 évek tüzérségén, a tüzérség anyaga, harcászati szerepe és vezetése

A napoleoni háborúk tapasztalatai alapján a hatalmak egymásután szervezték át, illetve szerelték fel új anyaggal tüzérségüket. A harcászati szempontok mindenek előtt az anyag megkönnyítését, a vezetés és alkalmazás pedig az oly sokféle űrméret és lövegfaj egységesebbé tételét követelték. Mindezt különböző államok különbözőképen — bár lényegében kevés eltéréssel — hajtották végre. Általában — eltekintve a különleges célokra (hegyiháború stb.) szolgáló lövegfajtáktól — két ágyúfajtát alkalmaztak: egy nehéz 12 fontos és egy könnyebb 6 fontos ágyút. Ugyszintén két tarackfajta volt használatos, a nehéz 10 fontos, (16 cm. kal.) és a könnyű 7 fontos. (15 cm. kal.). A csőhosszuságot illetőleg rövid és hosszu csövű tarackot különböztethetünk meg. Legtöbb hadseregben csak könnyü tarackot találunk. Az ilyen lövegfajtákból könnyű, nehéz és lovagló ütegeket alakítottak. Az ütegek lövegei vagy egységesek vagy kevertek voltak. Utóbbi eset volt a gyakoribb, mikor is minden ágyús üteghez még 2-3 tarack is tartozott. E mellett azonban tisztán tarackütegeket is találunk, különböző és különleges feladatok megoldására. Az ütegek többnyire 8 lövegből áltottak. Hatlöveges ütegeket csak Angliában, Franciaországban és Ausztriában találunk. Ausztria 1829-ben egy ezektől lényegesen eltérő lövegfajt, a báró Augustin-féle rakéta löveget rendszeresíti.

Mint lövőszert az ágyúknál bombát és kartácsot, a tarackoknál gránátot és kartácsot tüzeltek ki. Ebben időszakban tünik föl a shrapnell is. A tömör vasgolyó (Vollkugel) a tábori ágyúk fölövőszere. Suly és átmérő (kotyogási tér) szerint nemcsak a különböző hadseregeknél, de még a hadseregen belül is különböző volt. Kis távolságokon igen nagy szerepet játszott és a shrapnell mai szerepét töltötte be a kartács.

Az ágyúk tüznemei az ívlövés, guruló és kartácslövés, a tarické a lapos és magas ívlövés, guruló és kartácslövés. Később a shrapnell mindkét lövegfajtánál meghonosodott. A 48-as szabadság harc alatt az osztrákok bár ritkán, de szintén alkalmaztak shrapnellt. A honvédtüzérségnél erre sehol adatot nem találtam. Az osztrák tüzérségnél 1825-ben az ívlövéssel elérhető legnagyobb távolságot a 6 fontos ágyúnál 1300, a 12 fontos ágyúnál 1450, a 7 fontos taracknál 1380 m-ben, gurulólövéssel 1600, illetve 1800, taracknál 1350 m-ben adták meg. A kartács hatásos távolsága 600 m-en alul volt.

A tábori hadsereg tüzérsége a dandár-tüzérségből (Brigade-Batterien) és tüzértartalékból állott, (Artillerie Reserve). Háborúban a gyalogdandárokná rendesen egy, az elővédhez két 6 fontos gyalog üteg nyert beosztást. Ez az erőelosztás igen kevéssé vált be. Az űrméretek alkalmazását a mozgékonyság és hatás viszonya szabta meg. A tüzértartaléknál előnyösnek bizonyult könnyű, esetleg lovagló ütegek alkalmazása, hogy így a kritikus pontokon azonnal biztosítsuk a tűzfölényt, míg az elővéd vagy a nehéz terep vagy a kis távolság miatt, melycn a narc kifejlődött, szintén szükségét érezte mozgékony ütegeknek. Ezzel ellentétben a mozgékony 6 fontos ütegek nem tudták a szükséges tűzhatást kifejteni s ez csakis a nehézkesebb 12 fontosokkal volt elérhető.

Az uralkodó szempontokat a Napoleon utáni idők tüzérségének harcászatára vonatkozólag, legvilágosabban és legkimerítőbben *Decker: „Die Artillerie für alle Waffen“* című munkajában találhatjuk meg. Egységes és kijegecesedett nézetről szó sem volt. Az üteg harcászati egységének fogalma igen hibás és a legeltérőbb nézetekre vezetett. Ugyszólván minden űrméretnek és lövegfajnak meg voltak a maga külön szabályai alkalmazására és vezetésére vonatkozólag. Innen a törekvés egységes löveganyagra. Ez természetesen csak bizonyos mértékig volt elérhető. Mint már említettük, a tábori anyagnál két kaliber, a 6 fontos és 12 fontos honosodott meg. Utóbbi azok fegyvere volt, akik a lehető legnagyobb hatást kivánták elérni, főleg azok a tüzérek küzdöttek érte, kiknél a mozgékonyság csak másodrangu, ellenben a hatás, pontosság és hordtávolság elsőrangu kérdés volt. Ezzel ellentétben a taktikusok követelménye a „legnagyobb mozgékonyság a szükséges hatás mellett“. Ezért találjuk oly nagyszámban a 6 fontos lövegeket s ezért lett a lovagló tüzérség kiváló mozgékonyságával, a többi tüzéralakulások felett kimagasló kiképzésével, iskolázottságával, felszerelésével és oly sokszor bravuros fellépésével dédelgetett fegyvernemmé. A könnyű és nehéz lövegek aránya kb. $^{3}/_{4}$—$^{7}/_{8}$:$^{1}/_{4}$—$^{1}/_{8}$, a gyalog és lovagló ütegeké pedig $^{3}/_{4}$—$^{7}/_{8}$:$^{1}/_{4}$—$^{2}/_{8}$ volt.

Az a nagy eredmény, melyet Napoleon és főleg Sénarmont Friedlandnál tüzértömegek képzésével elért, meghonosította ezt a fogalmat s a tüzértömegek alakításában vélték a tüzérség legfőbb célját elérhetni. Természetesen a „tüzértömeg“ (Artilleriemasse) fogalom sokáig nem tisztázódott. Du Vignau már 16 löveget tüzértömegnek nevez. Hasonlóképen nyilatkozik Okounef 1838-ban. Mindezeknél hibás volt az a felfogás, hogy az eredményt a nagy lövegszámtól várták. A helyes szempontot először Scheuerlein-nél találjuk. Szerinte a „tömeg“ kritériuma nem a lövegszámban, hanem hatás módjukban és közvetlen fellépésükben rejlik. A tüzérség ebben az esetben önálló haremodort vesz fel. Minél határozottabban és gyorsabban lép fel, minél közelebbi és gyorsabb a tüze, annál pusztítóbb és döntőbb a hatása. Később ez a szempont általánossá lett. Míg az osztrák tüzérség fellépése Magyarországon Győrnél, Szőregnél, Temesvárnál, Perednél stb. főleg a nagy ütegek alakítására szolgáltatott példát, addig a honvédtüzérség e haremodor mellett nem egyszer alkalmazta helyesen és eredményesen Scheurlein elvét.

Az 1848-as harcokkal a tüzérség történelmének egyik legszebb fejezete zárult le, a „tüzérség lovagkora“. Az az időszak, melyben a tüzérség a gyalogság előtt, a legelső vonalban és egész tömegekben, gyakran ágyú ágyú ellen küzd, 300—400 lépés távolságról kartáccsal próbálja ellenfele kezelőit megsemmisíteni, mi-

kor a lovagló ütegek bámulatos bravurral valóságos „attak"-ot intéznek az ellenség ellen, töltött ágyúkkal az ellenség közvetlen közelébe vágtatnak, — tüzelnek, felkapcsolnak és megint elvágtatnak, — ez a kor lassan letűnik. A gyalogsági fegyverek mindjobban tökéletesednek, már a 48-as szabadságharc nem egy ütközetében az ellenfél lövészei 400 lépés távolságra hatásos tűz alá vehetik a fedetlenül felállított lövegeket. A huzagolt fegyverek mindinkább hátrábbfekvő állások elfoglalására késztetnek, ez pedig a messzehordó lövegfajták beállítását teszi szükségessé. És lassan-lassan megjelenik a huzagolt löveg, az új irány megtestesítője s ezzel a tüzérség végleg szakít a régi hagyományokkal.

II.

1848—49-i szabadságharc honvéd tüzérségének megalakulása

Nem a szabadságharcban találunk először példát kiváló magyar tüzérségre. Gondoljunk csak Mátyás király fekete seregének ágyúira, Tüzes Gábor Európaszerte ismert szereplésére Buda ostrománál, a török szolgálatban álló hirneves magyar Orbánra, a végvárak kiváló tüzéreire és II. Rákóczi Ferenc tüzérségére, melyet bár francia tisztek szerveztek és képeztek ki, de a magyar anyag kiválóságát bizonyítja. (Rákóczi már egy felsőbb tüzériskola felállítását tervezte.)

A magyar honvédség megalakulása, vele a tüzérség is, 1848. április 11-éhez fűződik. Ekkor szentesítette Ferdinánd az új magyar alkotmányt s ekkor született meg — habár egyelőre csak papiron — vele együtt a hosszú idők óta első nemzeti hadsereg: a honvédség.

Ennek felállítása a nemzet életkérdése volt. Az oly fenyegető bel- és külpolitikai helyzet, a nemzetiségek, — főleg a horvátok — magatartása legnagyobb mértékben indokolta a Kossuth által megszávaztatott hitelt és 200.000 ujoncot. Köztudomású az a lelkesedés, mellyel a nemzet a zászló alá sorakozott s mellyel az első honvédzászlóaljak felállítását rögtön lehetővé tette. A felállítandó honvédség magvát a törvény által a magyar kormány számára biztosított magyar nyelvű k. k. gyalog- és huszárezredek alkották, melyek között nem egy a hadsereg legkiválóbb csapatteste volt. De mindez csak a lovasságra és gyalogságra vonatkozhatik, a tüzérségre nem. Amíg az előbb említett két fegyvernembeli csapattestek keretének felállítását a rendelkezésre álló tiszti- és altiszti kar, ember- és lóanyag, az aránylag rövidebb kiképzési idő és felszerelés könnyebb előállítása, illetőleg pótlása lehetővé tette, addig a tüzérség felállítása elé számtalan akadály gördült. Magyar nyelvű tüzérezredeink nem voltak, a sok ideig tartó, nehezebb kiképzés huzamosabb időt követelt, úgyszintén löveganyaggal sem rendelkezett az első időben a magyar kormány. Az, hogy a magyar tüzérség mégis megszületett, az legelső sorban *Mack* József, későbbi tüzérezredes és tüzérségi felügyelő tudásának, szervezőképességének és lelkesedésének, a mellett Kossuth hatalmas tevékenységének köszönhető. — Mack József a pesti tüzérezredben szolgált s tudásáról és képességeiről széles körökben ismert katona, a pesti tüzériskola tanára volt. Miután az osztrák tüzérség egyik legnagyobb kísérleti állomása Pesten volt s miután az 1820. és 30-as években egymást érték Pesten az anyag ujjászervezését célzó kísérletek, nyilvánvaló, hogy tisztában volt azokkal a hibákkal, melyek az anyagból kiküszöbölhetők s azon szempontokkal is, melyek szerint egy esetleg felállítandó tüzérség szervezhető és felszerelhető volna. Ő volt a legelső, aki nemcsak hogy felismerte a tüzérség felállításának elengedhetetlen szükségességét, de a szó szoros értelmében agitált ennek érdekében. A Radikál Körben, a sajtóban, nap-nap után hangsúlyozta, hogy megfelelően felszerelt és képzett tüzérség nélkül a honvédség, ha még oly önfeláldozóan és hősiesen harcolna is, nem tudná a kivánt eredményt elérni. Buzdítása eredményeképen a kormány az ő szervezését fogadta el s őt bízta meg a felállítandó tüzérség szervezésével. Bizonyos, hogy az oly kitűnően bevált honvédtüzérség nagyon sokat köszönhet Mack Józsefnek.

Lássuk azonban a felállítandó tüzérség anyagát. Az osztrák kormány megengedte, hogy a Pesten állomásozó 5. tüzérezred legénysége magyar szolgálatba álljon s hogy a löveganyag szintén a kormány tulajdonába menjen át. Bár a legénység túlnyomó része osztrák és cseh nemzetiségű tüzérekből állott, sikerült a kormánynak megfelelő fizetéssel, kedvezményekkel stb. rábírni őket arra, hogy addig is, míg megfelelő, kiképzett anyag áll rendelkezésre, a magyar kormány szolgálatába álljanak. Először Jellasich ellen harcoltak, — de véglegesen csak a téli hadjárat elején esküdtek fel a magyar zászlóra.

S ez az 5. tüzérezred volt a tüzérség magva. Ausztria tüzérsége ekkor ugyanis 5 tüzérezredből állott. A tábori lövegek összletszáma 642 löveg, ezek közül 216 a lovaglótüzérségé. A pesti ezred a békeszervezés szerint 4 ászlóaljból állott, 3 ászlóalj 4, 1 ászlóalj 6 tüzérszázaddal (üteggel). Egy ütegre átlag hat löveget számítva, az ezred lövegállománya 108 löveg volt. Miután az ütegek fogatolását a szekerésztestület látta el, az ezredhez tartozott egy úgynevezett tüzérfogatoló-osztály, (Art. Bespannungs-Division). A helyőrségi tüzérségnek (Garnisons Artillerie) Temesvárott, Budán, Pétervárадon és Karlovácon volt egy-egy körlete. Ezek miután igen kis lövegkészlettel rendelkeztek s főcéljuk a lövegkarbantartás volt, csak mint lövegműhelyek jöhettek tekintetbe. Az anyag kiegészítése szempontjából sokkal nagyobb szerepet játszottak azonban a magyarországi várak: Komárom, Buda, Arad, Temesvár stb., hol a nagyszámú ostromanyagon és ezeken kívül tekintélyes tábori anyag is volt felhalmozva. Ez természetesen a várakkal együtt került a magyar kormány birtokába. A szabadságharc kitörése előtt a várakban, főleg Komáromban, Budán és Temesváron talált tábori lövegek száma száz körül volt. Ezek között bár igen sok a kis űrméretű 3 fontos ágyú, de sok a nehéz 12 fontos löveg is. Pontos kimutatást erről az időpontról közölni nehéz, mert például a komáromi vár tábori löveganyaga minden héten 20—30%-kal csökkent vagy növekedett. A felvidéki városok túlnyomó része, Besztercebánya, Selmecbánya, Bártfa, Sklabina, Kassa régibb mintájú, öntöttvas csövű lövegekkel rendelkezett, 5 fontostól 18 fontos űrméretig. Ezeket Beniczky Lajos kormánybiztos összegyüjtötte, három üteget szervezett belőlük s különböző, fontos pontok védelmére használta fel. Kezelőlégénységgel és lőszerrel szintén az illető városok látták el a lövegeket.

Sokkal nehezebb és fontosabb feladat volt a lőszer és ágyúöntő műhelyek felállítása s így az anyag utánpótlásának lehetővé tétele. Ennek a megteremtése Kossuthnak köszönhető, kinek e munkájában Lahmer tbk. az anyagi ellátás vezetője segédkezett. Mint anyagforrás elsősorban a Felvidéknek akkor igen virágzó bánya- és kohótelepei jöttek tekintetbe. Ágyúöntődét Vácott, Pesten, Telgárton, Temesvárott, Nagybányán és Nagyváradon állított fel a kormány. A váci ágyúöntődét később Pestre helyezték. A harchelyzet következtében egyfolytában, zavartalanul a nagyváradi műhely működött legtovább. (Kossuth magyar Birminghamnek nevezte Nagyváradot.) Teljesítőképessége egy hónap alatt 20 löveg volt, mely mindenképen tekintélyes szám. Sajnos, később anyaghiány, (különösen a lövegtalpakhoz szükséges megfelelően preparált keményfa hiánya) miatt az üzem sokáig szünetelt. Lőpormalom az ország legtöbb nagyobb városában működött. Lőszert főleg Nagyváradon, Nagybányán és Vácon állítottak elő.

Nem mulaszthatjuk el, hogy itt Gábor Áronról megemlékezzünk. Mint kiszolgált tüzéraltiszt értett a lövegkezeléshez és ágyúöntéshez. A szabadságharc kitörésével ellenállásra, fegyverkezésre buzdít. Már októberben két ágyút önt s ezt bemutatva, bebizonyítja, hogy lelkesedéssel és akaraterővel minden akadály leküzdhető. Az Orsz. Honv. Bizottmány a székely tüzérség parancsnokává nevezi ki. Kézdivásárhelyen öntődét és lőszerüzemet állít fel. Ez az öntőde működése alatt 40, más adatok szerint 62 lövegcsövet öntött, illetve öntött újra. Ágyúi először a hídvégi csatában szerepeltek, ő maga őrnagyi ranggal, mint Bem tüzérségi parancsnoka küzdötte végig az erdélyi harcokat s 1849 junius 24-én a kökösi hídnál hősi halált halt, miután ágyúi Adlerberg tábornokot visszavonulásra kényszerítették. Legendás szereplése a székely tudás és akaraterő bizonyítéka. Ágyúi, bár előállításuknál és megmunkálásuknál csak egyszerűbb, kezdetlegesebb gépeket használtatott, a célnak aránylag jól megfeleltek s megállták helyüket.

Így már 1848 novemberében aránylag megfelelő tüzérség állt rendelkezésre. Ha az anyag, felszerelés és szervezés még rendezés és munka alatt állott is, de a lövegszám már körülbelül megfelelt a gyalogság és tüzérség között követett aránynak, miután ezer emberre 3·5—4 löveg is esett. (Napoleon követelte arány 3:1000, bár ő azt vallotta, hogy a tüzérség száma fordítottan arányos a gyalogság jóságával s így ez az arány 2—2·5:1000 is csökkenthető.) Sőt a lövegek arányszáma, különösen a Lajta melletti (Móga tbk.) és később Görgey hadtestében sokszor az 5-öt is megközelítette. Igaz, hogy e lövegszámban még igen sok 3 fontos löveg is bentfoglaltatik. Görgey írja egy Pozsonyból kelt levelében: „Kanonen habe ich zum Schweinefüttern" s kéri Kossuthtól, hogy több löveget ne küldjön. Ez a kedvező lövegarány új ászlóaljak, majd hadosztályok felállításával, melyek a lövegek újból való elosztását követelték, csökkent ugyan, de új gyártmányok és zsákmányolt lövegek felhasználásával mindvégig elég kedvező maradt.

Bár az általános követelményeknek megfelelt a lövegszám, gyakran, különösen az oroszok megjelenése után, hatalmas tüzérségi túlerőkkel kellett tüzéreinknek felvenni a harcot. A saját és ellenséges tüzérségi erők viszonyát különböző írók különbözőképen adják meg. Ramming ezredes szerint 488 magyar löveg állt 522 osztrák és 872 orosz lövegggel szemben. Rüstow a magyar erőket 451, az osztrákot és oroszt 522—872 lövegben adja meg. Egy 1849 juliusában kelt magyar kimutatás az erőviszonyt 427: (818 + 584) adja meg. Természetes, hogy ezek a számok minden ütközet után megváltoztak. Legpontosabban Ramming adatai világosítanak fel, midőn a szőregi ütközettől a világosi fegyverletételig az osztrákok kezére jutott anyagot ismerteti. Ezek szerint osztrák kézre jutott Szőregtől Világosig 470 tábori löveg, Komáromban 54 fogatolt tábori löveg, 36 részben felszerelt tábori löveg, 560 tábori löveg, továbbá Komáromban 205 várágyú lafettákon, 125 lafetták nélkül, 98 mozsár, Pétervárадon 392 és Aradon 300 ágyú. Összesen tehát 1582 löveg került osztrák kézre.

A honvédtüzérség anyaga, felszerelése és szervezése

Eddig mondottakból világos, hogy a honvédtüzérség anyaga az osztrákéval úgyszólván teljesen megegyezett. Az a löveganyag, melyet a szabadságharc alatt gyártottak, az 1823-ban átszervezett osztrák anyagnak felelt meg. A szabványos anyag 6 és 12 fontos tábori ágyúból és 7 és 10 fontos tarackból állott. Felhasználták azonban az osztrákoknál már 1831-ben eltörölt 3 fontos ágyút, úgyszintén az 1 és 3 fontos úgynevezett Tschaikenkanonét is. Az eltérés az osztrák és magyar lövegek között az egyszerűbb és könnyebb lövegtalpban, a láncok helyett alkalmazott borjúbőrszíjakban és a lovaglóütegek irányzékában állott. Úgy, mint az osztrákoknál, de jóval csekélyebb számban, röppentyűütegekkel is találkozunk. A honvédség főleg a 6 fontos röppentyűt alkalmazta.

A lőszerből, mint már említettük, gránátot, kartácsot és tömör vasgolyót (Vollkugel) használt a honvédség. Shrapnellt nem alkalmaztak, hatását a kartács pótolta.

Igen fontos kérdés volt a lóanyag. Az osztrák tüzérség szabályzata értelmében a tüzérségnél használt lovak 5, legfeljebb kilenc évesek lehettek. Erős testalkat mellett gyors, mozgékony lovakat kedveltek. Az éllovak 16, a rudasok 15 maroknál nem lehettek alacsonyabbak. Szürke lovakat és csődöröket az ütegben nem használtak. A honvédtüzérség lóanyaga igen jó volt. Osztrák és orosz írók a honvédtüzérség említésekor mindig hangsúlyozzák lovai kitartását és gyorsaságát. Ramming szerint a magyar főurak önként ajánlották fel méneseiket. A hatfontos löveg elé 4, a tizenkétfontos elé 6 lovat fogtak, a lovaglóütegek hatosfogatokkal voltak ellátva. Egy hatfontos üteg lóállománya 78, egy tizenkétfontosé 84, egy lovaglóütegé 121 ló volt.

De mit sem ért volna az anyag minősége és menynyisége, ha a szabadságharcnak nem oly kiváló tüzérei lettek volna, mint ahogy az a valóságban volt. Pedig itt már nem oly feladattal állott szemben a kormány, mely tisztán lelkesedéssel és áldozatkészséggel megoldható, miután a rendelkezésre álló, igen rövid kiképzési idő már bizonyos tudást és megfelelő előképzettséget kivánt a tüzérség kötelékébe lépő hazafiaktól. (Lichtenstein hercegnek a XVIII. század közepe táján a tüzérséghez kerülő anyag felvételét szabályozó rendelete értelmében még a közembernek is, írás-olvasáson kívül bizonyos matematikai ismeretekkel is kellett rendelkeznie.) Ezt a nehézséget is megszüntette az a körülmény, hogy Mack József felszólításának hatása alatt a tömegesen jelentkező egyetemi hallgatókban, politechnikusokban és mérnökökben a tüzérségnek kiváló anyaga akadt. Az orosz tüzérség kiváló volt s mégis csak nehezen akarták elhinni az orosz tisztek, hogy nem francia és angol veteránok kezelik a magyar ágyúkat. A tisztikar magvát a k. k. tüzérségben szolgáló magyar tisztek és az 5. tüzérezred átlépett tisztjei alkották.

A honvédtüzérség kiképzése teljesen az osztrák szabályzat értelmében történt. A tüzérség legmagasabb egysége az üteg volt. Minden ütegnek szervezetszerüleg 8 lövegből, az ágyúsütegeknek 6 lövegből és két tarackból (mozsárból) kellett volna állaniok. Ezt a számot azonban gyakran nem tartották meg s így gyakoriak a 7, 6, 5, sőt néha 4 löveges ütegek is. A 6 fontos ágyúsütegek gyalog- vagy lovasütegek lehettek. Előbbiek legénysége gyalog menetelt, utóbbiak a lafettákon ülve, kocsiztak. Eltérés volt azonkívül a fogatolásban, lövegtalpban és irányzékban is. A lövegek fogatai szervezetszerüleg nem tartoztak a tüzérséghez, miután azt a szekerésztestület látta el.

Megemlítendő volna még az ostrom-, illetve váranyag is. Ez változatlanul ugyanaz maradt, mint azt a várakkal és erődítményekkel együtt az osztrákoktól a magyar kormány átvette volt. Ostromágyúk 12, 18 és 24 fontos, várágyúk pedig 6, 12 és 18 fontos űrméretben fordultak elő. Mozsarakban három tipust különböztethetünk meg, a 10, 30 és 60 fontos ércmozsarakat, a 60 és 100 fontos vasmozsarakat és 6 fontos ú. n. „Cöhornermörser"-eket.

A honvéd tüzérség szerepe a szabadságharc alatt

Az 1848—49-iki ütközeteknek főjellemvonása a „lökemharcászat". Az ütközetet a lövegharc vezette be. Ennek célja főleg az ellenséges ütegek elhallgattatása s így a saját gyalogság előnyomulásának lehetővé tétele volt. A magyar tüzérség gyakran már igen nagy távolságra, 800x-re, sőt még messzebb is megkezdette a tüzet. Ez adott körülmények között előnyös lehetett, általában azonban a lehető legkisebb távolságra megnyitott gyors és erélyes tűz mindig hatásosabb volt. A bevezető lövegtűzharc után a tűzhatást a gyalogság össztűzadással s a bevetett tüzértartalék tüzével végsőkig fokozza, a hátulról előnyomuló zártrendű tömegek pedig az első vonalbeli lövészcsoportokat rohamra sodorják s szuronytszegezve törnek az ellenség állásába. Mindebből világosan kitünik, hogy megfelelő eredmény a két fegyvernem összműködésével csak úgy volt elérhető, ha a gyalogság alkalmazkodva a tüzérség által teremtett helyzethez, a kellő pillanatot a támadáshoz felhasználta. Azok az ütközetek, ahol hosszadalmas, habár még oly erős tüzérségi tűzharc után döntés nem vívatott ki, mint Vácnál, Szt.-Tamásnál, bár a tüzérség kiválóságáról, de a mellett a helytelen összműködésről is tesznek tanuságot. — A 30—40-es évek tüzérségéről szólva, említettem azt a vitás pontot, mely az elővédtüzérség mozgékonysága és tűzhatása között fennállott. Ezt a kérdést a honvédtüzérség ügyesen oldotta meg, amennyiben az elővéd hat fontos ütegeihez két-két tizenkét fontos nyert beosztást s így a szükséges tűzerő a mozgékonyság mellett biztosítva volt. Igaz, hogy ezáltal a tüzértartalékot idő előtt kiadták a kezükből, — miután a tizenkét fontosok alkották annak magvát —, de ez a lovaglóütegek összevonásával pótolható volt.

Azt a nagy számbeli fölényt, mellyel az osztrákok rendelkeztek, alaposan kihasználták tüzértömegek alakítására. Ez az oka, hogy az osztrák tüzérség szereplése Szőregnél, Győrnél és különösen Temesvárnál az össze-

vont, egy cél megoldására aránylag kis területen egyesített ütegek harcát jelenti. Mint ahogy ez a harcmodor nagy lövegszámnál előnyös lehetett, úgy természetes az is, hogy a honvédség aránylag kisebb lövegszáma mellett a terephez simuló, jobban szétvont tüzersége annál inkább megfelelhetett, mert mozgékonyság és pontosság tekintetében az osztrákokét felülmulta. Általában az ellenfél nagyobb lövegszáma mellett a honvédtüzérség a tűzharcban nemcsak sokszor, de ott, hol a felsőbb vezetés azt helyesen alkalmazta, majdnem mindig fölényben volt. Görgei említi meg, hogy első harcaiban, mikor még ujonc seregével először került szembe az ellenséggel, a jól iskolázott, már kipróbált és elismert osztrák tüzérség alig tudott hatást elérni, míg a visszavonuló osztrákok helyén szétlőtt lövegek és lövőszeres kocsik között ember és lóhullák tettek bizonyságot tüzérségünk munkájáról. Megjegyzendő, hogy Görgei tüzérsége, bár annak magvát az átlépett 5. ezred tüzérei képezték, túlnyomórészt mégis pár hetes ujoncokból állott. Bizonyítéka ez az emberanyag értékének! Görgei felvidéki visszavonulásánál már megfelelően felszerelt és kiképzett ütegekkel rendelkezett. Bár tüzérségének nagyobb harcra ekkor még nem nyílt alkalma, a hideg, téli időben, az akkori elképzelhetetlenül rossz útviszonyok mellett elenyésző veszteségekkel végzett menetteljesítménye kiváló bizonyítéka a hadtest szervezettségének és a tüzérség fegyelmének.

Tüzérségünk első nagyobbszerű szereplése Szt.-Tamás nevéhez fűződik. Bár Szt-Tamást háromszor ostromolta sikertelenül honvédségünk, a tüzérség szereplése mindannyiszor megelégedésünkre szolgálnat. Szt.-Tamás első három ostrománál minden feladatát sikeresen oldotta meg, a bevételénél pedig a siker nagy része tüzéreinket illeti meg. A negyedik ostromnál erélyes, határozott támadással Szt-Tamás a honvédeké lett. Parancsnok volt Percel Mór 8 zászlóaljjal, 6 huszárszázaddal és 30 löveggel. Az ostrom reggel 8 órakor kezdődött. A péterváradi hídfővel szemben a tartaléküteg is bevonatván, az ágyúk félköralakban, három külön csoportban 4—4 löveggel vonultak fel. A lövegcsoportok között a gyalogság nyomult előre. A lövegek erélyes, hatásos tűzzel borítják el a sáncokat, az ellenség több ágyúját leszerelik, majd a hídfőben elhelyezett lőporraktárt felrobbantják s mind közelebb nyomulva az ellenséges állásokhoz, kartáccsal lövik azokat. A honvédek rohamra indulnak s nemsokára magyar kezekben vannak a szt.-tamási sáncok.

Aránylag legkevesebb eredménnyel a déli hadszínhely némely ütközetében szerepelt tüzérségünk. Mint említettem, a magyar tüzérséget szívesen alkalmazták széles területre elosztva. Ez természetesen csak akkor volt hatásos s az ellenfél tüzértömegeivel egyenrangú, ha tüzét a leküzdendő cél ellen összpontosította s gránátjaival, gyors, erélyes tűzzel a nagyszámú egyesített ütegekkel egyensúlyt tudott tartani. Így érthető, hogy azokban a délvidéki ütközetekben, ahol a szétosztott lövegek mindegyike más-más helyre szórta tömör lövedékeit, nem tudott a tüzérség még a legnagyobb önfeláldozása és kiválósága mellett sem megfelelő eredményt elérni. Ez az oka a pancsovai kudarcrak is. Igaz viszont az is, hogy a magyar tüzérség egyik legkiválóbb ütközetét, a hegyesit, szintén a Délvidéken vívta. Ez az ütközet 1848 julius 4-én játszódott le. Magáról az ütközetről csak annyit, amennyi a tüzérség szereplésének megértéséhez szükséges. Guyon tábornok hadtestével Hegyes, Szeghegy és Feketehegy vonalát tartotta megszállva 15.000 emberrel és 50 löveggel. A támadást Jellasich hajtotta végre 12.000 emberrel és 79 löveggel. A magyar helyzetről tájékozva nem volt, a főerőt Hegyesen sejtette s julius 4-én hajnalban volt számdékában Guyont meglepni, mielőtt az még tartalékait s szétszórt erőit magához vonhatná. Guyon a támadásról értesült s minden előkészületet megtett. Jellasich hadoszlopa következő rendben menetelt: Elől Castiglione lovasdandára 1½ lovasüteggel, követte az összes tüzérség a 12 fontos ütegekkel együtt, tüzérséggel egy magasságban egy-egy gyalogdandár, mögöttük a tartalék, végül az utóvéd. Guyon oly állást foglalt el, hogy tüzérségét a jobbszárnyon, a Krivoja mentén fejlődtetve, azzal az ellenséget oldalozhatta. Midőn az osztrákok elérték Hegyest, tűzjelek gyuladtak ki s a honvédek rajtaütöttek az ellenfelen. Az osztrák részről először Dietrich altábornagy fejlődött fel s az elővédet képező honvédeket visszanyomta, most azonban megszólaltak az eddig rejtett honvédütegek, borzalmas pusztítást végezvén az ellenség soraiban. Hiába volt minden ellenállás s hiába vetették harcba számbelileg túlnyomó ütegeiket, Pereczy egymásután vonultatva fel lövegeit, azok átkaroló erős tüzhatása elnyomta az osztrák tüzérséget. Különösen egy 10 fontos taracküteg volt az, mely pusztító tüzével Dietrich hadosztály támadását egymásután verte vissza. Jellasich hadtest jobbszárnyán ezalatt Horváth vezérőrnagy 6 lovas-, 8 gyalogszázaddal és 2—12 fontos üteggel támad. Eleinte — különösen tüzérsége megerősítése után — némi eredményt ér el, de azután ő is kényszerül visszavonulni. Az általános visszavonulást Verbásznál a Marsano dandár 24 löveggel próbálja fedezni, de 2 órás tüzérségi harc után állásait feladni kényszerül.

Osztrák források szerint a honvéd tüzérség tüze ritkán volt oly pusztító hatású, mint itt s megállapíthatjuk, hogy „Guyon tüzérsége túlerők ellenében remekelt."

Egyik legnehezebb, legnagyobbszabású és legszebb harcukat Vácnál vívták a honvéd tüzérek. A Komáromból visszavonuló 1. hadtest tartotta akkor, julius 12-én, Vácot megszállva. Az ellenséges haderőket Hatvan környéken vagy még messzebb sejtették, de nem így volt. Körülbelül délután 1 óra lehetett, mikor az előörsök 24.000 főből és 62 lövegből álló orosz haderő közeledését jelentették. A 7000 fényi 1. hadtest, 50 löveggel a vasúti töltés mögött foglalt aránylag igen jó állást. Az orosz elővéd, 4 lovasezred és 12 löveg, már az első összecsapásnál lövegeink pusztító tüze következtében hanyatthomlok rohan vissza Duka falai közé. Az orosz főerő azonban nem törődve ágyuink tüzével, Duka előtt felfejlődött s hatalmas túlerőben lévő ütegeivel elárasztotta a töltésen és mögötte lemozdonyozott lövegeinket. Lapinsky írja: „Az ágyúzás szakadatlan tartott s az egész ütközet tulajdonképen egy hatalmas ágyúharcnak nevezhető. Tüzérségünk magatartása hősies és bámulatraméltó volt. Bár a kezelők egyharmada elesett, majdnem mindegyike megsebesült, rendületlenül teljesítette mindenki, ki még csak mozogni tudott, a kötelességét. Az oroszok hatalmas túlerejük és erőfeszítésük ellenére egy lépéssel sem jutottak előbbre." Egész a sötétség beálltáig tartott az ágyúzás, midőn az oroszok a támadást feladva, visszavonultak. Görgei napiparancsban ismerte el tüzéreink teljesítményét.

Emlékezetes a tüzérség szereplésében a debreceni ütközet is. A debreceni ütközet augusztus 2-án játszódott le. Nagy Sándor 8200 emberével és 43 löveggel Debrecentől nyugatra húzódó hullámvonulaton foglalt állást, Korponay 3000 emberével és 5 löveggel a legszélső jobbszárnyat alkotta s meglehetősen előnyös állást foglalt el. Az oroszok 60.000 ember és 130 lövegből álló túlerővel a balszárnyra vetették magukat. Nagy Sándor tüzérségét a szárny védelmére rendeli ki, azzal a paranccsal, hogy állását minden körülmények között tartania kell. „Bár számbelileg hátrányban volt, feladatát mégis pompásan oldotta meg; alig volt még ágyúharc gyilkosabb, mint ez. A lövegek végül oly közel nyomultak, hogy kartáccsal tüzeltek egymásra. Ezt már az oroszok sem bírták ki és sietve visszavonultak." Ezt írja egy szemtanu a debreceni ütközetről. Sajnos, ez a helyzet, mely „egyedül a tüzérség emberfeletti bravurjának volt köszönhető", a harcba vetett új és új orosz erők s a felvonuló óriási túlerőben lévő orosz ütegek ellenében tarthatatlan volt. Délután 6 óráig a balszárny tüzérsége még egyetlen tapodtat sem hátrált s elszántan védekezett. Ekkor azonban az oly híressé lett Csányi századost, a tüzérség parancsnokát, egy ágyúgolyó lesodorja a lováról s ballábát leszakítja. Bár Csányi százados még a földön is tovább vezényel, a tüzérek, kiknek már úgyis több mint fele elesett volt, egy pillanatra meginognak. Ezt felhasználja az ellenség, összes erőit harcba veti s a jobbszárnyát visszanyomja, ütegeit itt állítja fel s oldalozó tüzével elpusztítja lövegeinket, ha azok nem kapcsolnak fel s vágtában hagyják el a veszélyeztetett helyet. A csata elveszett, de a honvédtüzérség dicsősége szaporodott. Osztrák írók említik meg, hogy a honvéd tüzérek debreceni szereplése, mozdulataik gyorsaságával és nyugodtságával, főleg pedig lövéseik pontosságával, békegyakorlatokra emlékeztetett.

Legkiválóbban a tavaszi és nyári hadjárat tiszai és feldunai (VII.) hadtestek tüzérsége szerepelt. A kápolnai, tápióbicskei, nagysallói diadalok, a győri, komáromi, szőnyi véres harcokban e hadtestek tüzérségével találkozunk. Isaszegnél 180 ellenséges löveggel álltak szemben a honvédtüzérek. A tüzérség mindkét oldalon Isaszeget övező kopár hegyhátakon foglalt állást s közel négyszáz ágyú döreje töltötte be a levegőt. Miután a harmadik rohamnál honvédeink a falut elfoglalták, az itt felállított magyar ütegek 4 ellenséges ágyút leszereltek s az ellenséges ütegeket a magaslatok elhagyására kényszerítették, miáltal az ellenséges gyalogság támogatása lehetetlenné vált.

Bayer ezredes vezérkari főnök jelentéséből értesülünk, hogy Nagysallónái tüzéreink kitüntették magukat s a döntés kivívása nagyrészt nekik köszönhető. Nagysallót az első és harmadik hadtest támadta meg, 4000 ember a jobb-, 4000 a balszárnyon, a főerő a középen támadott. Sokáig eredményt elérni nem tudtunk, a jobbszárny háromszoros túlerő ellen küzdött, a tüzérség előtt pedig a lángban álló falu áthatolhatatlan akadály volt. „Végül, nagy erőfeszítések után sikerül egy ütegnek a szikrázó, lángoló gerendákon keresztül hatolni, a kerteken áttörni s így az ellenséget oldalbakapni. Óriási fejetlenség tört ki erre az ellenség soraiban. Az osztrák tüzérség fejvesztetten menekül. A dragonyosok rohamot intéznek ágyuink ellen, de visszaverve, saját gyalogságukat gázolják le. Az egyetlen úton, mely a szőlőhegyre vezetett, ember-ember hátán menekült s ebbe a gomolyagba 18 ágyú okádta pusztító tüzét."

A szőnyi ütközetben szintén emlékezetes és kimagasló tüzérségünk szereplése. A szőnyi sáncokat április 26. és 27-e közötti éjjel támadták meg honvédeink. Hosszú, kemény harc után hajnal felé visszavonult az ellenség, 7 nehéz ágyut és mozsarat hagyva hátra. Reggel a honvédek, 28.000 emberrel, 94 ágyuval, csatarendbe állottak. Az ellenség 54.000 ember, 180 ágyúval, jobbszárnyával Mocsára támaszkodott, a közép a homokbányával szemben lévő magaslaton foglalt állást, a balszárny — a legerősebb és legfontosabb támpont — az ácsi erdőt szállta meg igen nagy erőkkel. E miatt a magyar erők legnagyobb részét szintén itt kellett összpontosítani, úgyszintén a középen. A magyarok balszárnyán így csak 1 zászlóalj, egy huszárszázad és 5 löveg maradt. Hogy az ellenség figyelmét elvonja, tizenkétszeres túlerő ellen kellett balszárnyunknak támadnia. A támadást az 5 ágyú hajtotta végre és pedig úgy, hogy egymástól 300 lépésnyi távolságra, az erősen hullámos és fedett terepen a lehetőséghez mérten megközelítve az ellenséget, gyors és erélyes tüzet, nyitott meg. Az ellenség mindegyik löveget egy-egy ütegnek tartva, nagy erőt vont össze s erősen tüzelve, lassan előrenyomult. Az 5 ágyú mindaddig visszavonult, mígnem az ellenség mind hevesebben folytatva előnyomulását, a nehéz ágyuk tüzébe került s igen nagy veszteségeket szenvedve, sietve hátrált. Az 5 löveg előbb említett módon megint előnyomult s oly ügyesen mozgott, hogy az ellenség erejüket fel nem ismerte s Mocsa mögé egy félmértföldnyire visszavonult. Sőt, mi több, két ágyunak sikerült egy század gránátost fegyverletételre kényszeríteni. Ugyszintén az ácsi erdőben sikerült tüzéreinknek hat órai nehéz tűzharc után a számbelileg kétszer oly erős osztrák tüzéreket visszavonulásra kényszeríteni.

Sajnos, hogy éppen az a két ütközet, hol tüzérségünk talán a legnagyobb arányszámban volt képviselve: a szőnyi és temesvári, tüzéreinkre nézve balszerencsével járt. Szőnynél helytelen intézkedés következtében közel 100 löveg nem vesz részt az ütközetben s így Hauslaub osztrák ezredes hatalmas tüzérségi túlerejével visszavonulásra készteti lövegeinket. De még itt is tudunk emlékezetest feljegyezni. Szijártó főhadnagy félütegével 36 órán keresztül védte ötszörös túlerő ellen az újszegedi hidfőt.

A temesvári ütközet, a lövegszámokat tekintve, egyike a legnagyobbaknak. Az erők körülbelül egyformák. 120 löveg mindkét oldalon. Sajnos, ez az ütközet, mely szerencsétlen kimenetelével a világosi katasztrófa közvetlen előidézőjének tekinthető, már nem volt alkalmas arra, hogy tüzéreinknek újabb dicsőséget szerezzen. Az előzményeket itt nem említem. Elég megjegyeznünk azt, hogy az első nagy hiba tüzérségünk felállításában rejlett. Hosszú arcvonalra feldarabolva, szerves összefüggés nélkül, tüzösszpontosítás hiányában nagy hatást elérni természetszerűleg nem tudtak. Megfelelő tüzértartalékról nem gondoskodtak s így, midőn az osztrákok ütegeiket összpontosítva, a középre vetették, e ponton hatalmas túlerőben lévén, könnyűszerrel szorították vissza lövegvonalunkat. A bajt betetőzte még a fellépő lőszerhiány is.

Általában tüzérségünk esetleges hiányait tekintve, leggyakrabban a lőszerutánpótlásban találunk fennakadást. Így a VIII. hadtest a komáromi ütközetben azért nem vesz részt, mert lőszere még április 7-én kifogyott. Ugyszintén a komáromi ütközetben a jobbszárnyüteg lőszere kifogy, úgy hogy csak 3 löveg tud tüzelni. Pedig lőszer elég állott rendelkezésre, hiszen egyedül Nagyváradon 25.000 métermázsa volt felraktározva, de az utánszállítás sokszor igen sok kívánnivalót hagyott hátra. Igaz, hogy mindez a rossz útviszonyokkal, a mozgóharccal nemcsak magyarázható, de menthető is.

Az eddig mondottakból, ha hiányosan is, de képet nyerhettünk arról a munkáról, mely 1848-ban a honvédtüzérséget úgyszólván a semmiből megalkotta, arról a tudásról, rátermettségről és hősiességről, melylyel azt tüzéreink harcba vitték és végül arról az érdemről, mely tüzéreinket a szabadságharc alatti szereplésükért megilleti. Ha az adatok nem is beszélnének, ha nem is tudnók és nem ismernók a szabadságharc vezéreinek véleményét a honvédtüzérségről, úgy ellenfeleink tábornokai és történetírói bizonyítanák annak értékét. Láttuk, hogy az orosz tisztek csak nehezen akarták elhinni, hogy nem francia és angol veteránok, hanem sokszor csak pár hónapos újoncok kezelik a magyar lövegeket. Báró Osten-Korff emlékirataiban részletesen megemlékezik s a legnagyobb dicséret hangján beszél honvédtüzéreinkről. Gyron tábornok, a 4. kaukázusi lovas hadosztály parancsnoka, a váci ütközetben csodálkozva kiáltott fel, tüzéreink munkáját látva: „Ezektől az emberektől mi is tanulhatunk.' De még az osztrák írók is, mint Ramming stb., akaratlanul is elismerik a honvédtüzérség kiválóságát. Bem tábornokunk, ki a varsói tüzérakadémia tanára volt, rajongott tüzérségünkért.

A történelem a legjobb oktatómester; a nagy tettek követésre, a hibák okulásra intenek. S a történelem igen gyakran ismétli meg önmagát. Meglehet, rövidesen átéljük azt a korszakot, mikor az akkorihoz nagyon is hasonló körülmények hasonló vagy még fokozottabb erőpróbára teszik tüzérségünket.

Forrásmunkák:

H. Müller: Die Entwicklung der Feld-Artillerie, Berlin, 1873.

Decker: Die Artillerie für alle Waffen, Berlin, 1816.

A. Dolacsek: Geschichte der k. k. Artillerie.

Smola: Taschenbuch für k. k. ö. Art.-Offiziere. Wien, 1831.

Kriegsarchiv különböző füzetei. 1865—67. évf.

Görgei: Mein Leben und Wirken in Ungarn, Leipzig, 1852.

Lopinski: Feldzug der ungarischen Hauptarmee Hamburg, 1850.

Windisch-Graetz: Winter-Feldzug, Wien. 1852.

Ramming: Sommer-Feldzug, Pest, 1851.

Olchváry: A magyar függetlenségi harc. Szabadka, 1902.

B. J.: Magyarország 1848/49. évi függetlenségi harcának katonai története.

Rüstow: Az 1848/49. hadjárat története.

„Az nem lehet, hogy annyi szív hiába onta vért...“

1924 május 25-én ismét ünnep volt a Ludovikán: *a névtelen hősök emlékművének leleplezése.* Igazi ünnepre szánt vasárnap délelőtt volt, az előtér akácfái fehér virágözöntől terhelten pompáztak, a tavaszi nap bőven ontotta meleg, fehér fényét, mintha minden áldását ép ezen a napon akarta volna magából kiárasztani és az ünneplő város tornyaiból lassú harangszó hullámait, mint valami bársonyos takarókat, teregette szét a langyos tavaszi szél . . .

Katonák, polgárok gyültek össze ünnepi köntösben a Ludovika öreg falai elé, hogy megtisztelték a hazáért elesett sok százezernyi magyar katona emlékét, hogy felavassák a magyar fájdalom egyik új szimbólumát . . .

O mily nehéz volt a tavasz buja pompájában, az örökélet e zengő kórusában — a halálra gondolni! A hősi halálra, mely mint valami óriás magvető sétált egykor Galicia lankáiról a lengyel mezőkre, a szerb hegyektől a Piave partjára és vért, drága magyar vért vetett az idegen ugarba.

Nem is tudjuk kik, nem is tudjuk hányan szóródtak szét a szent tusákon és maradtak örökre távol a magyar hazától. Csak azt tudjuk, hogy voltak, nagyon sokan voltak . . . testvérek, katonák, magyarok, kiknek nevét már rég lemosta az eső a nyirfa keresztekről és sírjuk felett is kizöldült a fű és újra békés mező lett az ádáz csatatér . . .

A névtelen hősök emlékművének leleplezése 1924 május 25-én.

Tavasszal nehéz az elmulásra gondolni, de még nehezebb belenyugodni a sok százezer magyar testvér halálába, kik nem azért harcoltak, amink ma van s nem azért haltak meg, hogy keserű könnyekkel gyászoljuk őket. Ők a nagy, boldog hazáért mentek a harcba és büszkén haltak meg. Mert katonák és magyarok voltak!

Illik-e hát őket gyászolni? Nem! Szabad-e nekünk a véges halál gondolatába belenyugodnunk? Nem! Lehet-e nekünk a magyar haza feltámadásában *nem hinnünk?* Lehet, . . . de akkor tépjük ki magunkból a szivet, mit magyarrá szült anyánk, verjük ki szemeinket, mik a négy folyó és hármas halom országában valaha boldogságot is láttak és öntsünk ólmot füleinkbe, miket szünetlenül ostromol a hősi halált halt bajtársak halálhörgése . . . Igen, lehet nem hinni, . . . lehet a mindennapi kenyérért gyáva rabszolgává, önző érdekekért árulóvá lenni, lehet nem hinni, lehet felejteni, megalkudni, elaljasodni, — de magyar katonának hit nélkül maradni nem lehet soha!

S ez az ünnep itt ezen a napon nem a gyász, hanem a hit ünnepe volt. A hité, hogy lesz még másként is, lesz még jobban is, . . . annak a hite hogy „Az nem lehet, hogy annyi szív hiába onta vért“.

Nincs semmi másunk, csak ez a hit . . . Mit adnánk mást a mi névtelen hőseinknek? Csak ezt a hitet adhatjuk nekik, mely mint friss virág a sírjaikon hirdeti szeretetünket és emlékezetünket, mely mint soha ki nem alvó örök mécses fényeskedik nekik a halál birodalmában, mutatván az utat, melyen majd mi is megtérünk hozzájuk, hirdetvén e hit győzedelmét, hogy az ő áldozatuk *nem volt hiábavaló,* nem hiába haltak meg idegen csatatereken, névtelenül. Mert él még a magyarok Istene, ki nekünk igazságot teszen!

És mi nem is akarunk mást, *csak igazságot,* csak azt, hogy a hazáért hozott áldozatok ne legyenek immár mindig hiábavalók, hogy legyen ismét gyász nélkül való ünnepnapja is, ennek a szerencsétlen, tehetetlen csonkká amputált országnak . . .

S lesz még ilyen ünnep, mert erős a mi hitünk! *„Az nem lehet, hogy annyi szív hiába onta vért . . .“*

*

Az ünnepség délelőtt 10 órakor kezdődött. Megjelentek a Kormányzó úr Ő Főméltósága és József királyi herceg, *Bethlen István* gróf miniszterelnök, a nemzetgyülés képviselői, a tábornoki kar, élén *vitéz Nagy Pál* gyalogsági tábornok, a honvédség főparancsnokával és *gróf Csáky Károly* honvédelmi miniszterrel, egyházi és polgári méltóságok, a honvédség hivatalos küldöttségei, törzs- és főtisztek nagy számban, iskolák, intézetek képviselői és a meghívott közönség.

A kormányzó megérkezve ellépett az akadémia főbejáratánál felállított díszszázadok előtt, majd megadta az engedélyt a szobor leleplezésére, mit eddig 10 akadémikus takart el régi honvéd zászlókkal. Ezt a jelenetet dísztűz és tiszteletadás követte s míg az akadémia parkjában 24 ágyúlövés dördült el, különböző testületek és intézetek megkoszorúzták az emlékművet.

A Ludovika Akadémia énekkara *„Boldogasszony anyánk“* régi magyar énekkel vezette be a tulajdonképeni ünnepet. *Gróf Csáky Károly* honvédelmi miniszter és a székesfőváros polgármesterének ünnepi beszéde után *Pekár Gyula* a szoborbizottság nevében átadta a szobrot a Ludovika Akadémia parancsnokának. *Révy Kálmán* tábornok, a Ludovika Akadémia parancsnoka rövid beszédben átvette a szobrot. Ezután a Ludovika Akadémia énekkara előadta a *„Névtelen hősök ébredjetek“* című költeményt. Az ének elhangzása után a Kormányzó a szoborhoz lépett, ott cerclet tartott, mely alkalommal bemutatták neki *Horvay János* szobrászművészt, az emlékmű alkotóját.

Az ünnepséget a kivonult csapatok díszmenete zárta be. *R. J.*

(Bihacsy György III. évf. akadémikus rajza)

Horvay János: A névtelen hősök emlékműve.

Éjfél

Irta: Vutskits Viktor III. évf. akadémikus

Szúette butor, ha sikoltva reccsen
S a sápadt gyertya lángja fellobog,
Figyelj fel s tudd meg, kinnt az éjszakába
Kisértni járnak a halott kurucok.

Rőt lámpafénynél ódon cinteremben
Vivátra ütődnek az ónozott kupák
S a havashajú hadnagy szava reccsen:
Hej! mások isszák már Tokaj borát.

Földabroszt néznek némán a vezérek,
Itt jártak hajdan... ott állott a vár...
S egy fakó sávnál némán összenéznek:
Ez lenne hát az új magyar határ?

Nézik... csak nézik... kezük lehanyatlik:
A Nagyságos Úr hát még most sem pihen?
Idegen földjét járta mindhalálig
S most csehek járnak ... ott... s Eperjesen.

Jobb néki így, a szégyenünk ne tudja,
Aludjon békén, így jobban vagyon,
Minek zokogjon most is még a lelke,
Hogy vérezünk, hogy szenvedünk... nagyon.

Kiisszák némán, csendben a kupákat.
Vivátot nem mond senki, csak zokog
És hazamennek halkan, virradóra
A könnyes szemű, halott kurucok.

Emlék

Irta: Wallentinyi László III. évf. akadémikus

Az Erdős Kárpátokban néha verőfényes tavaszi napokon hideg szél támad s szalad le a völgyekbe. Mintha gonosz fantóm ülne láthatatlanul rajta. Jöttére a friss tavaszi virágok ijedten húzzák össze apró szirmaikat, a fű szorosan lapul a földhöz, az emberek lelkére valami titokzatosat sejtő félelem, valami mondhatatlan szomorúság nehezedik rá. A kikeleti újjászületésben a szél őszi, sárguló levelek illatát hordja.

A jámbor tótok keresztet vetnek, ha jő s azt beszélik, hogy 914-ben jött először s azóta mindig megjön.

*

Testileg-lelkileg fáradtan, csalódva s kiábrándulva az emberekből jártam az elhagyatottabb, csendes vidékeket. Az elmult tavasszal az Erdős Kárpátok egyik kiszélesedő völgyének kis tót falujába vetődtem. Május volt, a fehér orgonák nyílásának ideje. A kedves paplakot övező kertben virágoztak a fehér orgonák.

A falu északi oldalán volt a temető, benne egyszerű, durván faragott fakeresztek százai, melyekről a feliratokat régen elmosták a viharok, zivatarok.

A parasztoktól tudtam meg, hogy a falu környéke 1914-ben nagy csaták színhelye volt. Sok vér folyt itt el s az a sok egyszerű fakereszt megannyi magyar hős fejfája.

Sok időt töltöttem ebben a temetőben, itt nyugodtan átadhattam magamat gondolataimnak.

Egy napon, amikor a gondozatlan, csendes sírok között bolyongtam lehajtott fejjel, megcsapott a szél, mely az Erdős Kárpátokban született. Megremegtem, lelkemen valami mondhatatlan félelem suhant át.

Késő délután haza akartam menni; a kis falu korcsmájának egyetlen vendégszobáját neveztem otthonomnak, amikor a temető bejáratánál gyászruhás, lefátyolozott asszonyt láttam meg. Nem tudtam elképzelni, mit akarhat egy idegen úri asszony ezek között a jeltelen, névtelen fejfák között. Maradtam még, — vártam.

Lassú, de határozott léptekkel tartott a gyászruhás asszony egy sír felé, karjában hatalmas fehérorgonacsokorral. Egy sír előtt megállt, felhajtotta fátyolát. Gyönyörű fehér arca volt, a rajta honoló bánat még szebbé tette és csodás aranyszőke haja. Az orgonákba temette szomorú arcát, kék szemeit könnyek futották el. Letette a csokrot a sírra, letérdepelt s imádkozott. Egy óráig sírt talán; egy óráig imádkozott, aztán lassan felállt, látszott arcán, mily nehezen válik meg a sírtól, megtörülte szemeit, lehajtotta fátyolát s ment kifelé a temetőből. Közben leszállt az alkonyat s a gyászruhás asszony finom alakja lassan eltünt a névtelen sírok között az alkonyszürkületben.

Az Erdős Kárpátokból jövő szél még jobban megremegtetett, siettem hazafelé.

Érdeklődtem a gyászruhás asszony felől, de nem sokat tudtam meg. A tótok csak annyit tudtak, hogy minden évben eljön öt év óta s mindig akkor, amikor a tisztelendő úr kertjében virágzanak a fehérorgonák. Autója megáll a falu végén, ő kimegy a temetőbe s aztán visszatérve autójába, távozik.

*

Ma megcsapott megint a szél, az a szél, mely az Erdős Kárpátokban születik s melynek jöttére a jámbor tótok buzgón hányják a keresztet. Ma megint megcsapott az a szél, pedig milyen messze vagyok attól a kis tót falutól. Jöttére megremegett a lelkem s valami titokzatosat sejtő félelem nehezedett rá és valami mondhatatlan szomorúság lett úrrá rajtam. Eszembe jutott a temető, eszembe jutottak a durva, névtelen fakeresztek, eszembe jutott egy gyászruhás, bánatos asszony. Arra gondoltam, hogy regényt írok, arról az asszonyról, arról a temetőről, azokról a névtelen fejfákról. Mást határoztam, mert minő profán dolog lenne valótlant mesélni, érzéseket festeni színes, de mégis érzéketlen szavakkal, szóvirágokkal.

... És a szél, mely az Erdős Kárpátokban született, csak mesél titokzatos, érthetetlen nyelven. Vajjon miről mesél, vajjon mit jósol?...

Uj magyar fájdalom

Irta: Panyigay Sándor III. évf. akadémikus

Fejedbe szállt a bor?... Testvér,
Még töltsünk a kupába,
Hogy ne járjon itt a lelkünk?
Vagy elég volt már mára?

Csak tölts! Csak tölts, amíg kicsordul szélén
Az ital, ez az élő-halónak öntött szánalom,
Hogy elfelejtsem azt a földet, honnét származom,
Hogy letagadjam imádságos anyám...
— Oh ezerszer fájó gyötrelem! —
De miért emlékezem, hisz nem szerethetem...

Csak tölts! Csak tölts! Hiszen tort ülök.
Egy kis falut temetek, szalmafedeles házakat,
Dülöngő kéményen kelepelő gólya-párt...
Aztán egy lankás dombot,
Amin keresztül húz egy kis patak;
Melyben többé erős, magyar fiuk nem játszanak.

Csak tölts! Hisz kell, hogy mámoros legyek,
Mit szólna hozzá a ringó kalászú Alföld,
A széles rónán régi meséket csobogó Tisza,
A fenyvesekkel borított Kárpát,
Aldott, szép, nagy, vérrel borított hegyek,
Hogy egy magyar józan eszével ezt sokáig bírja?

Csak tölts! Csak tölts... Vigyázz pajtás... vigyázz...
Már álmodom, vigyázz, hogy álmom el ne tépjék...
Már alig tudok beszélni... Haj! Nehéz a fejem...
Látok valamit... Messze.. elönt valami... szépség...
Fekete köd száll szerte-széjjel.
Mesélni kezd az álom — kincses magyar éjjel:
Az ég meghasadt,
És mint a tépett sebből a vérpatak,
Kitódult az ég kapuján át
Csaba királyfi ködserege,
Álomtáltoson szálltak felém,
S ahogy a táltosok patkója a tejútra hágott,
Csillagok szakadtak le az útról elém.
Az az ő lelkük; az ős daliáké...
És mindegyiknek lelke homlokukra szállott...
Száguldott a sok kacagányos alak.
Szablyájuk kezükben meg-megvillogott
S lent a földön Przemysl mellett...
A Piave partján... Verdun környékén...
Mazuri tavaknál... Sabác alatt
Megtört a föld, s mint izzó kráter mélyéből,
Kilépett egy új, nagy sereg;
Féllábú,... félkarú... tépett emberek.
Egyik kezében kardnak csonka vége,
Másiknak puska, rajt véres szurony,
De mindegyiknek ajkán halálordítás
Bélyege s a bosszúnak lelke;
Új magyar fájdalom...
Csaba királyfi álomserege
Leszállt az égből,
És megölelte az új testvéreket;
S most, most együtt szállnak tova,
Hogy felkeressék az elfelejtett
Magyar Végeket...

—·—

Hajrá kurucok!

Irta: ERDÉLYI TIBOR II. évf. akadémikus

Már csak egy kicsi zsupfedeles házikó maradt hátra. Ebbe is bekiáltott még a házaló kalmár:

— Kelmét, szövetet vegyenek!

Az utolsó szótagot elhúzta Merkur vándorló vitéze. Szinte berekedt már. Nem is kiáltott nagyon. Minek? Úgysem vesz senki semmit! Tán majd bolondok lesznek, hogy a németek vagy labancok vigyék el. Jól teszik. Csak azért se vegyenek kelmét, szövetet... Azután tovább ment. Fütyörészett. Mintha nem is bántaná, hogy holmiját már napok óta sértetlenül hordozza hátán.

— Hát nem vesz senki...

Betért Bertók Simon kocsmájába, mely ott kuporgott a hegy lábánál. Mintha épen onnan folynék be azokba a vén dongájú hordókba a sok drága lőre. Drága bizony! Ha mindjárt Tokajban van is, mégis csak drága a jó bor.

Bent az ivó német szótól hangos. Bikkfa nyelv. Nem érti azt meg a kutya se. Császári muskatélyosok szidják a magyart. Belép a kalmár is. Három iccét kér a négyévesből s a sarokba húzódik. Nem messze tőle magyar parasztok búsulnak s néha-néha kortyintanak egyet... Megszólal az egyik, csak csendben, hogy más ne hallja:

— Hej, de fáj a szívem, ha amarra nézek! — Kivette a pipát a szájából, aztán háta mögé bökött, amarra, ahol a németek ültek.

— Az enyém is komám...

Sandán pislogott a kalmárra. Aztán megrázta a fejét, tán azt jelezte: Ne beszéljünk, az ördög tudja, miféle szerzet az amott la! Aztán csak nézték a kalmárt... Az meg kiitta borát s —nyilván ideje bőven lehetett még, — újra három iccét kért. Csak onnan a sarokból, által a kocsmán. Noiszen csak ez kellett a kalapos németeknek. Mintha darázs csíptę volna meg, úgy ugrott fel mind a kettő. Német szóval nekimentek a szegény kalmárnak.

Donnerwetter... De kicsoda vagy te, hogy vendéglőben így mersz kiabálni?

— Tyüh, az ebattát, még nekem jönnek ezek a lapos fejű gyászviitézek...

— Du Hund! Mit beszélsz? — De korcsmáros, maga beszéli a szép német nyelvet, fordítsa csak le, hogy mit akar ez a varjúképű itten.

A korcsmáros is előkerült, épen hozta a három iccét a kalmárnak. Már hallotta annak a kifakadását.

— Mély tisztelettel üdvözli az urakat, de nem tudja, hogy kikhez legyen szerencséje.

— Úgy, no jó. Kérdezze meg, hogy miért ordít akkor, ha látja, hogy a császár katonái vannak az ivóban?

No, de erre már igazán kifakadt a szegény kalmár.

— Hogy a mennydörgős mennykő csapna beléjük! Hát az én hazámban nem kérhetek a magam módja szerint három icce bort? No, de ilyen szedte-vedte nép! Mennének inkább haza és ott kiáltanának. Nézze meg az ember.

S leült az asztal mellé. A korcsmáros megbiccentett fejjel tolmácsolt:

— Tiszteli a nagyságos urakat, de nagyon fáj a lába, messziről jött szegény, — hát csak azért nem ment el a borért.

A muskatélyosok végignézték a kalmárt, porlepte bocskorától végig egészen a feje tetejéig. Az egyiknek nyilván nem tetszett a kalmár fején a süveg, hát botjával verte le onnan.

A kalmár lehajolt, fölvette poros süvegét, majd morgott még egyet, aztán csend lett. Az egyik ivó magyar csak odasúgott a komájához:

— Hallod-é komám, az áldóját... az a kalmár nem is kalmár. Eszem a lelkét! Komám, az Tokaji Ferenc, a bujdosó kuruc, a regéci vár hírős hajdú-hadnagya...

A másik hitetlenül nézett maga elé.

— Ne beszélj már bolondokat, hiszen azt agyonpuskázták már a németök. Mán hogy vóna az...?

Elhárító mozdulatot tett pipájával. A másik meg bizonykodott.

— Azt mán felakasztották, agyonütötték, nyárson pirították, oszt megették s mégis mindig élt... Hiába komám, két öreg szemem nem csalatkozik, ha még oly cifra gúnyában járkál is...

Új vendég érkezett... Csillogó barnaszemű, barnahajú suhanc. Amint meglátta a kalapos németeket, hát gyorsan elfordult tőlük s egyenest a kalmár felé indult. Azért hátra nézett úgy néha-néha, mert hiába, ahol a labanc, ott jó az óvatosság.

— Szíves jó napot bátyám! Hát kend erre?... Merre visz az út?

A kalmár végignézett a suhancon. Ilyen ember, mint ez, csak kuruc lehet.

— Adj Isten. Amint látod, öcsém. Csak úgy mindenfelé!

— Milyen most a sora, bátyámuram? A batyu még feszes.

— Helyösen, az bizony úgy van. Hát te mit cipelsz?

— Cipót hoztam, bátyám! Hajnalban sült, madár is látta. Ha éhös bátyám, hát adok belőle.

— Tegnap óta korog a gyomrom.

A suhanc kerek kis cipót tett az asztalra, csizmaszárából valami vágószerszámot szedett elő s meg-

[1] Történeti anyag *Thaly Kálmán:* „II. Rákóczi Ferenc c. művéből. Pozsony, 1881. 247—49 o. — Történeti tény, hogy a Thököly-féle mozgalmak után bujdosókká lett kurucok, „lappangó hajduk" titokban felkelést szítottak a megszálló császáriak ellen és sikerült is nekik 1697 júl. 1-én bravuros támadással Tokaj, Patak és Újhely várát visszafoglalniok. Az elszigetelt felkelést azonban hamarosan vérbe fojtották az osztrákok.

szegte vele a fehér kis jószágot. Egy kis darabkába maga is beleharapott, aztán jó egészséget kivánt a kalmárnak s távozni készült.

— Isten áldjon meg minket, bátyámuram!

— Úgy legyen! De várj csak, öcsém!... Mit csinálnak a varjak odakint?

— A szalánci erdőben krákognak mostanság.

— Jól teszik...

— Hát...

Felállt a két kalapos is. A csillogó szemű kis kuruc szemére vágta süvegét s kinyitotta az ajtót. A muskatélyosok alig néhány lépésről követték. A suhanc még egyszer hátraköszönt:

— Isten áldjon meg minket...

Az egyik muskatélyos lelökte az ajtón. A magas kőlépcső összetörte a csontokat. Lent egy kőpillér állott. A feje azon loccsant széjjel...

*

A Bodrog vize kis csónakot ringatott. Mintha át szeretne síklani azon a szép aranyhídon, amit a hold festett a remegő vízre. A pajkos hullámok habzó, fehér fodrokban csapkodták a partot. A révház mögött fehér füstoszlop kapaszkodott az ezüstös éjjelbe. Talán százesztendős, vén diófa alatt égett a gyilkos máglya. A hasábfák reccsenve váltak piros parázssá. A lángok ördögi táncot jártak az izzó pokol felett. Három kalapos német ült a tűz körül. Gulába rakott muskatélyuk nem messze állt a máglyától. A hatalmas, vékony szuronyok a tűz fényében csillogtak. Egyszerre állt fel mind a három.

A tokaji vár némán, sötéten terpeszkedett széjjel. Utálatosan ujjongó tömeg jött a vár felől. Gróf Schlick vasasai voltak. Egy megkötözött, rongyokba burkolt parasztot hoztak. Megdagadt mellén korbácsütésektől pirosló csíkok húzódtak végig. Egy mezítlábas kis gyerek, kis leányka, csókolgatta a megkínzott apa erőtlen kezeit... Ha a vasasnémet belébocsátott az alkalmatlankodó kis teremtésbe, hát rúgott rajta egyet. — Elsírta magát a kicsike,... aztán... tovább csókolgatta az apa erőtlen kezét...

A császári katonák a tűz mellé dobták a szegény magyart. Rongyos dolmánya tüzet fogott az égő parázson. A kommandáns egy vödör vizet parancsolt az eszméletlen parasztra. Bágyadt szemei fájdalmasan nyíltak fel. Kislánya ott térdepelt apja mellett, sírt és könyörgött, hogy ne bántsák. Az egyik vasasnémet félrelökte.

— Menj innen, te kis magyar vipera, mert a tűzbe doblak!

A kommandáns rúgott egyet a paraszton.

— Megfizeted-e a porció után járó 14 forintot és 30 krajcárt, mi?

A szegény, megkínzott magyar összekulcsolt kezekkel nézett a császári hiénára:

— Uram, 13 krajcárnál több pénzem nincsen,... azt meg már odaadtam.

— Ne hazudj, te elátalkodott magyar bestia! Ismerlek bennetek mind! Kutyák vagytok s úgy hazudtok, mint a kígyók! Ki fogjuk irtani ezt az egész, nyomorult nációt! Hát ideadod-e a pénzt?

— Uram, Isten látja lelkemet, nincs egy árva garasom se.

— Istentelen kutya, majd még előadod, no várj csak...

Két német suhanc kötelet erősített a fára, épen a tűz fölé, aztám mellén átkötötték a parasztot s a fára húzták. A gyilkos máglya meztelen lába alatt égett. A császári katonák pedig körülülték a rakást s gyönyörködtek a magyar paraszt kinlódásában.

Az ártatlanul bűnhődő lélek a fájdalom és kín súlya alatt már talán eszméletét is vesztette... Levették a fáról. Az összeesett paraszt mellére két vasas térdelt.

— Ideadod-e most a 14 forintot és 30 krajcárt.

— Nincsen... nincs pénzem!...

— No megállj, mégegyszer felkötünk.

A paraszt félig őrülten ugrott talpra. Megint összeesett, mert fájtak, égtek lábai. A térdéig feketéltek az égési sebek. Újra felállt s ismét elesett... Már a Bodrog vizéig vonszolta égő testét... Még egyszer... s belevezett a Bodrog vizébe. A vasasok nevetve álltak a parton. Egy mindjárt utánaugrott, de a kommandáns leintette:

— Csak hagyd, mikor már jól lehült, jobban esik neki a csiklandozó meleg... De a parasztot nem vetette már fel az ár a víz szinére. A kis gyermek pedig sírva szaladt a folyó partján fel s alá... A révháznál valaki megfogta kicsiny kezét...

— Gyere velem kis lányom, itt már nincs keresni valód...

S azok is elvesztek valamerre a sötét éjben...

A kalmár volt.

*

A szalánci erdőben varjú krákogott...

— Kár... krá... krá...

A harangvirág szinte megijedt e hangra. Lóbálni kezdte lila kalapját...

— Krá-krá...

Talán egy varjú.

Sok-sok ősz avarja bélelt puha ágyat a bokrok alján. Néha-néha megrezzentek a bokorlevelek... Talán megint egy varjú...

Kis tisztás pihent itt az erdő mélyén. Sötét alak suhant a középre.

— Hajrá kurucok... hajrá kurucok...!

Ropogva törtek össze az ágak. Mintha a tisztás körül, azon a kis világon most minden recsegneropogna...

— Hajrá... hajrá...!

Varjútollas, öreg kurucok lepték el a tisztást. S az öreg erdő, mint valami jó anya, keblére ölelte sok fiát...

Éjfél lehetett talán. A hold széles koronggal mosolygott le az égről. Tokaji Ferenc, a regéci vár hajdú-hadnagya körül ott ültek Szalontai-Kárándi György, Rákóczi hű jobbágya Patakról, Kabay Márton hajdúsági kálvinista pap, Bakos Tiborc, Kövér Ferenc, Pataki Gáspár és Huszár Mihály öreg talpasok.

Éjfél lehetett tán... S a bujdosó kurucok mind együtt voltak... A harangvirág csöndesen lóbálta lila kalapját. Kabay uram felállt:

— Mindnyájan itt vagyunk. Isten áldjon meg minket!

Tokaji megölelte bujdosótársát.

— Isten áldjon meg minket, öreg kurucokat...

— A tábor odalent van, hadnagy uram, a völgyben. Csak a szellő tud róla s hogyha kifakad innen az öreg erdőből, mintha sóhajtana, de elviszi izenetünket: jövünk... Tokai már vár, Patak sír utánunk. Nem hiába... Híreink szerént a várakban csak kis őrségek vannak.

— Helyesen. Magam is Tokajban jártam mostanság. Voltam Bertók Simon ivójában s a vándorvarjú kurucgyereket pontos időre küldte Kárándi uram. — Hívtatok kurucok, hát eljöttem...

Kemény szemeiből a boldogságnak lágy mosolya mosolygott elő. A mosolyból lassan fakadó könnyek lettek...

— De vértanúhalált szenvedett hívságáért a mi kis vándorvarjúnk, gyerekkurucunk... Német muskatélyosok lelökték az ivó lépcsőjén és szörnyet halt.

Némán hallgatták a bujdosó kurucok. Egy átokkal több, egy halállal igazabb a kurucok szentsége... Kabay uram kis feszületet tartott az égnek.

— Esküdjünk a kurucok szentségére... A mi igazunk szent az Úr előtt... Esküdjünk, kurucok, mert mi még magyarok vagyunk... Esküdjünk, kurucok, mert ránk még nagy munka vár, nekünk kell a magyarnak magyar hazát adni, nekünk, útált, csúnya, árva varjaknak kell szembeszállnunk a kétfejű sassal... Kuruc vértől, magyar vértől piros a pipacs, magyar testből lakmározik a réti farkas... Kurucok, Bosszúért kiáltanak a fehérlő csontok... Esküdjünk, kurucok!...

És arra a kis feszületre esküdött hét bujdosó kuruc, árva varjú... Amint egy szó el-elszállt az esküvő ajkakról, úgy kapta azt el a szalánci erdő lelke, a suttogó szellő s vitte Tokajba, Patakra...

Az utolsó szóval is elszáguldott a szél... Tokaji egy pergamen-tekercset adott át Kárándi uramnak.

— Ezen van a hadi plánum. Eszerint kell cselekednünk. Amikor a hold sarlóra változik, már nem leszünk itten...

— Isten áldjon meg minket...

A szél megrázta a kis harangvirágot s az talán csilingelt is. Az útált, árva varjak pedig szétrebbentek...

*

Tokaji Ferenc ott ült az út melletti árok partján. Botocska volt a kezében s az út porába betűket rajzolt. 1697 junius 30.

— Vajjon nagy nap lesz-e? Megáldják-e valaha ezt a napot a rab apák szabad unokái...?

Odalent suttogott a Bodrog vize. Egy öreg talpas ugrott a hajdú-hadnagy elé.

— A létrák már ott vannak a folyó túlsó partján. Átalról már nagyon várnak minket.

Tokaji elhajította a kis pálcát.

— Kik vannak odalent?

— Bertók Simon és Török Ádám uramék. Vannak még kevés népek is mellettök. — Odakint kevés őr, sokan alszanak.

— Helyes. Téged ki küldött?

— Kabay tisztelendő úr, ő odalent van már a tokajiaknál.

A bodrogi nagy füzes hemzsegett a sok varjútollas kuructól. Nemsokára a vízre dobták a tutajokat... Egyszer-egyszer loccsant a nagy víz... Csend volt... Még a szél sem suttogott a vékony füzesek közt; azt a tündéri éjszakát csak a csillagok ezrei aranyozták be... És a hold sarlóra vált... Ezüstös-fehér felhők úszkáltak az égen...

A hold sarlóra vált s a kurucok nem voltak már a szalánci erdőben.

A létrákat nekitámasztották a vár szürke falának. Bertók Simon uram fönt volt már a bástyán. Valamilyen tűzszerszámmal, ki tudja, tán a pipájára csiholt tüzet...

És a létrákon varjútollas kurucok másztak fel egymásután. Csend volt. Még a szél sem suttogott a vár fokán...

Tokaji az őrtorony mellett kúszott fel a falra. Ő érkezett fel elsőnek a várba. A védőgrádicson egy muskatélyos német álmodott... Talán épen arról, hogy hány magyar kutyát fog holnap ebédre megenni. Talán épen ezt a gondolatot fojtotta belé Tokaji... A kapubástyáról Bertók uram hajigálta le a németet...

A vár alján alig volt már néhány kuruc. Bakos Tiborc meggyujtotta a mordély kanócát. Rettenetes bődüléssel vetett az égre milliárd csillagot a felrobbant puskapor... És mintha a föld szülte volna azt a sok embert, úgy hömpölygött a várban a sok nép... Kabay tisztelendő úr vagy husz kuruccal rohant be a főőrség kapuján, Bertók Simont fustéllyal és fejszékkel követte a tokaji nép. Az őrségkomandáns épen akkor fujatott alármot.

Az őrség két magyar százada megtagadta a szolgálatot. Tokaji vezényszavára kétszáz német gunyába bujtatott magyar gyerek sütötte el a muskatélyt. Az őrségparancsnok nekitántorodott az őrszoba garádicsának...

— Verräter... Hunde...

Bertók uram fustélyosai német halottakon rohantak keresztül. Kabay tisztelendő úr rézfeszülettel ütötte agyon ellenfeleit.

*

Talán csodálkozott az öreg nap, amikor az első juliusi hajnalon kuruc zászlót látott a tokaji vár fokán... És Tokaji Ferenc, Thököly fejedelem ezredes-kapitánya ott állt a zászló mellett s nézett, nézett Patak felé...

— Vajjon ottan mit csinálnak az én kurucaim...?

Bakos Tiborc a kurucvezérhez lépett, de nem szólította meg, tudta, hogy ura mostan távol van...

— Vajjon ottan mit csinálnak az én kurucaim?

— Örülnek a diadalnak, uram!

Tokaji meglepetten tekintett hátra:

— Hát te hogyan kerülsz ide? Aztán mit is beszélsz, minek örülnek oly nagyon?

— A diadalnak, uram. Most jött lóhalálában Kárándi uram vándorvarja... Sáros-Patak a mienk!..

Erre aztán Tokaji uram is pördült egyet csizmasarkán.

— Igazat beszélsz-e fiam? Hej, ha nem igaz, forró olajba duglak!

— E' pedig szent igaz, majd megbizonyosodik róla, mert, hogy a vándorfiú útban van ide föl épen Tokaji uramhoz. — Különben pediglen jelentem, hogy a kamarai és a sóhivatalnokok már mind börtönre kerültek, meg, hogy a sóházban és harmincadházban egy garas sincs már.

— Jól kisepertétek fiúk, jól tettétek...

— Bakos Tiborc rántott egyet panyókára vetett bekecsén.

Kárándi uram vándorvarja felért a bástyára.

— Meg, hogy a Boros Piroska nemzetes kisasszony levelet küldött uramnak.

— Levelet írt menyasszonyom?

— Igenis. Jelentem továbbá, hogy rögvest választ is kérne, mert hogy egy kis parasztfiú vár amoda lent a kapuban rája...

Tokaji felbontotta a kis violapecsétes levélkét s pár pillanat alatt végigfutott a sorokon.

— Tizenhét labanc, meg két öregágyú, azt a kutya teremtettéjét. Ez már beszéd! No, megállj édes szolgám, megyek már, írom a választ. Berohant egy őrtoronyba, valahonnan kalamárist, keresett elő s néhány perc mulva már cikornyás betűkkel teleírt kis levelet vitt a parasztfiú Boros Piroskához...

— Gyönyörű éjjel volt, uram. A pataki vár, mint alvó óriás, szinte holtan feküdt A császári főkapitány vagy 50 muskatélyossal tegnap este Ujhelyre ment, mert, hogy ma ottan nagy vásár lenne. Hát nem voltak sokan a németek. Könnyűszerrel vettük bé a várat, oszt halomba vágtuk, meg tömlöcbe vetettük a sok pogány népet... Igy volt ez uram! Vígan vagyunk most már Patakon. Nincs már labanckézen Rákóczi urunk fészke.

És Tokaji Ferenc, Thököly fejedelem ezredeskapitánya ott állt a zászló melett s nézett-nézett Patak felé...

— Jól viseltétek magatokat árva kurucaim!

*

Kis udvar, nagy diófa a közepén. Sárga takaróval betakart lóca, amelyen szép, barnaszemű, barnahajú leányka ül. Talán királykisasszony, olyan gyönyörű. Felállt. Tekintete hol a kapura, hol pedig a ház felé révedezett. Pajkos kis ujjai egy rózsát téptek széjjel. Égőpiros rózsát... Hátraszaladt a konyha elé.

— Édesanyám, már delet harangoztak, de Ferenc még sem jött el... Néhány rózsalevelet a küszöbre szórt s aztán eldobta a puszta csonkot. Az édesanya megpirongatta Piroskát.

— Nem szabad türelmetlenkedned, meglásd, mindjárt itt lesz. A rózsát meg miért tépted széjjel, most már mit adsz neki, ha eljön?

— Semmit, édesanyám!

Talán csöppnyi harag, csöppnyi bosszú, meg kegyetlenség volt a leányka szívében, valami olyasféle, ami csak hercegkisasszonyokhoz illik. Igen, csak azokhoz, de nem Piroskához... S az édesanya oly engesztelő szavakkal szólt Piroskához.

— Eridj kislányom hátra a kertbe s messél még egy rózsát, majd azt odaadod Ferencnek, úgy-e?

Duzzogott a kis leányka, de ment. Hitta a Bodrogot is, amint az végighevert a nagy diófa alatt s nyelvelt a melegtől. Bodrog vakkantott vagy kettőt, de csak meg se moccant.

Piroska már valahol hátul járt a kertben.

*

Tokaji három garádicsot ugrott egyszerre. Mire leért a nagy kapuhoz, utólérte Kabay tisztelendő úr hangja.

— Hé, Tokaji uram, megálljon csak egy minutumra. Megálljon, hé, Tokaji uram! Ha már itt vagyunk Bacchus városában, hát én is inni tartok.

Tokaji megállt. Kabay pedig sietett várakozó komája után.

— Hej, kedves tisztelendő uram, kell a kutyának a lőre. Édesebb bort iszom én ma másutt. Cukrot lopok ma rózsapiros ajkakról...

— Ejha, ez már teszi, testvérem az Úrban, csak valami istentelen cselekedetre ne vesse magát!

— Ne féljen, tisztelendő uram, nem visz el az ördög. Jámbor lelke vagyok én.

— Így van bizony. De hogy már az angelust is elkongatták odafönt a toronyban s a rózsaajkak már csókra állnak... Ejha... No, Isten áldjon meg minket, Kabay uram... Lőrét nem iszom... De, ha kell, mondok egy jó helyet: Bertók Simon az a hegyalján.

Elváltak. Kabay ment Bertók uram felé.

— De biz én iszom!

Tokaji Borosék felé sietett.

Megállt a széles, barnára festett kapu előtt.

— Jaj, csak ne haragudna rám . . .

Valami repedést keresett a vaspántos, nagy kapun, azon aztán benézett az udvarra...

A rózsalevelek ott táncoltak az udvar homokján, a Bodrog kutya déli álmát álmodta... Piroska meg valahol hátul járt a kertben.

Benyitott. Nyikorgott a kenetlen, rozsdás kapusarok... Mintha fekete móré rosszul hangolt húrokon játszaná a bujdosó kurucok dalát...

Erzsi néni ment Tokaji elé.

— Isten hozott, édes fiam. Ez ugyan szép tőled... Már nagyon vártunk rád. Sok minden történt már azóta, hogy utoljára láttunk. Bizony, a mi sorsunk is rosszra fordult. Boros Mihály; az én jó uram is elköltözött egy boldogabb világba. Nem bírta a német jármot...

Elcsuklott a hangja... Talán emlékezett... Talán könnyezett... Tokaji Erzsi néni mellé lépett.

— Isten nyugosztalja kedves bátyámat, ott voltam a temetésén.

De azt már Erzsi néni nem hitte el.

— Mán hogy lehettél vón' a temetésén, hisz tavaszszal volt, amikor téged még a vasasok sem találtak meg.

— Nem is találhattak, házaló kalmár voltam akkortájt itt helyben, Tokajban.

— Ejnye már no, igazán te voltál az, ki hitte volna, mindig gondoltunk is rája, ugyan miért hozta épen hozzánk azt a sok kelmét, mert hiába erősítette a kalmár, hogy Boros Mihály, az én jó uram máshonnan, mint a Sánta uramtól, sohasem vett szövetfélét... De hát, hogy annyira mondta, hogy bizony Boros Mihály gazda a pénzt ki is fizette érte, no Isten nevében hát elfogadtuk.

Piroska már visszajött a kertből s egy ugrással meg egy égő piros rózsával ott termett Tokaji mellett.

— No, hála a papnak, hogy végre elkegyeskedett jönni. Ferenc. Már azt hittem, elfelejtett minket.

Tokaji derékon kapta a barnahajú kis királykisasszonyt s aztán felemelte a levegőbe.

— Te, kis huncut lányka, te... Még zsémbel a becsületes emberrel. Hát nem azért jöttem az én kurucaimmal épen Tokajba, hogy téged láthassalak? Te, kis huncut leányka, te...

— Könnyű ám azt mondani, Ferenc. Hátha Török Ádám uram érdekelte jobban kigyelmedet, vagy ha nem is Török Ádám uram, ha a Juliska lánya, mi . . .?

Féloldalt hajtotta kis fejét s jobb szemével hunyorgatott hozzá . . .

— Ejnye, ejnye, de sokat beszélsz máma, kis lányom, — hagyta helyben Erzsi néni.

— Úgy bizony. Bezzeg a némettel, meg a labanccal békén összefértél, úgy-e?

— Férfem, nem férfem, a miatt feje ne fájjon, de azt mondja meg nekem, Ferenc, hogy ma reggel mit csinált Török Ádám uraméknál?

— No nézze meg az ember, alig hogy idejövök, már is vallatni akar, tán még Juliskával hozna össze engem . . .

— De nem is a kis cicámmal! . . .

— Itt van la! Hát tudod-e minek voltam Török Ádám uraméknál? Hadi plánumokon gondolkoztunk, te veszekedő kisangyal, te!

— Hej, ha-ha-ha! Hadi plánumokon? Talán a kis Juliskával beszélte meg kigyelmed azokat? Nem?

Kacagott Piroska, de úgy, oly csengőn, hogy Bodrog is előkocogott a nagy diófa alól.

— Hát mondd csak, Piroska, honnan veszed ezeket a dolgokat?

— Honnan? Hát a Gyurka mondta, ha éppen tudni akarja kigyelmed!

— A Gyurka? Mit csinál még az a jó öreg cseléd?

— Mit? Nem tudom! Nem is akarom tudni. Bezzeg elbeszélne Gyurkáról, amikor én Juliskáról szólok. Nincs ám a szemem bekötve!

— No Piroska, vége legyen a teátrumnak, aztán adj egy csókot. Egy-kettő!

Erzsi néni illemtudóan elfordult, majd hátra ment a konyhára.

— Úgy, úgy, Piroska lányom, azt a rózsát is add oda neki.

— Isten neki, nem bánom, de ha még egyszer . . .

Ferenc nem várta be . . . Oly hosszú idő után, oly édes volt a csók . . .

*

Tokaji Ferenc, Tököly fejedelem ezredes-kapitánya megint ott állt a vár fokán, a lengő kuruc zászló mellett s nézett-nézett Ujhely felé . . .

— Hej ti kurucok, hej ti fekete varjak, mit csináltok mostan?

Alkonyat volt . . . A Bodrog ezer csillagot táncoltatott tükrében . . . Néha loccsant a víz, talán kuruc sajka siklott át rajta. S aztán az is, az alkonyat is beleveszett az éjbe . . . A piros bársonyos nyugati égen meg néha-néha átuszott egy aranyszálú felhő. És Bakos Tiborc újra eljött, hogy új diadalról értesítse urát.

— Uram, eljött az újhelyi vándorvarjú is. Újhely a miénk . . .

Egy holtrafáradt kuruc gyerek mászott fel a grádicson. Szótlanul nyujtott át egy pecsétes levelet. Tokaji feltörte a pecsétet. Bakos Tiborc meggyujtott egy mécset, hogy az ura elolvashassa a cifra betüket.

— Ujhely a mienk... Hej a rézangyalát, megállj német!

Tokaji perdült egyet örömében.

— No, talán csak lesz még egyszer Magyarországból Magyarország . . . Talán majd örülnek a kuruc névnek a késő unokák . . .

Egy csillag szaladt le az égről s ott, valahol Ujhely felett tünt el az éjszakában. Talán a német járom csillaga volt, vagy talán . . .

*

Valaki zörgetett odakint a kisajtón. Nosza kapta magát Török uramék Juliska lánya, balkézre kapta suhogó rakott szoknyáját és sietett megnézni, ki van odakint?

Bizony Tokaji Ferenc volt.

— Isten hozta nálunk . . .

— Adj Isten, kis hugom. Török uram itthon van-e már?

— Itthon, itthon, nem rég jött haza . . .

Egész közel hajolt Tokajihoz, de még mielőtt szólt volna valamit, hátra nézett, nem látja-e az édesapja?

— De nagyon-nagyon rossz kedve van ám!

— Ejnye már Juliska, hát mi a baj? No, nem tesz semmit, majd jókedvre derítjük ökelmét . . .

A szél átszaladt a kis udvaron, elfonnyadt leveleket szórt a futó borostyánról. Egy kis cica játszott aztán velük.

Hatalmas, erős alkotmány volt a Török ház. Tán még a német ágyúgolyóbis sem fogna rajta. Szép magyar ház volt. Minden ablakában néhány cserép muskátli, azokat öntözgette úgy reggelenkint a kis Juliska. Az udvaron meg Mari néne szorgoskodott a pünkösdi rózsák körül. A házat borostyán futotta be, sok száz karja úgy ölelte át a vastag falakat, mint a kisgyermek édesanyja nyakát. A szobák szélesek, nagyok. Itt egy feszület, amott egy pallos, szentkép, hatalmas rámákban még hatalmasabb ősök, páncélosan, lóháton, vagy gyalog. Hej, de büszke is volt őseire Török Ádám uram. Az egyiknek különös respectusa volt, de hát, hogy az is Ádám volt, meg hogy róla vett mindenben példát, lassankint olyan barátságféle fejlődött ki közöttük s azóta nem is szólította másként, mint jó öreg druszámnak.

Most is abban a szobában járt fel s alá, amelyikben a kép lógott. Beszélt is hozzá, de az nem felelt, egy árva szóval sem.

— Ejnye, öreg druszám, úgy-e kigyelmedre sem haragudott meg az igazságos Mátyás, amikor fölöstökre tíz német helyett csak kilencet evett meg? Nohát akkor rám sem neheztelhet meg, Tokaji uram!

Nohát, ha éppen erre volt kiváncsi, hát meg is nyugtatta őt Tokaji uram, aki abban a pillanatbn lépte át a szoba küszöbét.

— Dehogy haragszom, kedves komám. Tán éppen akkor haragudnék meg, ha mindegyik németet kigyelmed enné meg, mert hát akkor nékem mi maradna?

— Isten hozta Tokaji uram. Nem igyekszem tulságosan a némettel. Nem veszi bé a gyomrom. Hej, másról van itten szó...

Juliska máris hozott egy kancsó bort, odatette az urak elé az asztalra s olyan sebesen, mint amilyen gyorsan jött, ki is perdült a szobából.

— Mi a baj, jó komám?

— Nem tehetek róla, nem kertelek, úgy áll a dolog. A nemesség és a vármegyék kutyába sem vették urammak edictumát. Minden nemes embert meg tudnék most enni. Minden vármegyét összekaszabolnék, azt a kutya . . .

Tokaji elsápadt.

— Nem fogadták el? Miért, mondja meg Török uram, miért?

A házigazda már megint ott áll vén druszájának képe előtt.

— Tudja a fene! Azt mondják, Tokaji uramnak jó a paraszt is.

Ennél többet már aztán igazán nem lehetett kisrófolni Török uramból. Úgy hallgatott, mint a csuka a sütőtálban. Még akkor sem szólt egyet sem, amikor Tokaji, a kis ajtóból mégegyszer bekiabált az udvarra:

— Áldjon meg minket a jó Isten!

*

Kollonics és Kinsky miniszterek ideges nyugtalansággal vártak Lipót császárra.

— A legkegyelmesebb császár sokáig késik. Hátha valami olyan dolog jött közbe, ami kedvét szegte s emiatt terveinkhez tán segédkezet sem nyujt?

— Ugyan, ugyan... A legkegyelmesebb császár azt csinálja, amit mi vele csináltatunk. Fogadok, hogy megadja beleegyezését ahhoz, hogy Vaudemont herceget és Pálffy grófot küldhessük Tokaji ellen. Savoyai azt a néhány vasasezredet most könnyen nélkülözi. Nagyon erős a tábora. Amugy is csak két-három hétről van szó.

— Reméljük a legjobbat. De mindenesetre érdekes dolog, hogy az az igába vetett magyar nép még mindig nem törődött bele a változhatatlanba.

— Majd betörjük . . .

Egy csattos cipőjü szolga a császár megérkezését jelezte.

A két miniszter egymásra nézett:

— Majd betörjük . . .

*

Mindnyájan ott ültek a nagy diófa alatt. Erzsi néni, Piroska, Tokaji Ferenc és a Bodrog. Melegen tüzött a juliusi nap. A nagy diófa lombtanyája kellemes árnyékba takarta a kis udvart. Szellő se lebegett, meg se moccantak azok a nagy, széles levelek ott a diófa ágain. Mintha mozdulatlan, szép szobor lenne a természet. Kinyilt, majd ujra bezárult a nagy kapu s egy kicsike lány szaladt lihegve Tokajihoz.

— Ferenc bácsi kérem! Török Ádám bácsi küldi kigyelmednek ezt a levelet.

Kis levelet vett elő köténykéje alól s odaadta Tokajinak.

— Jöjjön, menjünk haza Ferenc bácsi, nagyon várnak ám kigyelmedre! Amint a kis lányka meglátta Bodrogot, menten elfelejtette, hogy küldetésben jár. Lekuporodott a nagy kutya mellé s elkezdett vele játszani.

Míg Tokaji a levelet böngészte, Erzsi néni és Piroska csak nézte-nézte azt a barna szemű kis lánykát.

— Vajjon kié lehet?

Tokaji felugrott, felkapta kalpagiát s kiszaladt a házból. Még azt sem mondotta, hogy Isten áldjon meg minket! Végig rohant az utcán, a Török-házig meg sem állt.

Anya és leány egymásra nézett. Piroska mély keserűséggel fakadt ki Tokaji ellen.

— Mindig ilyen volt... Egy hét óta van már Tokajban s ma másodszor volt csak nálunk. S ehol van ni! Alig van itt egy fertály órát, máris faképnél hagyott...

Csillogni kezdtek azok a barna szemek, majd két ragyogó könnycsepp rezgett a szempillákon.

— Nem is szeret, ha ilyen... sohasem szeretett...

Erzsi néni meg csak csóválta fejét.

— Ugyan Piroskám, ne itéld már el szegényt, hisz látod mennyi dolga van, nem lehet ő mindig nálunk!...

— Bezzeg Törökéknél lehet . . .

— De nézd, kislányom, Törökéknél csinálják a hadi terveket, sok dolog van ám az ilyennel . . .

— Bizonyára a Juliskával csinálják!... Csunya, százszor csunya lány az a Juliska, még azt sem nézi jó szemmel, hogy Ferencet én szeretem . . .

Az a barna szemű, kicsike leányka fölkelt Bodrog mellől s megkérdezte Erzsi nénitől, hogy hol van Ferenc bácsi?

— Elment, kislányom, hazament.

— Már hazament? Akkor nekem is mennem kell!

Rendbehozta kis köténykéjét és indulni készült. Amikor azonban meglátta Piroska könnyes szemeit, megcsóválta okos, szép fejét.

— Miért sír a néni?

Piroska csillogó, bús szemekkel nézett a leánykára. Pillantásai talán ölelgették, simogatták azt a göndörhajú kis angyalt, de lelke nem látott semmit abból...

— Eh, mit törődöm én Ferenccel, ugysem szeret, hát túlteszem magamat rajta...

Derékövéből kitépett egy rózsát s messzire eldobta magától.

Tán ezzel is szerelmüket csúfolta meg? A kisleányka pedig, mit sem értve a dologból, tovább kérdezősködött.

— Már nem sír a néni, de most meg haragszik.

Piroska odanézett.

— Mondd kicsike, ki lánya vagy?

— Édesanyámé voltam, de már meghalt.

— Hát az édes apád hol van?

— Egyszer nagyon régen elment s azóta nem jött haza.

... Elment és nem jött haza... Piroska nem értette meg. Hát lehet, hogy elmenjen valaki s neveletlen kis lányát a nagy világra bízza?

— Mondd, gyermekem, miért ment el apád?

— Német katonák vitték el, hiába kértem őket, nem hozták vissza... ott sírtam a Bodrog mellett. Aztán jött Ferenc bácsi és elvitt Török bácsihoz.

— Ferenc bácsi volt? És mondd kislányom, rég volt már ez?

A kicsike, mintha gondolkodnék rajta, egy pillanatra összeráncolta homlokát s aztán határozottan felelt:

— Rég bizony. Tavasz volt akkor.

Erzsi néninek eszébe jutott a kalmár... Igen, tavasz volt...

Erzsi néni hazaküldte a kislányt.

— Eridj lányom, Ferenc bácsi azóta már otthon van...

*

Erzsi néni mesélt...

— És tudod-e Piroskám, ki volt az a kalmár? Ferenc volt! Batyuval a hátán járta végig a Hegyalját. Álruhában, hogy fel ne ismerjék, várt, mindig várt... várta, amíg a német táborba száll, hogy aztán eltünjön egy pillanatra, csak azért, hogy a másikban ezer meg ezer kuruccal újra megjelenjen...

— És amikor így mint kalmár járt nálunk, akkor vitte el azt a kislányt Törökékhez, hogy szegénynek otthona legyen...

... Így mesélt Erzsi néni s Piroska hallgatott... Lelke végigjárta a Hegyalját, a szalánci, regéci erdőket, végigsuhant a tokaji váron, ott lebegett a gyilkos máglya tüze körül s aztán elkisérte azt a kislányt Török uramékhoz... De tovább nem tudott...

Miért nem hozta hozzánk azt a kislányt, én is gondoskodtam volna róla, én is megneveltem volna...?

— Törökék akarták úgy, mert Török jobbágya volt a kisgyermek apja, aki egy alkalommal nagy szolgálatot tett urának... Nem szabad azért Ferencre haragudnod!

— De igenis, haragszom Anyám, mert Ferenc nem

szeret, ezerszer nem... Érzem, tudom... Szeméből látom... Ó Juliska, te rossz lány, te...

Aztán megint csak sírt...

*

Török uram már várt Tokajira. A kiskapuban lesett rá, mikor jön már meg? Ha megúnta, meg-meglátogatta öreg druszájának pikturáját. Ilyenkor odamondogatott annak egyet-kettőt...

— Hiába, kigyelmed mégis csak okosabb ember volt, mint én... Mit csinálják most már, ha megjön az uram?

De az öreg odafenn a falon csak hunyorgatott, mindig csak hunyorgatott... Végre is kifakadt Török uram:

— Hát miért nem szól kigyelmed? Tán bizony most is máson jár az esze, éppen úgy, mint akkor, amikor odapingálták... Nem-e? Nohát kigyelmed is épp oly szamár, mint én...

Otthagyta. Majd meg odament a vándorvarjúhoz.

— Oszt mondd, te gyerek, hát igazában jönnek a németek?

— Igaz bizony.

— Te magad láttad őket?

— Tulajdon két szememmel.

— Ez baj...

Megint kiszaladt a kiskapuba. Éppen jött Tokaji. Csak úgy lihegett a futástól.

— No mi ujság Török uram? Baj van?

— Akad.

Végigsiettek a borostyánfutókás tornácon. A vándorvarjú annak a végében várt Tokajira.

— No mi az fiam?

— Levelet hoztam.

Tokaji egy minutum alatt átfutotta azt. Mire végére ért, már remegett a levél a kezében. Odaugrott Török uramhoz:

— Olvasta már kigyelmed?

— Olvastam.

Juliska hátul járt a kertben. Amikor Tokaji hangját meghallotta, szépen a sarokba állította kis öntözőkannáját, mellyel azokat az égő piros pünkösdi rózsákat öntözgette meg, végigsimította kis köténykéjét s megindult a ház felé. A kertajtóban megállt s hallgatta Tokajit. Talán nem is értette azt a hangot, amely mindig oly szép, oly csengő, szinte szép muzsika, melyet oly szivesen hallgatna mindig, mindig...

— Nem lehet... nem az enyém...

Török uram a vándorvarjat leküldte a konyhára Mariska nénihez.

— Eridj csak, öcsém, ott majd akad valami enniva!ó!

Asztal mellé ültek. Kiteregették a levelet, két könyökre támaszkodott mind a kettő s úgy nézték azt a betükkel telekapargatott papirost.

— Hogy a mennydörgős mennykő csapna minden németbe, hát nem ide tolakodott az a szemtelen népség?

— Bizony ide...

Ugyan mondja csak Török uram, mit csináljunk most már azzal a Ritschan ezredessel?

— Tudja az Isten? A Schlick vasas-ezred, meg az a néhány egri Buttler század elég kemény dió!

— Ez a baj éppen... Mi meg nagyon kevesen vagyunk ahhoz, hogy nekirugaszkodjunk s egy-kettő..., öreg kuruc módra felfaljuk őket...

— Bizony úgy van ez, de haj, Tokaji uram, azt a rézangyalát, beh megmutatnók, hogy kuruc még a magyar...

— Ezt kellene tennünk...

A régi emlék ábrándkarokban ringatta a két kuruc vitézt... Csend volt...

— De nem úgy, Török uram! A patakiakat nem várhatjuk be, mert addig nyakunkra ülhet a hitvány népség, Török uram! Két nap mulva megindul a tokaji kurucság s ha él egy kuruc Isten...

Felugrott az asztal mellől.

— Török uram, estére visszajövök. Piroskáékat el kell küldenem a tiszai nádasba. Nem maradhatnak itt, hátha bajuk történnék...

— Isten áldjon meg minket, Török uram!

*

A juliusi éjszaka csillogó pitykékkel verte ki az eget. Ez az örökszépség, ez a végtelen gyönyörüség most ezerszer szebb, ezerszer gyönyörűbb volt, mint máskor... Hiszen még a kuruc csillag is fent ragyogott az égen...

Parasztszekér állott meg Borosék háza előtt.

Két kuruclegény ugrott le róla. Az egyik bezörgetett az utcai ablakon.

— Nyissa már ki, nemzetes asszony!

Kinyilt az ablak, Erzsi néni szólt ki rajta.

— Ki az?... Mit akar?...

— Tokaji ezredes-kapitány urunk parancsolatjára, még ezen éjjel nemzetes asszonynak, meg a kisasszonynak el kell innen menni. A szekér már itt áll, a lovak birják az utat, akár el is indulhatunk már. Egyebekben pedig ihol van a mi urunk pecsétes levele, ebben minden meg vagyon irva.

Erzsi néni nem értette meg a dolgot. Miért, miért kell nekik innen elmenniök? Mostan, ilyen hirtelen, mindjárt?... Ez csak rossz álom lehet, ez nem való, hisz miért tenné Ferenc, miért?... Erzsi néni remegő kezében remegett a levél is. Piroska anyja mellé lépett, kivette kezéből a levelet, feltörte a pecsétet és döcögve, halkan olvasta a cikornyás betüket.

— Anyám, el kell mennünk, mert ha nem mennénk el magunktól, hát elcipelnek innen.

Piroska sirni kezdett, ép oly keservesen, ép oly fájón, mint egyszer, mein is olyan régen, amikor szerelmük elhalását érezte...

— Ugy-e, mondtam anyám, Ferenc már nem szeret, nem szeret!... Utjában állok, utjában Juliskának és Ferencnek s ezért kell elmennünk, el kell mennünk...! Oh Juliska, te átkozott leány, te...

És Piroska sirt keservesen... Erzsi néni vigasztalta, de mindhiába.

— Nem anyám, nem. Tudom, jól tudom, hogy Ferenc már nem szeret. Hisz öt napja van már itt és csak kétszer volt nálunk. Bezzeg Juliskáéknál mindig ott van. Nem szeret anyám, ha mondom...

Itt a kétségbeesés torzitotta el Piroska arcát Azok a halvány piros rózsák eltüntek arcáról Csak a lepergett könnyek festettek rá csillogó, nedves csíkokat. Már nem könnyezett, talán csak a lelke... Szeme pillantása sem volt már búsongó, fájó, a dac, a gyülölet csillogott benne...

— Anyám, én szerettem Ferencet, jobban nem is szerethettem volna soha, de most anyám már nem szeretem, nem... én gyülölöm őt!

... Éjfél lehetett tán... Két tüzes paripa egy szekérrel, rajta két asszonnyal, szaladt a tiszai nádasok felé.

*

És Tokaji Ferenc, Thököly fejedelem ezredes-kapitánya megint ott állt a vár fokán a lengő kuruc zászló mellett s nézett-nézett Harangod felé...

— Árva kurucaim, szegény vitézeim, mit csináltok mostan?

Csendes este volt... s mintha az égnek nyugati felét bakacsinnal vonta volna be az éj... Ott Harangod felett sötétlett az ég. Bakos Tiborc, mint lompos félénk árnyék felsuhant a garádicson... Megállt az ura mellett s el-el nézett ő is...

— Ott már nincs mit keresnünk...

Tokaji megszeppent, mint egy ábrándjaiban meglepett kis gyerek.

— Miért?

Bakos Tiborc nem nézett urára. Talán a fekete gyásztakarónak a szegélyét nézte, amelyik oly ijesztően takargatja el a nyugoti eget...

— Hát... Mer' Mihályi Deák Pál labanc huszársága szétverte a kurucokat. Megint Harangodnál véreztünk el... Ép úgy, mint négy nappal előbb, amikor Ritschan báró vert szét minket... megint Harangodnál...

Tokaji lelke nem akarta megérteni a második csapás hirét... Hát csak ábránd, valóra nem vált szép álom maradna az a szép jövő, magyar jövő, amelyikre... — Istenem — oly szivesen gondolt a bús kuruc vezér... s amelyik ott... valahol a Hegyalján vette volna kezdetét... Szép álom, ábránd...

Felijedt.

— Mit beszélsz?

— Megvertek minket... Huszár Mihály és Kövér Ferenc is ott veszett el...

— Kitől tudod? Ki mondta?

— Egy kis kuruc futár a harangodi mezőről.

Tokaji felugrott. Megragadta Bakos Tiborcot és iszonyú erővel rázta meg azt a nyurga magyar legényt.

— Kicsoda? Kuruc futár? Hol van az a gyerek, aki ilyet mer mondani?...

Szerette volna magával rántani Bakost, lerohanni a garádicson, oda, ahhoz. De Bakos meg se moccant, mint egy bús szobor, lehajtott fővel, mozdulatlanul nézte a gyászlepel szegélyét...

— Meghalt már az is. Kabay tisztelendő uram adott neki útravalót. Alighogy elmondta azt, amit mondania kellett... Összeesett sebében...

Tokaji nekitántorodott a bástyafalnak..

S az a fekete felhő már a fél eget futotta be...

*

Kabay tisztelendő úr váltig biztatta Török Ádám uramat:

— De bizony jó a Bertók Simon bora, akárki mit mond ellene!

— No, nem bánom, megkóstolom én is.

— E' már beszéd! Mert elhiheti kegyelmed, Török uram, ha a bor nem vóna jobb a vínél, hát a mi Urunk, Istennek egyszülött fia se igen csinált vóna vízből bort a kánai mennyegzőn.

Betértek Bertók Simon koresmájába.

— No, Török uram! Az első poharat a magyar hazáért!

Koccintottak.

— Teremtucse jó bor ez.

— No lássa kigyelmed. Tapasztalatból mondtam én is. Igaz-e, Bertók uram?

— Szó, ami szó.

— Úgy bizony! Hanem hát Bertók uram, mi van a szép menyasszonnyal?

— Hát... Tegnap vitték a Tiszára. Az bizonyos, hogy jó hely. Nem akad arra se német, se tatár.

— Akkor jó. No, igyunk egyet Tokaji urunk, meg szép menyasszonya egészségére!

— Isten éltesse őket!

Hogy, hogy nem, Török uram megint csak elkezdett gondolkozni. Úgy, a maga módja szerint.

— Nagy baj ám az, ha valaki elküldi az aráját, csak azért, hogy az ellenség kárt ne tegyen benne... Igaz-e, Kabay uram?

— Miért?

— Mér'...? Hát mer' ahhoz, hogy kárt tegyenek benne, köll legalább is egy német ármádia. S ha az az ármádia itt van, az a baj, tisztelendő úr! Igaz-e?

— Az már baj lenne, de ármádiának se híre, se hamva, ami volt, az a Ritschan meg Pál Deák-féle, az is túl minden határon.

— Azt hiszem, Tokaji urunk túl korán rejtette el a kis Piroskát...

— No, No... nem lehet tudni, melyik minutumban szakad ránk egy sereg rossz labanc. Tokaji urunk jól cselekedte, hogy Piroskát elvitte innen. Hej, Kabay uram, nagyon szereti ám azt a kis barna lánykát, én jól tudom, minden gondolatja az övé...

Kabay tisztelendő úr poharat emelt:

— Hajrá, kurucok! Éljen a jegyespár!

— Éljen...!

Hogy, hogy nem, Török uram megint csak elkezdett gondolkozni. Csak úgy a maga módja szerint... De egy kicsit döcögősen,.. egy kicsit borosan...

— Baj bizony!... Nagy dolog ám mégis egy labanc ármádia... De azért nagyon okos ember Tokaji urunk... Akárki meglássa, hogy kifog a németen... Én jól tudom, hogy szereti Piroskát... Minden gondolatja az övé... De mégis baj... mert ha megtudja a Juliska lányom, kikaparja a szememet... Tyüh, a szememet... Kikaparja a szememet... És ez a baj épen.

*

Kis halászkunyhóban laktak Piroskáék. Ha a szél végigsompolygott a hajlongó, szép nádszálak között, valami fájó, zizegő nóta kelt szárnyra. Bánatosan, lassan hömpölygő kis hullámfodrok csapódtak a parthoz... Mintha kis halászleányka valahol messze, lágyan hárfahúrokat pengetne...

A felkelő nap sugarai aranyhídon siklottak át a Tiszán...

Piroska nézte, nézte a csillogó aranyhidat... Aztán kis kavicsot emelt fel s rádobta a hídra... A víz tükre megzavarodott, majd lassú hullámokban, csendes körökben ismét elsimult... Ujra csillogott, még szebben, mint eddig... Piroska haraggal szórt ismét kavicsokat a vízre. S az ujra elcsendesedett, ismét fénylett az aranyhíd...

— Jól van igy is. Nem törtél össze, tehát át fogok rajtad menni... Majd éjfélkor, amikor csak a csillagok ragyognak... Egy kis sajkán átmegyek rajtad... s akkor... megállj csak Juliska... És te is Ferenc! Nem maradok én örökké számkivetésben... Ha utatokban voltam eddig, hát most ti lesztek az én utamban...

Bosszut fogadott a kis Piroska...

Szép csendes napkelte volt... S mintha kis halászleányka, valahol messze, lágyan hárfahúrokat pengetne.

*

Vaudemont herceg, tábornok a harmadik rohamot figyelte. Tokaji Ferenc hajdúi már kettőt vertek vissza, véres fejjel menekült az irgalmatlan labanc, a németség, meg az a sok kegyetlen rác bitang. Mert még ilyen nációból is adott Savoyai Jenő a hegyaljai kis komédia végleges letöréséhez.

Odabent a kurucok. A város alig-alig az övék már. Nagy rések tátongtak a várfalakon, mindegyiket néhány elszánt kuruc védte. Nem tudott azokon bemenni a hétfejű sárkány sem. Vaudemont idegesen ült a nyeregben.

A német parancsnok odaugratott a herceg mellé:

— Tábornok úr... Nem sikerül ez a roham sem!

Vaudemont toporzékolt dühében.

— Sikerülnie kell! Érti ezredes úr? Ennek sikerülnie kell! No' iszen mesélnének nekünk szépeket odafönt Bécsben, ha ezt a nyomorult patkányfészket sem tudnók bevenni. Ha Tokaj estig nem lesz a mienk, rangjával játszik ezredes úr! Hirdesse ki a szabad prédát, úgy majd csak sikerül! Mehet!

A szabad zsákmány igérete nekibátorította a Vaudemontistákat. Ujult erővel támadták meg a falakat...

Az 1697-ik esztendőnek julius 17-ik napja volt... szomorú, gyászos nap.

Rákóczi Ferenc földesúri kúriájában épen misét hallgatott az asszonynép... Egy fáradt arcú vértes záguldott Vaudemont herceg elé.

— Tábornok úrral egy magyar leány óhajt beszélni, aki épen most szökött ki a városból.

— Várjon! Most nem lehet, majd a roham befejeztével rendelkezésére állok.

Kezével jelezte, hogy elmehet. A vértes azonban meg sem moccant. A herceg izgatottan szólt rá:

— Nos!? Nem értett meg?

— De igenis, tábornok úr, azonban az a lány még a roham befejezte előtt óhajtana tábornok úrral találkozni, úgymond, beszéde nagy fontossággal van a roham sikerére.

— Vezessék elém!

Barnahajú, csillogó szemű parasztlánykával tért meg a fáradt arcú vértes. A lány karján baboskendőbe kötött kis batyú volt. Minden további nélkül odaállt Vaudemont elé.

— Tábornok úr kérem, fogja el Tokaji Ferencet és zárja le Bécsben, Prágában vagy Krakkóban, nekem mindegy, hogy hol és húsz évnél előbb haza ne engedje. Ez az én kérésem.

Vaudemont bosszankodott. Nem értette, hogy e pár szónak mily befolyása lehet a roham sikerére? Nyilván bolond ez a lány.

— Hát tán azt hiszi, mi nem szeretnők Tokajit elfogni? Dejszen még a fejét is leszedjük, csak kerüljön elénk...

A leány közbevágott:

— Ez az uram lássa. Én meg azt szeretném, ha a feje ott maradna a nyakán s fejjel együtt vinnék el valahova messze Morvaországba.

Ezt most már igazán nem értette Vaudemont.

— Figyeljen ide leányom! Ne bolondozzunk egymással. Mit akar? Utóvégre mi köze van magának Tokajihoz? Majd elintézzük mi vele a dolgunkat.

— Mi közöm Tokajihoz? No hallja az úr, mindjárt mondok én cifrát is. Hát menyasszonya voltam neki.

— No és aztán?

— És aztán? Most már nem vagyok az! S épen ezért szeretném, ha elvinnék Kufsteinba, vagy hová! No, most már érti tábornok úr?

— Épenséggel nem.

Piroska kifakadt.

— Isten irgalmazz, hát nehéz feje van. Így áll a dolog. De figyeljen most ide. Tokaji menyasszonya voltam. De ő időközben mást szeretett meg s engem fa-képnél hagyott. Eddig érti?

— Értem.

— No lássa. Ha most már az én boldogságomat úgy sárba tiporta, ne legyen ő se boldog. Azért akarom, hogy Tokajit börtönre vessék, hogy hírét se vegye új szeretőjének.

— De bocsásson meg kisasszony, mi vagyok én, hogy ily szerepet oszt nekem. Ha Tokajit elfogjuk, lenyakazzuk szépen.

— Azt ugyan nem fogják tenni, mert nem fogják el, hacsak meg nem mondom, hogyan. Ha megmenekül, elveszi a leányt. Mivel azt nem akarom, fogják el és mert nagyon szép feje van, kérem, hagyják azt a nyakán.

— Figyeljen ide, tábornok úr! Két eshetőség áll fenn. Vagy elfogják, vagy nem fogják el. De bizonyos, hogy csak az én segítségemmel juthat az önök kezébe. Most már csak az a kérdés, hajlandó-e tábornok úr az én feltételemnek eleget tenni?

Vaudemont herceget meglepte ez a szokatlan hangmodor s aggódva kérdezte Piroskától:

— Mondja csak szép kisasszony, a magyar nők mind ilyenek?

— Ahhoz magának semmi köze, tábornok úr, elfogadja-e a feltételemet vagy sem?

A herceg őkegyelmessége először bal kezét tette szája elé, úgy köszörülte a torkát, majd meg a jobbat s úgy köhécselt.

— Igaz, hogy nem tudom még, hogy Tokajit hogyan is foghatnók el...

Piroska közbevágott:

— Rákerül a sor!

— Mindenesetre, ha a kisasszony jóvoltából kerül kezünkbe, kérelmét méltányolni fogom!

— S ennek bizonyságáért mivel nyugtatna meg?

— Ha úgy tetszik, lovagi szavammal... De kisasszony, ha nem áll úgy a dolog...

— Itt maradok addig...

*

A harmadik roham sikerült... Egy-két perc alatt ezer, meg ezer labanc, német és rác verekedett a városban. Az ellenállás éppen akkor tört meg a Váradi-utca felől, mikor Piroska szavaira Vaudemont herceg azt mondta:

— Fura asszonynép ez a magyar asszonynép...

Tokaji Ferenc volt menyasszonya összeborzadt az ellenség diadalordításán. Elhaló hangon kiáltott Vaudemont felé:

— A Váradi-utcai Török-házban van Tokaji...

S aléltan esett a puha pázsitra.

Rákóczi Ferenc földesúri kúriájában éppen misét hallgatott az ájtatos asszonynép... A vad martalócok pedig végigrohanták a városon. Nemsokára temető lett Rákóczi udvarházából is... A pap talán még imádkozott a halottakért, aztán maga is meghalt.

Néhány perc mulva a Török-házat is elérte az ellenség...

— El kell mennem kis Juliska.... el kell mennem!

Juliska sírva ragadta meg Tokaji karját.

— De Ferenc, ha szent kigyelmed előtt az Úr neve, maradjon mellettem! Én mindig szeretni fogom...!

Puha, bársonyos pir futotta be arcát. Sohasem akarta megvallani mérhetetlen nagy szerelmét... De most... Istenem!...

Tokaji szemét könny futotta be.

— Szegény, szegény kis Juliskám. Eridj szépen s bízd sorsod Istenre, nekem mennem kell, rám várnak odafönt a várban, a hajduk, a vitézek... Eridj kicsi, szegény Juliska, menj be édesanyádhoz... Nekem mennem kell... Rám Piroska vár, az én menyasszonyom!...

Juliska zokogva roskadt le a kis kerti padra...

— Piroskát szereti...

Tokaji a hátsó kertajtón kirohant az utcára. Csak egy pirosan égő pünkösdi rózsát tépett még le magának...

*

A rakamazi templom harangja búsan kongatta el a déli imát...

A Török-ház égignyúló lángokban állott... Lakói nem éltek már... Török Ádám uram, áldott felesége, jó Mariska néne, a szegény, szegény kis Juliska, meg az az árva magyar gyerek, szegény kis jobbágylányka, a kis Terike sem élt már... Véres ravatalra fektették őket a császár katonái...

De Tokaji Ferenc nem volt sehol...

*

Vaudemont herceg bosszankodva sétálta körül a Török-ház halottait.

— Nyomorult magyar ebek. Golyót az élő bestiának. Még azt hinné az ember, igazat beszélt. Ily rútul megtéveszteni valakit. Önmagát áldozza fel csak azért, hogy jegyese megmeneküljön!

Majd hátraszólt segédtisztjének:

— Kapitány úr. Egy félórán belül itt áll Tokaji menyasszonya, bekötött szemmel, öt muskatélyossal egyetemben.

*

Piroskát odakötötték egy üszkös, fekete gerendához. A meleg nyári szellő meg-meglibegtette hullámos barna haját. Az a keskeny fehér kendőcske ott a szemén oly híven szívta magába a patakzó könnyeket... Tán jó lesz még szemfedőnek is...

Néhány pillanat mulva az öt muskatély előtt csúnya, fekete füst kavargott... Piroska félig nyitott ajakkal búcsúzott:

— Bocsáss... meg... Ferenc...

S a császár katonái őt is odafektették a véres ravatalra, a Török ház halottai mellé.

Az 1697-ik esztendőnek julius 17-ik napja volt... Szomorú, gyászos nap...

*

A földet bakacsinnal vonta be az éj... S mire a véres hajnal máglyát gyujtott a keleti égen, odafent a várban megszólaltak a tokaji ágyuk... Thököly fejedelem ezredes-kapitányának szakállas ágyúi...

Vaudemont herceg hozzálátott a vár ostromához. A várból pedig úgy lövöldöztek, mintha a világ összes golyóbisát abból a néhány hitvány ágyúból akarnák kilőni. Csupa vér, láng, üszök, füst volt a város. Rohanó labancok, rácok és németek dübörögtek át a halottakon...

Vaudemont herceg odaszólt segédtisztjének:

— Kapitány úr! Nyugatról kell hozzálátnunk a vár ostromához. A labancok és rácok kezdjék meg az ostromot, kimélni kell a németeket...

— Igenis...

A kapitány a nyugati bástyák felé vágtatott...

*

Tokaji Ferenc, Thököly fejedelem ezredes-kapitánya, ott állt a lengő kuruc zászló mellett s nézte, nézte az ostromot...

Bakos Tiborc odalépett mellé:

— Uram, minden hidas és hajó odalent van már a folyóparti bástyák alatt...

— Jól van, fiam, indítsd el szép egymásutánban azokat.

Bakos Tiborc elnevette magát. Amúgy kurucosan, kissé elkáromkodva. Aztán nekiindult a folyóparti bástyák felé.

Tokaji utána szólt:

— Bakos! A piros hidast hagyjátok el a füzesbe...

*

Vaudemont herceg táborkarával ott állott a református templom előterében. Szidták a kurucot, mert hajnaltát és reggel oly sokat lövöldözött, szidták, mert angelus óta egyáltalában nem lövöldözött, szidták a németet, mert az ostromnál annyira hátramarad, a rácot, a labancot meg azért, mert nagyon előretör. A végén egyik a másikat korholta már. Egy fiatal vértes hadnagy egy pillantás alatt véget vetett a veszekedésnek.

— Uraim, nézzenek a vár fokára. Császári zászló lengedezik rajta!

Odanéztek.

— Valóban! Éljen a császár!

Néhány pillanat mulva már csak a vágtató lovak patáinak csattogása hallatszott.

Mire Vaudemont herceg táborkara megérkezett a vár aljába, a kapukat már kinyitották. A herceg odaugratott csapatainak élére s főúri gőggel, kegyetlen büszkeséggel lépett be a várba. Ürességtől kongó falak... ásítozó ágyuk.,. itt-ott egy-egy rongyos kurucdolmány,... amott gazdátlan eb,... de sehol-sehol élő kuruc, de még halott sem.

Vaudemont tábornok újra segédtisztjét vette elő:

— De, kapitány úr, hol vannak az ostromlottak?

— Kiket kegyeskedett tábornok úr kérdezni?

— Donnerwetter! Hát a kurucokat!

— Sajnálattal, tábornok úr, még nem volt szerencsénk azokkal találkozni. Nagyon udvariatlan nép! Kitér látogatásunk elől...

— Hogy értette ezt százados úr!?

— Nem találom rá a kellő kifejezést... azt mondhatnók talán, hogy... megszöktek!

*

A szalánci erdőben varjú károgott...

— Krá... krá...

Ott, a bokrok alján, ahol sok-sok ősz avarja puha ágyat bélelt, kurucok tanyáztak... Kivert, bús-szemű szegény kurucok.

— Krá...

— Krá...

Beesett, sápadt arcú vándorvarjú törtetett át a bokrokon. Lehajtott fővel állt meg Tokaji előtt.

— Uram, csendes a tiszai nádas, nincs arra egy árva lélek sem.

Tokaji sokáig mozdulatlanul ült a kis rőzsetűz mellett. Aztán intett a vándorfiúnak, hogy mehet. De amaz még csak állt, lehajtott fővel, szó nélkül, sokáig...

— Uram, Tokajban is jártam...

— Tokajban?...

A hajduhadnagynak szemei felcsillantak.

— Mit láttál, mit beszéltek, mit csinálnak ottan...?

— A város, a vár pusztul, magyar alig él benne... Boros nemzetes asszony már künn lakik a temetőben.. Kabay Márton, a mi kuruc kálvinista papunk, jó tisztelendő urunk... odafönt az Urnál... Mikor a német tábornok halált mondott rá... kerékbetörést,... csak ezt mondta: „Dulce et decorum est, pro patria mori!“... Nincs már kuruc ott... S Piroska kisasszony...

Elhalt a hangja... tán a torkát fojtogatta valami... Tán...

Tokaji felugrott.

— Piroskáról is tudsz valamit? Hol van?

— ... Nem tudom... Beszélik, nem hiszem... Azt mondják... Bertók Simon mondta éppen... hogy...

Ujra elakadt.

— Hogy?...

— Hogy Vaudemont lelövette...

Most csak egy pillanatra halt el a szava.

— Igen agyonlövette, mert tévútra vezette a császáriakat csak azért, hogy urunkat megmentse. Azt mondta Vaudemontnak, hogy hadnagy urunk az ostrom alatt Török uraméknál van. Vaudemont herceg erre felgyujtotta a Török házat. S halottai közt... nem volt Tokaji Ferenc. A császári tábornok rettenetesen felháborodott, amikor ezt hírül adták neki... s Piroskát agyonlövette....

A szél megrázta a harangvirág kis harangját, s talán csilingelt is... Az erdőben csend volt... Gyász...

Tokaji leroskadt az évszázados avarra...

Éjfél lehetett talán... A hold megértő szomorúsággal nézett le a szalánci erdőkre...

Furcsa ország

Irta: Panyigai Sándor III. évf. akadémikus

Temetés van. Kántálnak jobbra-balra,
De senki se néz a halottra.
Sírnak is hozzá úgy eleget.
Szél fújja el közben a szemfedelet.

A szemfedő libegve messze száll
S panasz tör érte: „Jaj de kár... kár...“
Arra, hogy az eső cseppjei
A halottnak nyitott szemeit verik,

Kinek van gondja ebben az országban,
Ahol ezt a temetést láttam,
Mert ha szomorú is a szem, — a száj,
Boros kupában a bánat körbe jár...

Temetés van. Kántálnak jobbra-balra,
De senki se néz a halottra.
Sírnak is hozzá úgy eleget,
Szél fújja el közben a szemfedelet.

Döngetem a néma kapukat

Irta: Szentpétery Kálmán II. évf. akadémikus

Itt vagyok!...
.... Es aongetem... döngetem
A néma kapukat...
Messziről jöttem,
Hol oseim szalaj paripákon
Vad szarvast üldoztek,
Hol hotengerbe bukott le a nap,
Mégis pompaztak büszke lányaink.
Messziről jöttem,
Kelet pusztairól!
Hoztam az élet perzselő hevét,
Hol élni tud az élni tudó,
Es bukik az idegen nyomorú bámulója.
Bukik, ki nem a vér ősöktől beoltott
Erejéből fakadt,
Bukik, ki titkon, halkan nem tud nőni,
Gyülölni némán, könnytelenül és
Szeretni a bölény vad szivével.
Bukik, ki nagy vihar keservétől
Idegen szárnyak közt menekülést keres.
Kinek szeme az ősi erővel
Nem veri vissza a sötétlő bajok
Ezernyi szikráit, —
Bukik, akinek szűzi kebele
Halálhörgéskor félve megremeg,
Bukik, aki multat akar a
Keserves, szennyes, nagy kínok közt
Vajúdó nagyszerű, büszke jövőért,
Bukik a tegnap korcsszülötte, —
Csak a Tűz, a Hév,
Pogány lelke,
Az ős vérből fakadó Új Lény marad!
Jöttem a múlt tövis-utain,
Végig a jelen tüzes sivatagján,
Száguldtam keresztül könnyes pusztán,
Hol nem ringott kalász,
S a sziklák közt fű nem sarjadott.
— Életet kerestem! Lüktető életet!
De jaj! Korhadt fák közt jártam,
Miknek levelei között
Nem futott lágy dalokkal esteli szél,
S az eget borongó, sötét felhők takarták...
Jöttem élet és halál között,
Sivalomvölgyén száz jajokkal,
Jöttem küzdve, vérvörejtékkel,
Évezredeket hömpölyögve, — kúszva által.
Jöttem!
... Es itt vagyok!
Itt vagyok én, legutolsó,
Szittyák földjéről egy utolsó magyar,
Itt vagyok s döngetem... döngetem
A néma kapukat!...

Bálint gazda

Irta: TORONYI BÉLA IV. évf. akadémikus

Idös Apám? . . .

Idös Apám!? . . . Csönd . . . Bálint gazda mély, nyugodalmas szuszogással aludt. Alkonyatkor jött meg a sógortól, aki a harmadik határban buzgólkodik 32 holdján. Egy hétig volt oda s bár marasztalták, tovább nem maradhatott, mert a lábaiba erősen beállt a fájás, — no meg a gazdaság is hivogatta hazafelé.

Vacsoraidő volt, amikor szekere bezörgött az udvarra s alighogy a paprikás maradékait lesimogatta bajuszáról, tüstént nyugovóra tért. Kicsit mormogott ugyan az öreg, hogy nem nézhet szét az udvaron, de azután belenyugodott s jóleső érzéssel nyujtogatta ki lábait, melyekre gondos hitestársa meleg kendőket kötözgetett. Sötét lett. Lassacskán lecsöndesedett minden. A korcsmában is megszünt a vidám duhajkodás s a pityókás legények karöltve támolyogtak haza, széles jókedvükben régi katonanótákat daloltak.

Azután ez is elmult és az ájtatos nyáresti hangtalanság, mint lágy köd ereszkedett alá . . . Bálint gazda szépeket álmodott; hét kövér esztendőről, bő aratásról, fiatal csikókról és hasonló örömekről . . . De mi ez? . . . Mintha nevén szólítaná valaki? Vagy csak képzelődik? . . . Mégse, most már tisztán hallja a Pista gyerek hangját . . . Idös Apám!

— No, mi kell gyerek?

— Nem hallja Kend? Valaki motoz künn az udvaron!!

— Motoz? Ugyan má' ki motozna? . . . Tán' a Jóska ment vízér a kúthó' . . . aludjunk . . .

Nehézkesen megfordult, szisszent egyet s újra behúnyta szemeit, de csak nem jött az álom.

Ejnye, a lába is mintha jobban fájna — no csak mi történt? . . . Már hallani véli ő is a zajt, s nyugtalan lesz a fekvése. Eszébe jut a három hét előtti nagy mulatság kint az erdőn . . . Hej, de szép is volt az ő Rózsi leánya! Minden legény szeme rajta volt, igazi anyja leánya, sudár, barna szemű, ringó derekú — no meg dolgos kezű is. Derék feleség válik majd belőle; boldog lehet a legény, aki házába viszi . . . Az ám . . . hisz' az Ábris meg is kérte akkor!

A lány vonzódna is hozzá, de ő nem akarta, mert hát nincs annak semmije se' a rajta levő gunyán kivül. Még mit is nem! Hogy ő, a 28 holdas gazda egy árva legényhez adja a lányát, aki szegény, mint a templom egere!

Soha! . . . De mit is mondott az a legény, amikor itt járt másnap ünneplő feketébe' . . .

— Gondolja meg Bálint gazda, mit válaszol! Szegény vagyok, de becsületes és boldoggá teszem a Rózsit, — igérem bátyámuram, igaz szavamra!

Benne meg felébredt a gazdag ember gőgje s tán durva is volt hozzá . . . úgy lehet, mert a legény elmenőben visszaszólt a kapuból:

— Megálljon csak Bálint gazda! Péter Pálkor megkeserüli ezt! . . . Forróság öntötte el a fejét, — hiszen holnap van Péter Pál napja! Uram Isten, csak nem csinál valami bajt ez a legény?!

Egyszeribe nehéz lett a szoba levegője; az almáriom kisértetiesen megnövekedett s furcsa árnyak támadtak a szobában. Az alvégről idehallatszott egy komondor panaszos vonítása, a ház előtti hársak pedig különös dolgokat susogtak be a muskátlis ablakon. — Bálint gazda nem maradhatott nyugton. Izgett, mozgott, de sehogysem találta helyét . . . A Rózsi lány ablaka a kertre néz, avval meg szomszédos az Ábris szérűje, ejnye, de összeszorítja valami a torkát! Meleg van itt nagyon, — jó lenne kinyitni a másik ablakszárnyat is... Miért is csukja be az anyjuk? Az persze jól alszik, amióta a pápaszemes doktor azokat a barna pilulákat rendelte neki . . . Az ám, azér' is be kéne menni a városba . . . Vajjon, . . . mire is gondolt az Ábris . . . ej, hiszen nem kellett vóna mégse úgy elbánni a gyerekkel! Azér' hogy szegény?

Hát Istenem, nem lehet mindenkinek 28 holdja! Meg hát, . . . becsületes is, nem kocsmázik, a lányoknál se legyeskedik nagyon, azután . . . no, már megint . . . ej ez a Pista is úgy alszik, mint télen a medve . . . Hej, Pista! Ébredj má!

— Mi az, Idös Apám? Baj van?

— Baj? Dehogy van baj . . . dehogy, ugyan eredj, oszt nézd meg, ki piszkálódik odaki. Hanem előbb add ide a csizmámat . . .

A gyerek álmosan tápászkodik, odaviszi a csizmákat, majd tapogatózva botorkál. Bálint gazda nehezen lélekzik, — sehogy se megy a csizmahúzás. Próbálgatja, előbb megfontolt lassúsággal, majd dühös nekihuzakodással, — de nem sikerül. Végre is rájön, hogy felcserélte őket. Halkan káromkodik egyet és fáradtan végigdől az ágyon. Valami tüzes mennykő hasogatja a lábszárát, kiabálni szeretne, de csak a fogai között sziszeg . . . Haj, az a háború! Ott fönt az esős Galiciában kapta ezt a rossz nyavalyát . . . Szegény öreg János, az Ábris apja! Együtt nézegették a silány földű nagy mezőket, együtt pipázgattak a behavazott árokban, egymás mellett mentek a sáros úttalan utakon Lemberg felé, — de már csak egyedül jött haza . . . Az öreg ott maradt Zamosce-nál, a fenyves szélén . . . Ő faragta meg a sirkeresztjét is szgénynek fehérbőrű nyirfából.

Bizony mintha tegnap történt vóna, ködös őszi este volt . . . A gondolatok, mint eső után a gomba, úgy kelnek ki Bálint gazda fejéből. Bóbiskolva ül az ágy szélén, fejét tenyerébe hajtja, s a multon való elmerengés kikapcsolja őt a jelenből. Nem hallotta a kívülről beszűrődő s mindjobban erősödő zajt, a lótást-futást, a halk kiáltásokat, semmit sem. Végre feleszmél . . . Zavaros szemekkel tekint körül s pár pillanat mulva tudatára ébred a valónak. — Teremtő Úristen! Miféle zaj ez? A Pista meg hol van má'? Lelki szemeivel látja, amint Ábris a sötét éjszakában megközelíti a kertet, . . . átugrik a sövényen... óvatos léptekkel közeledik a Rózsi kertre nyiló ablakához, ott megáll, körültekint . . . Amikor ideér a gondolatfüzésben, hideg verejték lepi el az arcát s a teste fázósan rándul össze, — halkan bekúszik az ablakon és . . . Szent Isten!

A gazdát, mintha darázs csípte volna, fölpattan s nehezen ziháló mellel rohan az ajtó felé, mely e pillanatban kitárul, s megjelenik a küszöbön Pista gyerek, kezében kötéllel.

— Fiam, Pista, beszélj! Az ég áldjon meg... Oh Istenem, ha nem lett semmi baja, . . . hát éljenek együtt békességgel . . . hiszen én . . . elcsuklik a hangja, ujjaival üstökébe markol és roggyant térddel a tulipános ládára hanyatlik, majd hangosan felsír. Lányom . . . édes lányom! . . .

A Pista gyerek csak néz, tágra nyílt bámuló szemekkel, aztán széles örömre gyúlt arccal felkiált:

— Idös Apám . . . ne sírjék má' . . . S szája füléig szalad a jókedvtől, amint büszkén vágja ki: Idös Apám! . . . Megellett a iRska tehén! E' vót a zaj odaki!

Egy szál fehérorgona

Irta: Wallentinyi László III. évf. akadémikus

Az éjszakában láncsóvák égtek
Buja színekben, színes biborban . . .
Az új tavasznak langy melegébe
Fehér orgonát két kézzel dobtam.

Sápadt, bús fénnyel kifáradt lángok
Világítják be a csendes szobát,
Késői őszben félve rejtek el
Egy szál elszáradt fehér orgonát.

Őszi éjszakán megcsókol a Csönd;
Nem hevít a vér, a vágy mámora,
S mesél halk szóval, — sírva hallgatom, —
Egy szál elszáradt fehér orgona.

Történet

Irta: Vutskits Viktor III. évf. akadémikus

Veneziában egyik szép napon
Szép, ifju pár siklott egy csónakon,
Ajkukról egyre szállt a csacsogás:
Itt minden oly szép, minden oly csodás!
És elfordulva csendesen mosolygott
A vén Aleppó, a gondolás.

Egy-két nap s a gondolába újra
Az ifju pár ült szótlan, nem csacsogva,
Az asszony arcán nem volt mosolygás,
A férfi ajkán néma hallgatás.
És elfordulva a fejét csóválta
A vén Aleppó, a gondolás.

Majd egyik nap, midőn a bóra járta
Az asszony maga ült a gondolába,
Az ajka szélén keserű vonás,
Csend volt a vizen, majd egy loccsanás
S a gondolában egyedül maradt
A vén Aleppó, a gondolás.

És nemsokára ismét jött a férfi,
Egy nő a karján, egy új, nem a régi,
Bámulva nézte ezt a vén halász.
A harag pirja arcát elfutotta
S a gondolát a vízbe fordította
A vén Aleppó, a gondolás.

Irta: VUTSKITS VIKTOR III. évf. akadémikus
Rajzolta: SZABÓ KÁROLY III. évf. akadémikus

„Magamat kigúnyolom, ha kell,
De hogy más gúnyoljon, nem tűröm el"
(Edm. Rostand: Cyrano.)

A bülbülszavú trombitás ugyancsak kitett magáért, amint az „ébresztőt" fújta, no meg a naposmüezzim is elég harsányan énekelte el a hajnalhasadás ödvözlő 77-ik szurát, pedig hát meg van írva a Koránban: „Jaj és százszor jaj annak, ki a munkálkodót az ő munkájában s az álmodozót az ő álmában megzavarja".

De hát vannak hitetlenek, (ide tartoznak a naposok is), akik nem törődnek a próféta parancsaival s bizony-bizony megteszik azt, hogy a napnak ötödik órájában akkorát kurjantanak a csendesen szunynyadó akadémikus fülébe, hogy esze nélkül iparkodik Medina irányába, — a mosdóba.

Ott már harsogva rohan a víz, spriccel a tuss, röpül a fogpor és törik a pohár s hallatszik azoknak az álnoklelkűeknek fogcsikorgatása, kik még a mosdókályha tetején, vagy az örökké száraz vizeskád mélységeiben is megpróbálnak még egy-két verset aludni s csupa véletlenségből (ehhez kétség nem férhet) egy-két ibrik vagy csöbör vizet kapnak nyakuk közé.

Egy-kettőre kész a század, a reggeli bámulatos gyorsasággal tünik el a gallérok mögött s megkezdődik a nap első hadi ténykedése, a rohamsportgyakorlat. Az „ellenség" már csatarendben állva várja az el-

következendő rémes kupánvágások, hasbarugások s a somogyi virtus mesterfogásainak gyönyörüségét s minden bizonnyal „pánikszerüen" menekülne, de nem lehet, mert a gerincoszlopát szimbolizáló dorong jó mélyen van beverve az áldott anyaföldbe.

Irtózatos végignézni egy ilyen ádáz küzdelmet. Felhasított gyomrokból vastag sugárban patakzik a — szalma, szinte hallani lehet a bodzafabordák vérfagyasztó recsegését, midőn egy-egy vérbeborultszemű hazánkfia határt nem ismerő vakmerőséggel üti, vágja, rúgja, csavarja, fojtogatja, gyömököli gaz ellenfelét. És

hogy csillognak a szemek, hogy feszülnek a mellek, az izmok és hogy pirosodnak az arcok, midőn így letarolva, felsodrítva, átkarolva és felgöngyölítve minden ellenséges csatárt, fűrészpor, szalma és fasirozottá aprított zubbony és bricsesznadrágmaradványok borítják a harcok mezejét...

A Sipka-szorosban minden csendes... Tyű! Dehogyis. Ott áll csak igazán a vásár. Surrog a gerely, húg a diszkosz, nagyokat döndül a súlygolyó, hol a földön, hol egy-egy óvatlan sportszman fejetetején, fütyülve kalimpál az elhajított kézigránát és rémületet lop a magas fű védelme alatt szendergő sportellenes liga lelkébe. A hasznosat a kellemessel összekötni szerettek a nyujtók alatt élvezik az ambiciózus szertornászgeneráció haskelepei és óriásforgásai által támasztott langyos szellőt. Valaki valószinüleg megirigyelvén Mohammednek Medina és Mekka között felállított országúti távgyaloglóbajnokságát, irtózatos sebességgel kereng a futópálya sziklává döngölt porondján, nem törődve a mellette elszáguldó gátfutókkal, kik a hazai ács és asztalosipar nem kis örömére zúzzák rakásra vad elkeseredéssel az akadályokat.

A tágas tér egyik kevésbbé mozgalmasabb sarkában különös csoport sorakozik. A bajnokaink. Valamikor olvastam könyvet, arról szólt, hogy hogyan lehet a különböző foglalkozású embereket járásuk, testalkatuk, arckifejezésük, de különösképen azon végtagjairól egyszeri rátekintés után azonnal felismerni, mellyel mesterségüket űzik. A mi sportcsillagainkat azonban kifelejtették. Pedig hát, tessék csak egy pillantást vetni a „LASE" nagyjaira. Őket ne lehetne nyomban felismerni?

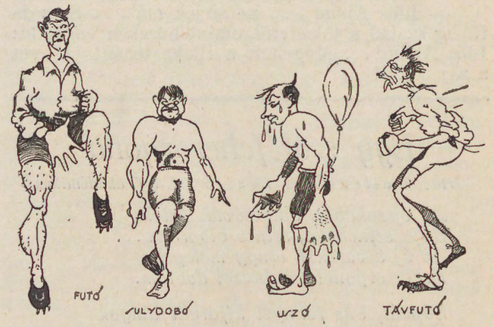

Vívóink is pogányul csépelik egymást a gőzfürdőéhez hasonlatos levegőjü vívóteremben. Puffan a plasztron, koppan a fejvéd, szikrát hány a kard meg a szem egy-egy jól sikerült könyékvágás után, de hát sport — sport, kell a tréning, mert verseny lesz nemsokára és hát illendő lesz jól megverni az „ősi ellenséget", (kik egyébként a legjobb pajtások is ilyenkor), a civilt. Ezért a nagy előkészület.

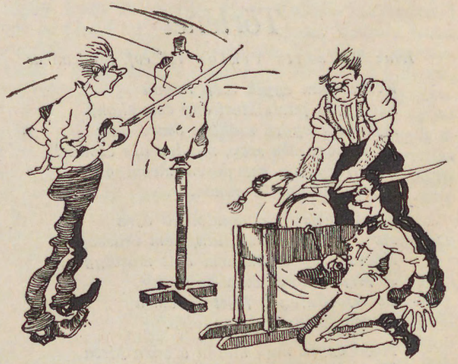

A lovardában ezalatt szintén serény munka folyik, hogy az új nemzedék se felejtse el valamikép, hogy lovasnép vagyunk s hogy az igazi lovasnak össze kell nőnie lovával...

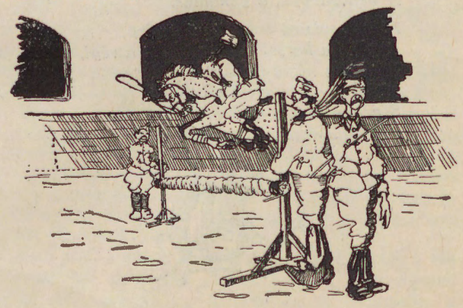

A tanteremben is folyik a munka, no meg a halálos félelem hideg verítéke is imitt-amott. Már ahol a nagy számonkérés, az ősi „mene, tekel, fáresz" működik. Mert hát tegnap mégis csak kimenő volt s a levegő is tele van a tegnapi nap édes reminiszcenciáival... Sanda pillantások repülnek a rendíthetetlen egyhangúsággal ketyegő óra felé, a halkan elsuttogott vágyak és jámbor óhajok szinte tolják a mutatókat és csakugyan, egyszerre éles berregés vág bele a nyomasztó csendbe: vége az előadásnak.

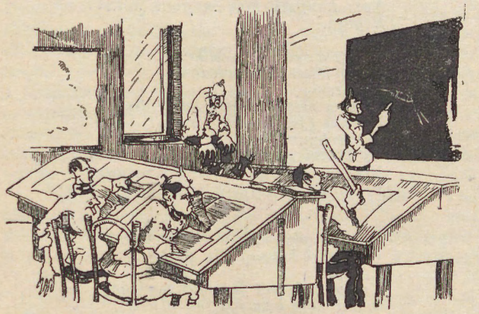

De siessünk, mert tálalva van!

A konyhát az étteremmel összekötő liften fölpárázó illatok kéjesen csiklandozzák a tágulóorrcimpákat, páran szinte belevörösödnek ennek az andalító illatnak kellő fölfogásába, sőt a „fresszer-asztal"-nál már kenyeret is esznek melléje. Az áhitatos csendet, mely lassan úrrá lesz mindenkin, az első tál megjelenése szakítja meg.

Spenót! suhan át a döbbenet a széksorokon. — Dehogyis, kelkáposzta! — javítja ki egy másik — még pedig a javából! — Spenótos kelkáposzta! — dobja be a tömegbe egy sötétben bujkáló aranyközéputas, ki titokban már vagy két kisded prófuntot eltüntetett. De aztán mégis csak elül a harci zaj: „Az a jó, amit adnak, az eszik, aki éhes" és a végén mégis csak békés és boldog derü költözik a lelkekbe, szívbe és arcokba.

A kaszinó felől felcsendülnek a zongorán Hoffmann meséinek ringató akkordjai: „Az idő hamar repül, a kéjt vivén magával." Talán az elmult ebéd édes emlékei közt bolyong egy muzikális lélek! De új szám jön, hazai: „Megvasalva most visznek a vármegyeházára..." Áhá! — szólal meg mellettem egy kaján hang, valaki úgy látszik elkésett a kimenőjéről... s aztán ő is dalba önti gondolatfüzésének további termékeit, mert dudolni kezdi: „Édesanyám, ha bejön, édesanyám, ha bejön Egerbe." Jajaj! Eger! De jó, hogy nincs itt valahol a szomszédban! Talán az egyik billiárdmatadorunknak is ez jutott az eszébe, mert egy kecses parabolában a partnere szeme közé engedi a piros golyót. Hogy ez a hadi ténykedés a másik félnek nem éppen osztatlan tetszésével találkozik, azt a felfelharsanó jujujuj elég jól demonstrálja. Na de sebaj, a fronton ágyúval lőnek...

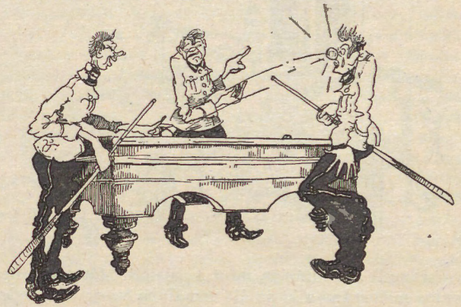

A tenniszpályán is javában kavarog a por, egykét rakett csak arra gondolhat vissza, hogy valaha egész is volt s a Szent István-kórház előtt sibakoló András-bácsi nem tudja elképzelni, hogy mióta hullanak Pest felett esőcseppek helyett tenniszlapdák is az égből.

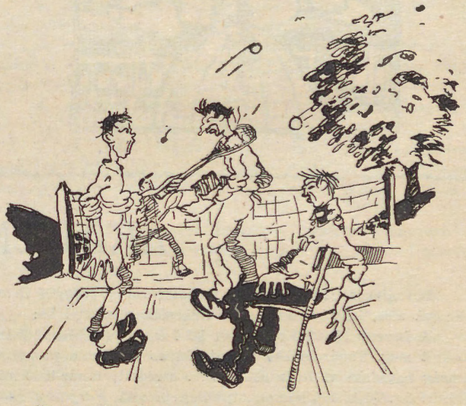

Ejnye, de milyen gyorsan jár most az a két mutató ott az órán! Még csak öt perc van s aztán újra kezdődik a munka. Mindenkinek most jön természetesen a legsürgősebb és a legfontosabb dolga. A billiárdozók ötvenes partiet játszanak s még csak negyvennyolcuk van. „Csak még egyetlenegy lökést!" — könyörög az egyik győztesjelölt a zord kaszinóügyeletesnek s avval olyat repít a posztón, hogy szinte megmozdul a pénztárcája a zsebében. „Csak egy ütést!" — könyörög egy bősz pikéző, — olyan lapom van, hogy csodás — és elveszti a partit. A zongorista tusst játszik és a Radetzky-marsot s könyörög, hogy még csak egy másodpercet hagyják játszani, mert most komponálja az Op 1.-et s ha megzavarják, szerencsétlenné lesz, mert elszáll a zenei ihlet. A kaszinó őre azonban zord és kérlelhetetlen. Nem ismer tréfát, „cug"-ot csinál és rémült arccal suttogja: „Jól van, fluk, én nem bánom, de... az őrnagy úr... kinnt áll a folyosón". A hatás leírhatatlan. Egy perc és már csak messziről hallik egy-egy „vigyázz!" ott már meg is kezdődött az előadás...

Elmult a délután is, mint a délelőtt. Már a vacsora fontos momentuma is az éji homályba veszett. Csendes minden, csak a „bölcsődalt" gitározza el a hálóteremben az egyik működevelő, bearanyozván az elszenderülők lelkében az immár letünt napot.

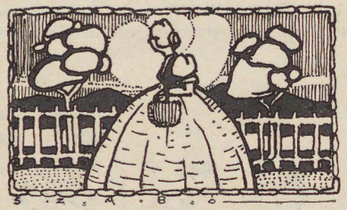

Téli alkonyaton

Irta: Wallentinyi László III. évf. akadémikus

Messze, messze száll a lelkem,
Szülőföldem felkeresem
Mindennap.
Hideg, téli alkonyaton
Szelek sírnak ablakomon,
Zokognak.
Néma lett a tárogató,
Duda szól ott, nincs magyar szó,
Nem hangzik már magyar nóta
Régóta.

Zokog a szél, sír a lelkem,
De emlékét nem feledem
Sohasem.
Szivem szegény nem lel vigaszt,
Hosszú éjszakákon virraszt
Szüntelen.
Szülőföldem sötét egén
Nincsen csillag, nincsen remény;
Szülőföldem sötét sorsa
Mostoha.

Ne sírj szivem, — hajnal virrad,
Tárogató harsog vig dalt,
Hő imát.
Kuruc dal szól Hernád partján,
Bánat nem lesz Kárpát alján,
Csak vigság.
Elmegyünk mi szép Tehozzád,
Ha megfújják a trombitát.
Szabad leszel szülőföldem,
Mindenem.

AKADÉMIAI ÉLET

Leventekör 1923/24. évi működéséről *Toronyi Béla* IV. évf. aks., ifjúsági elnök a következőkben számol be:

A Leventekör 1923 november hó 1-én tartott közgyűlésen alakult meg. Tanárelnökké nevezte ki az akadémia parancsnokság nagylaki v. *Rátz Jenő* vktb. ezredest; tanár-titkárrá *Friedrich Alfréd* altanácsnokot; könyvtárossá *Kárpáthy Elemér* főelőadót; osztályvezető tanárokká pedig *Glock Tivadar* főtanácsnokot, *Czékus Zoltán* tanácsnokot, *Novody Antal* századost és *Rózsás József* előadót. Ifjúsági elnök lett választás útján *Toronyi* Béla IV. é. aks.; ifj. elnökh. *Csukás* Kálmán IV. é. aks.; ifj. jegyző: *Kovásznay* Ákos IV. é. aks.; ifj. jegyzőh.: *Brinzey* György IV. é. aks.; ifj. pénztáros: *Szűts* Viktor IV. é. aks.; ifj. pénztárosh.: *Luy* Géza IV. é. aks.; ifj. könyvtáros: *Kern* Antal IV. é. *aks.;* ifj. könyvtárosh.: *Báthory* Vilmos IV. é. aks..

A kör négy osztálya az év folyamán a következő munkásságot fejtette ki:

1. *Irodalmi osztály.* Vezető tanár: *Rózsás* József előadó. Osztályvezető aks.: *Amant* Zoltán IV. évf. aks.; osztályvezető-helyettes: *Wallentinyi* László III. évf. aks.; jegyző: *Rubis* Elemér III. évf. aks.; jegyzőh.: *Plech* József III. évf. aks.; könyvtáros: *Bakoss* Zoltán III. évf. aks.

Az ülések folyamán a vezetőtanár nyolc előadást tartott; öt izben a *„Szimbolizmus és naturalizmus"*-ról, két előadásban *Ady Lajos: Ady Endre* c. művét ismertette, egyben pedig *Pintér Jenő „Mai magyar költők"* c. könyvét. Az osztály tagjai által benyujtott 44 munka közül 3-at érdemkönyvbe írtak, 12-t megdicsértek, 19-et egyszerűen elfogadtak, 10 munkát pedig félretettek, 13 szavalatból 3-at „előadásra alkalmas"-nak minősitettek, 9-et „részeiben sikerült"-nek, egyet „nem sikerült"-nek. Munkásságukkal különösen kitüntek *Panyigay* Sándor, *Wallentinyi* László és *Rubis* Elemér III. év. aks.-ok. A megtartott 3 előadás közül *Panyigay* Sándor III. évf. aks. *„Ady életéről és működéséről"* című munkáját megdicsérték, *Magda* Pál I. évf. aks. *„Kisfaludy Sándor műveinek történelmi vonatkozásai"*-ról írt ismertetését egyszerűen elfogadták, végül *Tersztyánszky* Lajos IV. é. aks. vendég előadását: *„Wagner műveiben"*, az osztály jegyzőkönyvi köszönettel jutalmazta.

A május hó 25-én rendezett szavalóversenyről *Szabó Mátyás* II. és *Toronyi* Béla IV. évf. aks. nyerték az első, illetve második díjat, *Padányi* Jenő és *Magda* Pál I. é. aksok dicséretben részesültek. — Birálataival különösen kitünt *Plech* József, *Molnár* Pál III., *Szőke* Endre és *Padányi* Jenő I. évf. aks.

2. *Hadtudományi osztály.* Vezető tanár: *Czékus* Zoltán tanácsnok. Osztályvezető aks.: *Pomezansky* Meliton IV. évf. aks.; osztályvezető helyettes: *Győry* Mihály IV. évf. aks.; jegyző: *Csanády* Lajos III. évf. aks.; jegyzőh.: *Tomka* Emil III. évf. aks.; könyvtáros: *Stefán* Valér IV. évf. aks.

Előadásokat tartottak v. *Szinay Béla* ezredes: *„A katona lélektana"*, *Zelenka Zoltán* főtanácsnok: *„A folyamátkelések kierőszakolása"*, *Valérián Zsigmond* alezredes: *„A magyar lótenyésztés"*, v. Bajor *Ferenc őrnagy: „A rohamcsatár"* és *„Az állásharc"*, *Reisz Ferenc* előadó: *„Francia lapok ismertetése"*, *Horváth* Zoltán ftgy: *„A kerékpáros alakulások multja, jelene és jövője"* címen.

Érdemkönyvi beirásban, illetve dicséretben részesültek a következő akadémikusi munkák: *Rácz István: „A Ruhrvidék megszállása"*, *Pacor Vilmos: „A trianoni béke gazdasági következményei"* és *„A magyar pénz fejlődése"*, *Fünk Antal: „Vadászrepülő"*, *Niedán Péter: „Két világnézet harca és a világháború"*, *Tomka Emil: „Turáni és árja népek"*, *Mocsáry István: „A szabadkőmivesség"*, *Zugi Aladár: „Katona világnézetéről"*, *Náray-Szabó J.: „Lótenyésztésünk fejlődése"*, *Christián Béla: „Dákóromanizmus"*, *Stenczer Károly: „Angol-német ellentét"*. — Birálataikkal különösen kitüntek: *Pomezánsky, Stefán, Facsar, Zugi, Kásás és Vásárhelyi* aksok. A beérkezett munkák száma juniusig 56 volt. Oly nagy menynyiség, hogy kb. felének megbirálását a jövő tanévre kellett elhalasztani. *Rácz* István IV. é. aks. *„A katonai tömeglélektan"* című munkájával megnyerte v. Szinay Béla ezredes tiszteletdíját.

3. *Képzőművészeti osztály. Vezető tanár: Glock Tivadar* főtanácsnok. Elnök: *Vörös* Vidor IV. évf. aks.; elnökh.: *Falb* Endre III. évf. aks.; jegyző: *Kern* Ferenc III. évf. aks.; jegyzőhelyettes: *Luy* Félix II. évf. aks.; könyvtáros: *Virth* Jenő IV. évf. aks.

A vezető tanár négy előadást tartott: *„Az olaj- és arcképfestés"*, *„Az aquarell-tájképfestés"*, *„A valeurök és olajtájképfestés"*, *„A pastell- és ceruzarajz"* címen. Mindezeket az osztály tagjainak és a megjelent érdeklődőknek gyakorlatilag is bemutatta. Munkásságukkal különösen kitüntek: *Falb* Endre, *Bíhacsy* György, *Kern* Ferenc, *Szabó* Károly és *Szentpétery* Kálmán aks.-ok. Az osztálynak a Leventekör vezetősége 259.000 (kétszázötvenkilencezer) koronát utalt ki anyagbeszerzésre. Az osztály az év folyamán elkészitett munkákból az évzáró ünnepélyen kiállitást rendezett.

4. *Természettudományi osztály.* Vezető tanár: *Novody Antal* szds.; elnök: br. *Wasmer Antal* IV. évf. aks.; elnökh.: *Dorner* Ernő IV. évf. aks.; jegyző: *Böhm* Julián III. évf. aks.; jegyzőh.: *Porzezinsky* Gy. II. évf. aks.; könyvtáros: *Niedan* Péter IV. évf. aks.

Előadásokat tartottak: *Novody Antal* szds. a *„Hang és fénymérések s a grafikus integrálás"* címen és a következő akadémikusok: *Schröder* László: *„Széchenyi mérnöki alkotásai"*, *Gunda* Gyula: *„A vasbeton műrészi formái"*, *Balogh* Imre: *„Az autó"*, *Grünwald* Elek: *„A rádió"* és *„Röntgensugarak a modern vaskohászatban"*, br. *Wasmer* Antal: *„Einstein általános és részleges relativitása"*, *Fintor* László: *„A kereskedelmi repülőgépek átalakithatósága hadicélokra"*, *Csukás* Kálmán: *„A kötél statikája"*, *Ütő* László: *„A vasútak elektromositása"* címen.

Az akadémikusi előadások mind dicséretben részesültek. Az osztály november havában a *„Légvédelemről"* igen sikerült vitaülést tartott.

A Leventekör az év folyamán három ünnepélyt rendezett. December hó 8-án a Kormányzó Úr Őfőméltósága legfelsőbb nevenapján **„Miklósestét"**, amelynek prológusában *Toronyi* Béla IV. évf. aks. ifj. elnök méltatta a nap ünnepi jelentőségét és kapcsolatát a hagyományos Mikulás estéhez. Az akadémikus zenekar *Szervánszky „Ludovikás induló"*-ját adta elő, majd *Deák* Gedeon III. évf. aks. nagy sikerrel szavalta el *Sajó Sándor „Magyar ének 1919-ben"* című költeményét. *Matiegka* és *Gerhardt* aks-ok finom hegedű-zongora száma után az énekkar a Budai Dalárda világversenynyertes *Demény „Serenád"*-jának és *Hoppe Rezső „Három magyar dal"*-ának eléneklésével tökéletes készültségéről tett tanuságot. A betanítás érdeme *Bánáss* József IV. évf. aks-é, ki az énekkart vezényelte. A néma jelenetet, mely a magyar feltámadást szimbolizálta, *Stefán* Valér IV. évf. aks. tervezte, eszméül véve a szabadságtéri szoborcsoportozatot. — A műsor szünet utáni része, amelyet *Toronyi* Béla aks. mint ördög konferált be, a vidámság jegyében folyt le. *Zágon István „Végkimerülésig bandage nélkül"* című tréfájában *Zilahy* Pál IV. évf. aks. jóízű humorán és alakítóképességén sokat nevetett a közönség. A tréfás tornamutatványok kómikus voltuk mellett is alapos tornászkészséget követeltek a szereplőktől, mit gyakori tapsal honoráltak is a jelenlevők. A művészi karrikaturák szintén hangos derültséget keltettek. A hirtelen elsötétedett terem minden zugából ördögök és faunok tömege rontott elő s piros vesszőkkel igazságot osztogattak, majd a lámpák kigyulásakor kis táncrendeket nyujtottak át a hölgyeknek, kik a „krampuszok" sorfala között sétáltak fel a tánctermebe, hol *Fricsay* zenekara mellett a közönség jó hangulatban a reggeli órákig maradt együtt.

Február 1-én az irodalmi osztály **Madách-emlékünnepet** rendezett a költő születésének századik évfordulójára a következő műsorral:

1. Bevezető: *Madách magyarsága.* Tartotta: *Rózsás József* előadó, vezető tanár.

2. *Wallentinyi* László III. évf. aks.: *„Madách szellemének"* című költeményét szavalta *Horváth* Sándor I. évf. aks.

3. *Böhm* Julián II. évf. aks. szabad előadása: *„Madách élete és eszmei".*

4. *Madách: Dalforrás.* Szavalta *Bakoss* Antal II. évf. akadémikus.

5. Énekszóló. Zenéjét szerzette *Madách „Dalforrás"* c. versére és zongorán kísérte *Bánáss József* IV. évf. aks. Énekelte *Fitzner János* III. évf. aks.

6. *Panyigay* Sándor III. évf. aks. szabadelőadása: *„A nő Madách életében és műveiben."*

7. *Az ember tragédiája.* XV. szín. Előadták: Ádám: *Padányi* Jenő I. évf. aks. Éva: * * * Lucifer: *Toronyi* Béla, IV. évf. aks. Az Úr hangja *Báthory* Vilmos IV. évf. akadémikus.

A bajtársi vacsora keretében rendezett ünnepélyen megjelent *Révy Kálmán* tábornok is a tanári kar számos tagjával együtt.

Március 15-én hazafias ünnepélyt rendezett a hadtudományi osztály. *Toronyi* Béla IV. évf. aks. ifj. elnök megnyitó beszéde után *Pomezánszky* Meliton IV. évf. aks. vázolta az 1848—49-es évek hadműveleteit, majd *Magda* Pál I. évf. aks. a *„Magyar Dal"* című melodrámában keltett mély hatást. Az énekkar — Bánáss József IV. évf. aks. vezetésével — komoly dalaival nagyban hozzájárult az ünnepély szép sikeréhez. Befejezésül *Révy* tábornok, akadémia parancsnok megelégedését fejezte ki a szereplőknek és maga is rámutatott a nemzeti ünnep jelentőségére.

Végeredményben örömmel látjuk, hogy a Leventekör kitartó munkával halad a cél felé, melyet évekkel ezelőtt maga elé kitűzött. A munka tere kibővült, a színvonal emelkedett. E munkához segítőkezet nyujtottak elsősorban parancsnokunk, Révy Kálmán tb., v. Rátz Jenő ezds. és a vezető tanárok, kik ezúton is fogadják megértő támogatásukért a Leventekör akadémikusainak köszönetét.

Ha továbbra is megmaradunk ebben az irányban s az elért eredményt az elkövetkező évek munkájával még gyarapítani fogjuk, remélem és hiszem, hogy mi is hozzájárulunk ahhoz a nagy építő munkához, amely a szellem és tudás fegyvereivel küzd jövendő létünkért: a szilárd alapú Magyarországért!

Jelentés a Levente-Kör 1923—24. évi pályázatairól. 1. A hadtudományi osztály *„A tiszt népnevelő hivatása"* című pályatételére 3 munka érkezett. A pályadijat *Birnbauer Ferenc* II. évf. akadémikus nyerte. *Stefán Valér* IV. és *Kern Ferenc* III. évf. akadémikusok mun-

káit egyszerű elfogadásra érdemesítette a bíráló bizottság. *„Az 1848—49. szabadságharc honvédtüzérsége“* c. pályatételre érkezett 1 munka dicséretben és jutalomban részesült. Szerzője *Fintor Sándor* II. évf. akadémikus.

2. Az irodalmi osztály *„Történeti vagy tetszés szerinti novella“* pályatételére 5 munka érkezett. A pályadíjat a bíráló bizottság *Erdélyi Tibor* II. évf. *„Hajrá kurucok!“* és *Toronyi Béla* IV. évf. akadémikus *Bálint gazda* című novellája között osztotta meg. Dicséretben részesült *Kásás Andor* II. évf., egyszerű elfogadásban *Hanzély Pál* II. évf. akadémikus pályamunkája. — *„Hazafias költemény“*-re 4 pályamunka érkezett. A pályadíjat *Panyigay Sándor* III. évf. akadémikus *„Csak tölts!“* című költeményével nyerte meg. Dicséretben részesült ugyancsak *Panyigay Sándor „Furcsa ország“* című verse, *Wallentinyi László* III. évf. akadémikus *„A vándor“* című költeményét pedig egyszerüen elfogadta a bíráló bizottság. — *„Tetszés szerinti lirai költemény“*-re 19 pályázat érkezett. A pályadíjat *Wallentinyi László* III. évf. akadémikus *„Fehér orgona“* című verse nyerte. Dicséretben részesült *Panyigay Sándor „Vizió“* és *„Téli este az utcán“* című költeménye. Egyszerüen elfogadta a bizottság *Wallentinyi László „Mondj bocsánatot“*, *Panyigay Sándor „Szonett“* és *Toronyi Béla* IV. évf. akadémikus *„Dal az Olimpusról“* és *„Alkony“* című versét.

3. Az általános tudományi osztály *„A rádió fejlődése“* című pályatételére 1 munka érkezett, melyet egyszerű elfogadásban és jutalomban részesített a bíráló bizottság. Szerzője *Orzechovszky Viktor* IV. évf. akadémikus. *„A Röntgen sugarak és alkalmazásuk a technikában“* című pályatételre beérkezett 1 munka szerzőjét, *Grünwald Elek* III. évf. akadémikust dicséretben és jutalomban részesítette a bíráló bizottság.

4. *„Lövész jelmondat“*-ra beérkezett 16 pályamunka közül dicséretben részesült *Toronyi Béla* IV. évf. akadémikus. *Toronyi, Luy Géza* IV., *Kern Ferenc* III. évf. akadémikusok 1—1 pályázatát egyszerüen elfogadta a bíráló bizottság.

5. *A kézműművészeti osztály pályázataiból* az osztály vezetősége az évzáró ülésen kiállítást rendezett; a pályázat eredményét csak a kiállítás után hirdeti ki a bizottság.

Stein Aurél és a Ludovika Akadémia. Dr. Stein Aurél, a világszerte ismert angol geográfus, régészeti igazgató, egyetemi tanár, az indiai császári rend lovagja, 1885—86. tanévben a m. kir. honvéd Ludovika Akadémiában nyerte katonai kiképzését. Az idegen világrészbe szakadt hazánkfia az egész művelt világ elismerését váltotta ki tudományos munkásságával. Más világrészeken végzett kutatásai közben számtalan tanujelét adta az akadémiához, egykori alma materéhez való ragaszkodásának. Műveiből *(Homokba temetett városok*, Budapest, 1908. *Romvárosok Ázsia sivatagjaiban*, Budapest, 1913. *Indiából Kinába, 1913—1916.*, Budapest, 1923.) mindenkor küldött egy-egy példányt sajátkezüleg beírt ajánlással az akadémia könyvtára részére. Legutóbb Srinagar, Kashmirból (India) küldte el hatalmas kétkötetes művét: *„Memoir on maps of Chinese Turkistan and Kansu“*, melyet az akadémiának újonnan alapított muzeuma őriz az intézet egykori tanárainak és hallgatóinak műveiből alakított könyvtárában. Igazi örömmel és büszkeséggel üdvözölte az akadémia a nagyhírű tudóst, egykori hallgatóját, amikor f. évi május hóban az intézetet meglátogatta. Budapesti tartózkodása alkalmával 600 ezer koronát adományozott és a következő tanévekre 1½ font adományozását helyezte kilátásba annak az akadémikusnak jutalmazására, aki tereptanban és tereprajzolásban a legjobb eredményt éri el.

Stein Aurél mindenkor példaképe lehet az ifjabb nemzedéknek nemcsak a szellemi munka nagyságával, hanem a nemes hagyományok tiszteletével és szeretetével is.

Rajzaink, diszítéseink ebben a számunkban is kivétel nélkül akadémikusoktól, a Leventekör tagjaitól valók. A fedőlapot és a Memento rovat fejlécét még a legelső számhoz *Vörös* Vidor IV. évf. aks. rajzolta. A *Sorakozó, Pro patria* rovatunk és a *Hajrá kurucok!* c. novellánk diszítése *Falb* Endre III. évf. aks. műve. A karrikkaturákat *Szabó* Károly III. évf. aks. rajzolta, ugyancsak tőle és *Vörös* Vidortól valók a kis végdiszítések is. A névtelen hősök emlékművének rajza a *Memento* rovatban *Bihacsy* György III. évf. aks. műve.

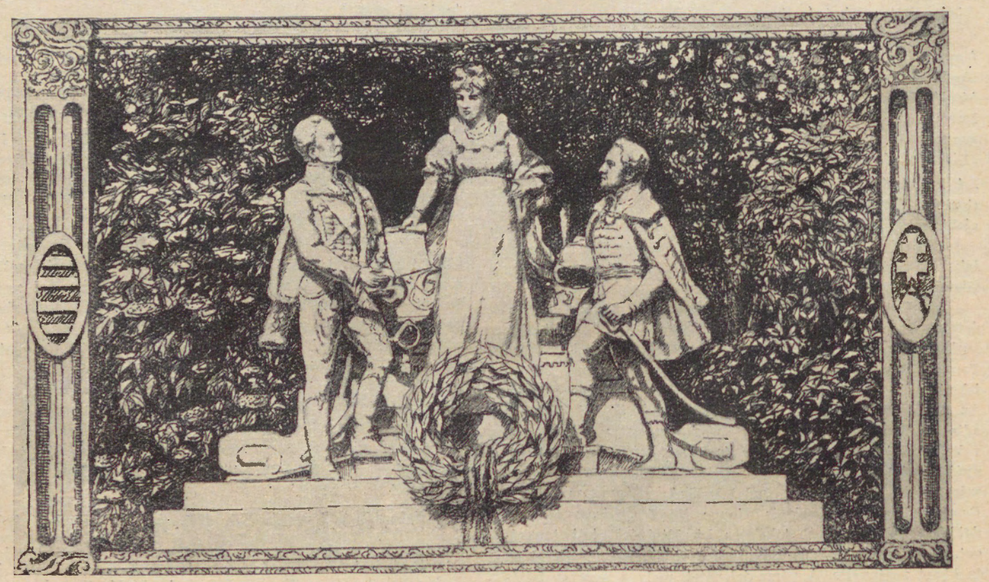

TEST-EDZÉS

A Ludovika Akadémia Sport Egylete a zászlóaljparancsnok, a sporttanárok és az összes akadémikusok jelenlétében megtartott alakuló közgyülésével kezdte meg jelen évi működését. A közgyülésen az alapszabályok, a működés céljának ismertetése, az elmult év eredményeinek beszámolója, a szakosztályok megalakitása és a tisztikar megválasztása történt.

Fiatal egyesületünk az elmult néhány év biztató eredményein és azokban szerzett tapasztalatain indult működésének utjára. Célja, hogy hazánknak a sportot szerető, annak minden ágában jártas, azt oktatni tudó oly fiatal tisztikart neveljen, mely a napi erős elfoglaltság dacára pihenőjét a testedzés helyein és nem a kávéházak füstjében találja. Ha ezt egészséges tulsúlyban sikerül majd elérni, szent célunkhoz, hazánk boldogulásához feltétlen közelebb jutunk. Mert nagy feladatunk, melynek megoldásáért kell élnünk minden percünkkel, *küzdeni, lemondani és akarni tudást követel* tőlünk. Azoknak megszerzésére pedig minden vitán felülállóan elsőrangú fontosságú: a testedzés. Mert nagy eredmények eléréséhez rendszeres, céltudatos, becsületes munka szükséges és a nagy teljesitményekhez kötött életrendszer.

Sportegyletünk a következő testnevelési ágakkal foglalkozott: atlétika, céllövészet, evezés, labdarúgás, lovaglás, tennisz, télisportok, torna, úszás és vívás. A kiképzési idő összeesett a tantervben megállapított átlagos heti 3 órával. Ez nem sok, de a kishitűeknek, kik a körülmények mostohasága miatt adódó kevés időt is inkább szeretik a semmittevésnek szentelni, azoknak legyen életre szóló példa katonalelkübb bajtársaink alábbi eredménye.

Céllövőink 1923. okt. 20—21-én résztvettek a *főiskolai céllövőversenyen.* A nagyöblű fegyverversenyen *Keserü* Károly, *Fellsman* István és *Sréter* Lajos a 6., 7., 10. helyet szerezték meg. A miniatür bajnoki céllövőversenyen *Gersy* István, *Szilvássy* Emil, *Csukás* Kálmán, *Mayer* Dezső, *Szentgyörgyi* József az 1., 3., 7., 9., 10. helyeket, csapatversenyben pedig a II. helyet megszerezve hoztak dicsőséget egyletünknek.

Tornászaink 1923. XI. 28-án a *főiskolai bajnoki tornaversenyen* indultak, hol *Balogh* Ferenc korlát- és helyből való magasugrás versenyben a III., *Abrudán* László nyujtón a III. helyet vívta ki.

Vívóink a *M. A. F. C. országos kardvivó előnyversenyén Markovics* József és *Nagy* Mihály révén az I. és II. helyet biztosítva tettek tanúságot munkásságunkról, nem egy neves magyar vívót hagyva maguk mögött. — Vívóink a Főiskolai Sport és a Magyar Vívó Szövetségek megtisztelő megbizásából otthonunkban általunk rendezett *főiskolai országos bajnoki kard- és törvívóversenyen* 1924. IV. 5—6-án újólag bebizonyitották nagyrahivatottságukat. *Markovits* József a kardban a bajnokságot, *Hatz* Ottó a II., *Bertalan* Béla az V., *Idrányi* Ferenc a VI., *Stenzer* Károly a VII., *Nagy* Mihály a VIII. helyezést szerezték meg. Törben ugyanekkor *Nagy* Mihály a II., *Leszák* Lajos a IV., *Csukás* Kálmán pedig az V. helyezés megszerzésével öregbítette a nagy sikert, melynek előkelő és szép közönség volt szemtanúja. — Legnagyobb, részünkre örökemlékű diadalt vívóink a *m. kir. honvédségnek* 1924. V. 25-én megtartott *vívóversenyén* érték el, melyen *Hatz* Ottó, a „m. kir. honvédség 1924. évi kardvívóbajnoka“ büszke címét, *Markovits* József a II. helyet; *Hatz* Ottó, *Markovits* József, *Idrányi* Ferenc és *Nagy* Mihályból álló csapatunk pedig a kardcsapatvívás IV. helyezését küzdötte ki a Kormányzó Úr Őfőméltósága magas jelenlétében és hadseregünk szine-java előtt.

Atlétáink részt vettek a *B. B. T. E.* 1923. XII. 23-án rendezett országos fedett pálya *atlétikai versenyén*, melyen *Balogh* Ferenc egy I. és két II., *Papp Kökényesdy* Sándor egy II. és IV., *Wallentinyi* László III., *Kepp* Károly I. díjat nyert. A *B. B. T. E.* 1924. V. 18-iki *országos atlétikai versenyén Papp Kökényesdy* Sándor az olympikonokkal való vetélkedésben elért három kiváló eredményű II. helyezésével szerzett tiszteletet a Ludovika névnek. *Kepp* Károly és *Pallaghy* Levente junior országos versenyen lett III., illetőleg I.

Legnagyobb és jelen évi legszebb eredményüket atlétáink az 1924. május 31. és junius 1-én *Magyaróváron* a *M. O. G. A. A. C.* rendezésében megtartott *országos főiskolai bajnoki versenyen* érték el. Hét főiskola közül erős ellenfelekkel szemben elért biztos győzelmeivel megnyerte egyesületünk József főherceg Őfensége által adományozott vándordíj pontversenyét, miáltal a gyönyörű vándordíjnak egymásután másodszori védője lettünk. Felejthetetlenül szép látvány volt 130 főiskolásnak két napos küzdelme s mi felemelt hangulatban hagytuk el a küzdelem szinhelyét azzal a tudattal, hogy a főiskolák között a vezető szerep immár a miénk, amit igaz lelkesedéssel, kitartással és elszántsággal meg is kell tartani!

I. díjat nyertek:

100 m. síkfutás:	*Papp Kökényesdy* Sándor	11·4”
200 m. „ :	*Zavrzel* Zoltán	23·7”
800 m. „ :	*Vitán* Béla	2”7·3”
110 m. gátfutás:	*Papp Kökényesdy* Sándor	17·4”
Súlydobás:	*Balogh* Ferenc	11·36 m.
Rúdugrás:	*Csallány* Sándor	2·99 m.
4 × 100 m. staféta futás		46·5”
4 × 200 m. „ „		1’36·5”

Papp Kökényesdy Sándor nyerte: a 100 m. síkfutás, 110 m. gátfutás 1924. évi főiskolai bajnokságát. *Zavrzel* Zoltán nyerte: a 200 m. síkfutás 1924. évi főiskolai bajnokságát. *Vitán* Béla nyerte: a 800 m. síkfutás 1924. évi főiskolai bajnokságát.

II. díjat nyertek: *Zavrzel* Zoltán 100 m. síkfutás 11·5"
Papp Sándor 200 m. „ 24·3"
Filotás Tivadar 400 m. „ 54·8"
Csallány Sándor magas ugrás 173 cm.
Balogh Ferenc távolugrás 6·42 m.

III. díjat nyertek: *Zavrzel* Zoltán 400 m. síkfutás 56·4"
Székelyhidy Zoltán gerelyvetés 39·45 m.

Pontversenyben: I. LASE. 46 pont
II. Mafc 32 „
III. Beac 16 „

József kir. fenség által alapított vándordíj védője az 1924. évben: *L. A. S. E.*

Végül meg kell emlékeznünk az akadémia evezős kiképzéséről, mely a Hungária evezős egylet vezetése alatt a téli munkával kezdődött s olyan lelkesedést váltott ki, hogy a f. é. regattára már egy 8-as verseny-csapattal állhatott ki a L. A.

Ez a csapat, mely a verseny napjáig összesen 6-szor ült verseny-csónakban s melynél az indításkor villatörés volt, olyan eredményt ért el, mely a szakkörök előtt is a legnagyobb elismerést váltotta ki. Lelkesedés, fegyelmezettség, tökéletes odaadás és a L. A. szelleme győzedelmeskedtek a gyakorlottság hiánya fölött s a nagy gyakorlattal és tapasztalattal bíró MAC junior csapata csak erős küzdelem után tudta a versenyt egy hajóhosszal megnyerni.

A L. A. verseny-evezős csapata nagy erkölcsi diadallal vonult le a legszebb sportok egyikének küzdőteréről, azzal az erős elhatározással és meggyőződéssel, hogy a legközelebbi küzdelem meghozza számukra a tökéletes babért, mert lelkesedéssel, kitartással és fegyelmezettséggel hamarosan pótolni lehet azt, ami még hiányzik.

E sorok keretében köszönettel kell megemlékezni a Hungária ev. egylet vezető férfiairól, akik fáradságot és áldozatot nem kímélve vették pártfogásukba a mi zsenge ügyünket; biztosan hisszük, hogy hamarosan alkalmuk lesz igaz köszönetünknek teljes győzelem formájában kifejezést adni!

*

Sportegyletünk a felsorolt versenyein kívül, minden sportágban egyleti bajnoki versenyeket rendezett, hogy megmérve önerejét, előkészülve léphessen majdan minden sportágban a nagy nyilvánosság elé, bebizonyítva életrevalóságát, becsületes akarását, kitartó igyekezetét a szent cél felé, hogy megérdemelten használhassa jelszavát: *„Becsülettel a Hazáért."*

Bucskó Jenő előadó.

MAGY. KIR. HONV. MINISZTÉRIUM KÖNYVTÁR Leltszám

Felhivás előfizetőinkhez

Miután folyóiratunk egyelőre csak időszakonként jelenik meg, előfizetés a következő módon történhet: A megrendelő vagy előre küld körünknek (cím: Budapest, Ludovika Akadémia) bizonyos jelentékenyebb összeget, miből az egyes számokat közvetlen a megrendelés után az előfizető címére megküldjük, vagy valaki csak azt a szándékát hozza a kör tudomására, hogy a folyóiratot egyszersmindenkorra megrendeli, mely esetben a szétküldés utánvéttel történik. Ezen kívül egyes számokat is lehet megrendelni.

Jelen számunkhoz minden régi előfizetőnknek egy-egy számlát csatolunk, melyből kivehető, hogy az illetőtől áll-e még rendelkezésünkre valamely összeg, vagy pedig, hogy hátralékban van-e.

Hátralékos előfizetőinket felkérjük, hogy a számlában jelzett összeget — esetleg az új előfizetési előleggel együtt — a Leventekörhöz mielőbb küldjék be.

Uj előfizetők (megrendelők) gyüjtését köszönettel vesszük!

A SZERKESZTŐ ÜZENETEI

1 Az olvasóknak. *A Leventekör célja az akadémikusok önképzésének előmozdítása, keresztény, magyar szellemben való irányítása s ezáltal a jellemképzés elősegítése. Arra törekszik, hogy tagjainak alkalmat adjon a középiskolákban és az akadémián szerzett ismereteik kibővítésére, főként pedig, hogy őket önálló munkára és saját munkájuk által a leventejellem fejlesztésére ösztökélje. A kör komoly érdeklődést, öntudatos hazaszeretetet, nemes erkölcsi magatartást követel tagjaitól, hogy belőlük a magyar katona és fiatalság mintaképei leventék váljanak, másszóval arra törekszik, hogy tagjainak — a hivatalos kiképzéssel és neveléssel egy úton haladva s azt bizonyos mértékben kiegészítve — önkéntes, önfeláldozó munka által minél jobb szak- és általános műveltséget adjon, a bennük rejlő különleges tehetségeket kifejlessze, legfőkép pedig, hogy belőlük hazaszerető, nemes és kemény jellemeket neveljen és ezek által vezetőszelleme legyen az akadémiának.*

A kör 1921. év elején alakult meg s a kezdet nehézségeivel küzdve is már szép eredményekre tekinthet vissza. Ezek közé tartozik e *folyóirat* alapítása is, melynek célja kettős: egyik az, hogy *a nyilvánosság előtt való megjelenés által önmagunkat több és jobb munkára serkentsük, a másik pedig, hogy munkásságunkról hírt adjunk, nemcsak a többi akadémikusoknak, hanem a honvédségnek, a magyar társadalomnak és ifjúságnak is.* Arra törekszünk, hogy ügyünknek ezáltal *minél több hívet* szerezhessünk, hogy így mindnyájunk közös érdekét, a haza javát *ezúton is* előre vigyük. Ezenkívül bizonyságot hagyunk önmagunk és a következő nemzedék számára mai törekvéseinről.

Folyóiratunba elvileg csak leventeköri tagok dolgoznak, de szívesen és köszönettel helyet adunk mindazoknak, kik a magyar tisztképzés és nevelés, főként pedig az új magyar katonai nemzedék irányitására ezúton is befolyást akarnak és tudnak gyakorolni.

Megjegyezzük, hogy ha valakinek — elsősorban a tagoknak és előfizetőknek — ügyünkkel kapcsolatban bármiféle kérdése (lehet személyes vonatozású is), javaslata volna, foruljon írásban hozzánk, e helyen foglalkozunk vele.

2. Vitéz Szinay Béla ezredes és **Stirling László** altanácsnok uraknak cikkeikért ezuton is köszönetet mondunk.

3. A volt leventeköri tagoknak. Alapszabályaink szerint mindazok, akik az akadémián a Leventekör tagjai voltak, a felavatás után *küttagok* maradnak. Várunk tehát érdeklődést, cikkeket stb.

Felelős szerkesztő: **RÓZSÁS JÓZSEF.**
Kiadja: M. Kir. Honv. Ludovika Akadémia Leventeköre.

Pallas r.-t. nyomdája, Budapesten, V., Honvéd-utca 10. sz.
(Telefon: 5—67, 5—68.)
Felelős vezető: Tiringer Károly műszaki igazgató

4500

Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapest, V., Honvéd-utca 10.